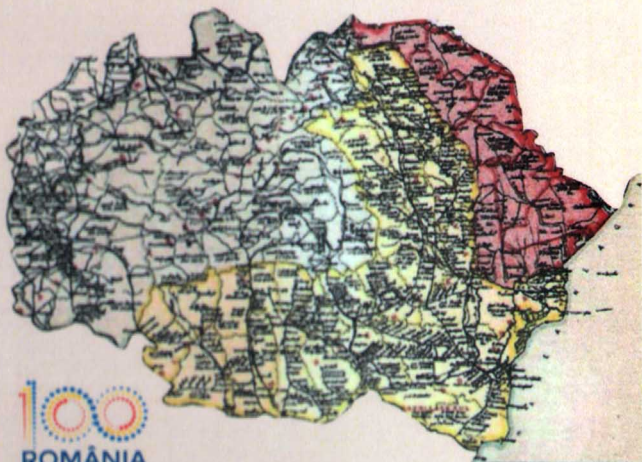

9678

VICTOR PETRESCU

**REFLECȚII
ISTORICE ȘI LITERARE**

De la Decebal la Marea Unire a românilor

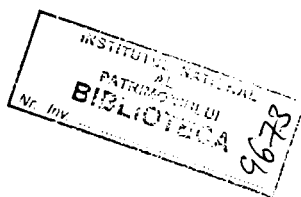
**Complexul Național Muzeal
„Curtea Domnescă” Târgoviște**

VICTOR PETRESCU

REFLECȚII ISTORICE ȘI LITERARE

De la Decebal la Marea Unire a românilor

Volum apărut cu sprijinul financiar
al Complexului Național Muzeal
„Curtea Domnească” Târgoviște

EDITURA *Bibliotheca* Târgoviște

N. Radian, KB 2/3, Târgoviște, 130062
tel/fax: 0245 212 241; mobil 0761 136 921
e-mail: biblioth@gmail.com • www.bibliotheca.ro

Editor – Mihai Stan

Coperta 1 – Harta României Mari
Coperta 4 – 1 decembrie 1918, Alba Iulia
Procesare text – Loredan Marcu
Tehnoredactare – Alexandru Muscalu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
PETRESCU, VICTOR

**Reflecții istorice și literare : De la Decebal la Marea Unire a
românilor / Victor Petrescu. – Târgoviște: Bibliotheca, 2018**

ISBN 978-606-772-298-7

821.135.1.09

VICTOR PETRESCU

REFLECȚII ISTORICE ȘI LITERARE

De la Decebal la Marea Unire a românilor

Editura **Bibliotheca**
Târgoviște, 2018

Colecția **HISTORIA**

Coordonator prof. dr. George Coandă

Copyright © 2018

Editura **Bibliotheca**

Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin

Editurii **Bibliotheca** & Victor Petrescu

ARGUMENT

In evoluție, fiecare popor își făurește o istorie, dar și o cultură, o civilizație, care are adânci reverberații în destinul și trecerea prin timp.

Pentru a înțelege soarta nației române în Europa răsăriteană și centrală, aflată la răscrucea intereselor celor trei imperii (Habsburgic, Otoman și Rusesc) și nu numai, precizăm terminologia așa cum este definită în dicționare. Astfel în „Dicționar enciclopedic ilustrat” (Chișinău, Editura Cartier, 1999), **istoria** este un „proces obiectiv de dezvoltare a fenomenelor naturii și societății”. „O știință care studiază dezvoltarea complexă a societății, a unui popor” (p. 499). Se mai folosește pentru poveste, povestire, narațiune. De asemenea, pentru **popor** se consideră că este o „formă istorică de continuitate umană superioară numeric și calitativ tribului și anterioară **națiunii** ai căror membri locuiesc pe aceleași teritoriu, vorbesc aceeași limbă și au aceleași tradiții culturale” (p. 769). Aceasta din urmă este o „formă istorică de continuitate umană, constituită ca stat,

apărută în perioada de trecere de la feudalism la capitalism pe baza unității de limbă, de teritoriu, de viață economică și de factură psihică, care se manifestă în esență, în comunitatea culturii naționale și în conștiința originii comune” (p. 620).

Este și drumul parcurs de destinul românilor în această parte a Europei. Fiecare generație a avut partea ei de muncă și jertfă. Din cele mai vechi timpuri, unitatea de viață, teritoriu, spiritualitate a dat de fapt întinderea neamului românesc. Unitatea etnică, lingvistică, culturală este o lucrare de multe secole înfăptuită cu credință și sacrificii. La Marea Unire a românilor din 1918 s-au împlinit aceste năzuințe, desăvârșidu-se dorința de veacuri a poporului român – statul național unitar, România.

Acest volum este un pios omagiu al autorului adus înaintașilor care au crezut ardent în istoria, cultura și spiritualitatea neamului românesc, o reîmprospătare a memoriei, aducându-se în prim plan figuri emblematice ale istoriei noastre naționale: Decebal, Mircea cel Bătrân, Ștefan cel Mare, Vlad Țepeș, Neagoe Basarab, Petru Cercel, Mihai Viteazul, Constantin Brâncoveanu. Sau a unor evenimente majore: prima Unire a românilor înfăptuită de Mihai Viteazul; evenimentele de la 1821; Revoluția de la 1848; Unirea Principatelor Române (1859); Războiul de independență (1877); primul Război Mondial, Unirea cea Mare (1918). S-a reliefat o parte din contribuțiile în timp ale scriitorilor, istoricilor, artiștilor plastici.

Lucrarea cuprinde o parte a studiilor, articolelor autorului scrise timp de peste cinci decenii, apărute în

reviste și ziare centrale sau ale spațiului publicistic dâmbovițean. Cele mai multe texte au fost păstrate în formă inițială, unele au suferit mici modificări necesare pentru ansamblul tematicii abordate. Cum este logic gruparea materialelor s-a făcut în ordinea cronologică a evenimentelor istorice și nu în cea a apariției. Intervalul de timp este așa cum apare în titlu „de la Decebal la Marea Unire a românilor”, având intenția de a continua în viitor până în zilele noastre.

Am considerat util strângerea laolaltă a unor gânduri despre evenimente și personalități ale existenței seculare a românilor, deseori supusă unor vicisitudini, în aceste momente în care se încearcă o minimalizarea sau chiar o denigrare a unora, din dorința de răsturnare a valorilor în numele unei false democrații și libertăți de opinie.

Cu atât mai mult în acest an aniversar al Unirii cu România a Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei. Timpul a confirmat însă trăinicia evenimentelor și a personalităților la care facem referire în prezentul volum, dând valențe noi istoriei și culturii naționale, care trebuiesc transmise generațiilor prezente și viitoare.

Decebal.

Nume rezonant al istoriei românilor

In plină expansiune a Imperiului Roman, ce se întindea de la malurile Rinului până la cele ale Dunării, Burebista reușește să adune neamurile geto-dacice din ținuturile carpato-danubiano-pontice pentru a se opune pericolului imperial în plină ascensiune, ce cucerea noi și noi teritorii.

În fața acestei amenințări, regele dacilor Duras (c. 68-87 e.n.) renunță la tron în favoarea lui Decebal (Diurpaneus), „fiul lui Scorillo”. Se urmărea întărirea unității statale și stăvilirea expansiunii romane spre estul Europei. Dezvoltând o armată organizată, încercând alianțe cu popoarele germanice din nord, în iarna anului 85-86 e.n., Decebal face o incursiune în Moesia, împăratul Domițian reușind cu eforturi considerabile să respingă atacul. De altfel, el va împărți provincia Moesia în Moesia Superior și Moesia Inferior. Trimisă ca să-l pedepsească, armata romană sub comanda lui Cornelius Fuscus este zdrobită în anul 87 e.n., comandantul pierzându-și viața.

Înconjurată de Imperiul Roman din trei părți, Dacia se afla în mare pericol, tendința de anexare la imperiu, în „orbis Romanus”, fiind evidentă datorită bogățiilor sale.

Învins la Tapae (87 e.n.) de Tettius Iulianus, Decebal reușește să încheie o pace avantajoasă, ceea ce îi permite să-și întărească armata, ce număra în jur de 150.000 oameni precum și sistemul de fortificații din Munții Orăștiei. Totodată își intensifică activitatea diplomatică, atât în relația cu romanii, dar și cu popoarele învecinate sau chiar cu părții.

Portretul marelui rege al dacilor, Decebal, este creionat de Abdolonyme Ubicini¹: „... bine făcut, de statură uriașă, puternic și sigur pe sine, netemător de primejdii și viteaz – curajul său eroic, adesea întins până la limita temerității, reiese aproape din toate cele ce le auzim despre el”. În anul 98 e.n., pe tronul cezarilor urcă Traian (Marcus Ulpius Traianus), general vestit, guvernator al provinciei Hispania, de altfel primul împărat din afara Peninsulei Italice.

Având drept priorități cucerirea Daciei, iar apoi supunerea regatului oriental al parților, Traian își va inspecta mai întâi provinciile din Peninsula Balcanică, tratatul de pace cu Roma devenind caduc.

Primul război daco-roman (101-102 e.n.) se sfârșește în defavoarea regelui dac. Învins din nou la Tapae în primăvara anului 101 e.n., va încerca prin incursiuni asupra garnizoanelor romane de la Dunărea de Jos, să-i țină pe aceștia departe de teritoriile dacice. Pacea încheiată în 102 e.n. este de fapt un răgaz pentru confruntarea decisivă (obținută în condiții grele, printre acestea numărându-se cedări teritoriale, dărâmarea unor fortificații, limitarea alianțelor externe). Încercând să refacă puternicul stat al dacilor creat de Burebista, Decebal își va întări sistemul de

fortificații din munții Orăștiei, disciplinând și echipând armata în vederea unei noi confruntări. Războiul reizbucnește în anul 105 e.n., luând sfârșit prin asediarea și căderea Sarmisegetuzei în 106 e.n., precum și distrugerea întregului sistem de fortificații. Învins, a preferat să-și curme singur viața decât să fie umilit.

Capul său îi va fi adus împăratului Traian, în tabăra de la Ranisstorum și trimis apoi la Roma. Dacia va fi transformată în provincie romană, fiind desființat cel mai puternic stat „barbar de la frontierele nordice ale Imperiului Roman”.

Pe piatra de inaugurare a noii capitale „Ulpia Traiana” este scris: „Din ordinul împăratului și caesarului nostru, al lui Traian Augustus, fiul divinului Nerva, s-a întemeiat Colonia Dacia (Sarmisegetusa), prin grija lui Terentius Scaurianus, guvernator imperial cu rang de pretor”.

Reorganizat administrativ în anul 119 e.n. (Dacia Superior, Dacia Inferior), apoi în 123-124 e.n. (Dacia Superior, Dacia Inferior și Dacia Porolissensis) și în 167-169 e.n. (Dacia Apulensis, Dacia Porolissensis și Dacia Malvensis), teritoriul dac va fi abandonat în anul 274 e.n., retrăgându-se atât armata, cât și administrația romană, din cauza atacurilor popoarelor barbare, cărora imensul Imperiu Roman nu le mai putea face față. Învățatul Pliniu cel Tânăr, într-o scrisoare către Caninius, prietenul său, remarcă: „foarte bine faci că te pregătești să scrii despre războiul dacic. Căci ce subiect poate fi mai actual, mai bogat, mai vast, în sfârșit, mai plin de poezie și mai de domeniul legendelor, deși este vorba de lucruri foarte adevărate? Vei

cânta râuri noi, fluvii conduse peste câmpii, noi poduri aruncate peste fluvii, tabere așezate pe coastele abrupte ale munților, un rege [Decebal]alungat din reședința sa, izgonit chiar din viață, fără ca să fi pierdut niciodată nădejdea; pe lângă acestea, două triumfuri, din care unul a fost cel dintâi [a lui Domițian] împotriva unui neam neînvins, iar celălalt [a lui Traian] cel din urmă”.²

Pentru a eterniza victoria, obținută greu împotriva dacilor, s-au ridicat două monumente ce dăinuie și azi: Tropaeum Traiani și Columna Traiană. Columna ridicată la Roma [113 e.n.], în forul lui Traian, după proiectul arhitectului Apollodoros din Damasc, este povestea celor două războaie dacice. Este completată de către monumentul triumfal de la Adamclisi (județul Constanța) ridicat de Traian în anul 109 e.n., ca omagiu adus victoriei din 102 e.n. împotriva dacilor și popoarelor barbare. În aceste mărturii în piatră se regăsește și odiseea zbuciumată a strămoșilor daci. Regele Decebal, erou și martir, a rămas peste timp un simbol al jertfei pentru neatârănarea neamului său, cel care a făcut față, timp de patru ani, celei mai puternice armate a temutului Imperiu Roman.

I se cuvine un veșnic gând de recunoștință.

NOTE:

1. Mircea Mușat, *Izvoare și mărturii străine despre strămoșii poporului român*, București, Editura Academiei Române, 1980, p. 54.

2. *Ibidem*, p. 477.

Mircea cel Bătrân. Amplitudinea faptelor sale

In existența lor multiseclară pe aceste meleaguri românii au avut conducători de oști, domni ce au purtat războaie cu dușmani redutabili din spațiul carpato-danubiano pontic și nu numai, pentru independență și libertate. Dintre aceștia amintim pe Burebista, Decebal, Mircea cel Bătrân, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul sau pe cei care în vremuri mai puțin războinice, au făurit importante acte de cultură: Alexandru cel Bun, Neagoe Basarab, Petru Cercel, Despot-Vodă, Petru Rareș, Matei Basarab, Vasile Lupu, Constantin Brâncoveanu.

Mircea cel Bătrân este unul dintre aceștia. Fiu a lui Radu I, frate după tată cu Dan I, îi urmează acestuia la domnie. În vremea lui Țara Românească ajunge la cea mai vastă întindere, din 1406 până la sfârșitul domniei (31 ianuarie 1418) numindu-se: „Eu, întru Hristos Dumnezeu binecredincios și binecinstitor și de Hristos iubitor și autocrat, Io Mircea mare voievod, și domn din mila lui Dumnezeu și cu darul lui Dumnezeu, stăpânind și domnind peste toată Țara Ungrovlahiei și a părților de peste munți, încă și către părțile tătărești și Amlașului și

Făgărașului herțeg și domnitor al Banatului Severinului și pe amândouă părțile pe toată Podunavia; încă până la marea cea mare și stăpânitor al cetății Dârstorului”.

În literatura istorică i se dă titulatura „cel Bătrân” dar și „cel Mare”. Primul are înțelesul de vechi (cel dintâi), de la slavonescul „starâi”, deci primul domnitor cunoscut cu acest nume. În Dicționarul „Larousse” apare ca Mircea „le Grand”, deci cel Mare. De la urcarea pe tronul Țării Românești, la 23 septembrie 1386, continuă politica înaintașilor săi de dezvoltare economică, militară, administrativă și de consolidare a Bisericii ortodoxe. Din 1408 îl va asocia la domnie pe fiul său Mihail I care-și avea curtea la Târgoviște.

În „Dicționarul enciclopedic ilustrat”, găsim, succint, caracterizarea domniei sale: „... comandant de oști, domn al Țării Românești (1386-1418), domnia i-a fost întreruptă între 1394 și 1397 de Vlad Uzurpatorul. A întărit sistemul de cetăți de la Dunăre, a reorganizat bănia Severinului și a îmbunătățit organizarea militară. Și-a extins stăpânirea asupra Dobrogei (1388-1389). A învins la Rovine (1394) puternica oștire otomană, condusă de Baiazid Trăsnetul însoțit de vasalii săi din S. Dunării. După ce a luat parte la bătălia de la Nicopole (1396), a respins o nouă ofensivă turcească (1397). Din 1415 a acceptat, să plătească turcilor haraci, în schimbul neamestecului acestora în treburile interne ale țării. Ctitor al mănăstirilor Cozia și Brădet”¹.

În cei 32 de ani de domnie „Principe(le) între creștini, cel mai viteaz și cel mai ager” cum îl numea istoricul german, Leunclavius² a reușit să-și gospodărească bine

țara, să fie un bun creștin, dar în primul rând un ostaș destoinic și un fin diplomat. Cea mai mare realizare a sa a fost că a împiedicat alături de aliați, expansiunea turcească la nord de Dunăre, devenind *o figură de prim rang a Ortodoxiei din Balcani*. În timpul său erau mitropolii Antim Critopol, la Argeș și Atanasie la Severin (a doua mitropolie înființată de domnul Vladislav Vlaicu la 1370) numiți de Patriarhia Constantinopolului. Dintre așezămintele vremii sunt de menționat mănăstirea Cozia, unde se află mormântul voievodului, ridicată între 1387 și 1391, de influență orientală, ce a înlocuit una mai veche, din vremea lui Radu I. În timpul domniei sale a fost refăcută și pictată biserica Mănăstirii Cotmeana (1400) înzestrate alte lăcașuri monarhice. O analiză succintă a acestora face Nicolae Constantinescu în monografia ce i-o dedică, „Mircea cel Bătrân”. De asemenea, voievodul a construit mănăstirea Snagov, schitul Brădet (Argeș), probabil și Mănăstirea Dealul (amintită în 1431) dăruită apoi de Radu cel Mare, care zidește pe același loc mănăstirea păstrată și azi cu același nume. Tot lui i se atribuie și zidirea Mănăstirii Glovacioc (există și ipoteza că aceasta ar reprezenta de fapt mănăstirea Strugalea, o ctitorie boierească), dar este sigur că în Oltenia, spre munții Parâng, Mircea cel Bătrân a ridicat mănăstirea Vișina, pe malul Jiului [...] În sfârșit, cu sprijinul voievodului, starețul Tismanei – vestitul călugăr (Nicodim – a reconstruit cum se admite Mănăstirea Vodița II, prima fiind cea din timpul lui Vlaicu Vodă, năruită curând)³.

De asemenea, face danii către așezăminte de la Muntele Athos, Mănăstirea Cutlumuș, de exemplu, aduce moaștele Sf. Filoteia, din părțile Vidinului la Curtea de Argeș. A avut relații și cu Biserica Catolică, printre episcopii timpului numărându-se: Francisc (1390), George (1394), Andrei (1396), Francisc de Minerva (1394), Nicolae Demetrii (1399), Jacob de Canallis (1412). A existat la Târgoviște o mănăstire catolică cu hramul Sf. Maria, până în 1395, când este distrusă de turci, reclădită de domn, pomenită de călătorul străin Petru Bogdan Bakšič, pe la 1640 și, se pare, un lăcaș la Râmnicu Vâlcea, pe locul bisericii ortodoxe „Sf. Dumitru”.

Nicolae Constantinescu face și referiri asupra culturii scrise a timpului: „Din vremea lui Mircea cel Bătrân se cunoaște un «Evangheliar» copiat și împodobit de Nicodim, în anul 1405 (cu un an înainte de moartea acestuia). Mai știm că Filos, logofătul voievodului, călugărindu-se la bătrânețe a compus un «Polieleu» dedicat Maicii Domnului. Au fost probabil copiate și multe alte cărți bisericești și, probabil, «pravile» - inspirate din dreptul bizantin -, căci în Țara Românească au existat «scriptorii», organizate mai ales pe lângă principalele mănăstiri”⁴. Dar și școli de pictură religioasă.

Cea mai importantă realizare edilitară este desigur, ansamblul Curții Domnești de la Târgoviște, ridicat în jurul anului 1400, pe malul drept al Ialomiței, reședința fiului său Mihail, asociat la domnie, compus din casă domnească, o capelă, ziduri de incintă (pe două laturi, cu turnuri de colț, șanț de apărare). Ulterior, nepotul său, Vlad Țepeș, aduce

modificări, ridicând pe locul vechii capele Turnul Chindiei ce străjuiește și azi Cetatea de Scaun.

Dan Zamfirescu, analizând epoca sublinia că: „Românii au reușit să facă din marea renaștere duhovnicească a întregului Răsărit ortodox temelia țării lor sufletești în fața asaltului otoman”. Urmează referiri la relația dintre armată și biserică: „Atunci, în vremea lui Mircea cel Mare, Armata și Biserica și-au unit ființa și energia lor specifică, asistate de energiile divine necreate, pentru mântuirea neamului românesc de tragicul destin al creștinătății sud-dunărene”⁵.

Pe plan extern, pentru a menține independența țării împiedicând extinderea Imperiului Otoman, păstrează relațiile cu vecinii, la un moment dat Mircea a fost vasalul regelui ungar, Sigismund de Luxemburg; are legături cu Moldova (Petru I Mușat, apoi în 1400 ajutându-l pe Alexandru cel Bun), dar și cu Vladislav al II-lea al Poloniei, în demersul său de a-și păstra ținuturile ce le stăpânea, cu conducători de la sud de Dunăre sau ai Brașovului. Schimburi comerciale a avut și cu statele, italiene (Genova, Veneția).

În această situație va intra în conflict cu Imperiul Otoman, dintre confruntările armate reliefându-se cele de la Rovine și Nicopole.

Bătălia de la Rovine a avut și are încă multe aspecte nu pe deplin elucidate. Ceea ce se poate afirma cert este faptul că pentru prima oară un sultan trece cu armata sa Dunărea. Apoi, că deși turcii aveau o superioritate copleșitoare ceea ce a dus la retragerea lui Mircea, acesta

rămâne stăpân în țara sa, Baiazid plecând de la Dunăre. Controverse a stârnit și data confruntării, cât și locul unde s-a desfășurat.

După unii cronicari și istorici ea ar fi avut loc pe 10 octombrie 1394, iar după alții în primăvara lui 1395. Mărturiile sunt neclare, locația se afla pe drumul care mergea de la Nicopole la Argeș la locul numit „rovine” adică „șanțuri”, în opinia lui P.P. Panaintescu⁶. Autorul face afirmația că este posibil ca numele nici să nu fie „un nume propriu”, locul fiind undeva „pe linia care unește Turnu cu Argeș”, „o regiune deluroasă sau muntoasă, nu în câmpia Dunării”. Rezultatul disputei este descris de cronicarul turc, Urudj: „Baiazid după această expediție trecu Dunărea și se duse la Nicopole și de acolo la Adrianopole. Iar blestematul Mircio, de care am vorbit, s-a întors în țara lui și a adunat pe toți mai marii curții sale și a ținut sfat cu ei, oricât ar fi sfătuit dâșșii, să afle mijloace ca să nu fie subjugați de sultan, Mircio era de părere că niciodată nu vor putea ține piept musulmanilor și luă hotărârea să trimeată un sol la Baiazid, ca să ceară pace în schimbul unui tribut pe care îl va plăti în fiecă an. Baiazid a primit, apoi trecu în Moreea”⁷.

Rămâne ca fiind singura victorie obținută pe câmpul de luptă a unui principe creștin în fața unui sultan atât de puternic, cum era Baiazid, având drept consecințe imediate stabilirea hotarelor Imperiului Otoman pe Dunăre. În urma bătăliei Mircea își pierde tronul retrăgându-se în Transilvania. Turcii îl înscăunează pe Vlad, înlăturat de Mircea în 1397, cu ajutorul militar a lui Sigismund de Luxemburg, regele Ungariei, care pornește o cruciadă a

lumii creștine împotriva turcilor, din ce în ce mai puternici, ce devin o amenințare pentru toată Europa. La Budapesta se strâng oști din Franța, Burgundia, Germania, Italia, Anglia, Polonia care pornesc de-a lungul Dunării, bătălia desfășurându-se la Nicopole (25 septembrie 1396). Mircea a solicitat o recunoaștere ca „să privească pe dușman”, ceea ce regele a aprobat. Germanul Johann Schiltberger, descrie această bătălie în jurnalul-memoriu, cu titlul „Reisen des Johannes Schiltberger aus München în Europa, Asia und Africa von 1394 bis 1427” (aflat în manuscris la Heidelberg) apărut mult mai târziu la München în 1859. El dezvăluie și anumite neînțelegeri între cruciați: „Mircea, care cunoștea oastea turcească, ceru să pornească el primul atac și Sigismund i-a îngăduit, dar burgunzii nu voiră să lase pe seama altora această glorie”⁸.

Bătălia este pierdută, cruciada anti-otomană fiind un dezastru, retragerea spre Dunăre făcându-se într-o mare dezordine. O parte din cavalerii francezi și germani străbat Țara Românească, trecând prin popasuri în Transilvania. Iată cum descrie Jean Fraissart situația „Paznicii de la pasuri, din orașe și cetăți, din această țară numită Valahia, lăsară destul de ușor pre creștini să intre și le dădură și locuință, dar înainte de plecare le luau tot ce aveau, afară de o mică sumă de bani, să aibă cu ce trăi”⁹.

Descrierea continuă cu evenimentele din Ungaria: „Și în toată Ungaria, se plâng francezii, nimeni nu ne-a dat o pâine de pomană, nici gazdă noaptea”¹⁰.

Alt martor este Peter von Rez, despre care se cunosc puține date biografice și acelea incerte. O povestire rimată

rămasă este „Maria vi aller sel in freuden sez! Also redt uns Peter von Rez”. Redăm fragmentul apărut în „Călători străini despre Țările Române, cu notele sale:

[Povestirea rimată despre Expediția creștină la Nicopole]

[Cetatea Golubač... este o cetățuie bună pe care o au sîrbii în paza lor. În locul acela sunt munții foarte înalți, și strîmtoarea deosebit de îngustă, și de aceea curge acolo Dunărea așa de năvalnic]; Deci trebuie să se păzească bine cel ce vrea să treacă prin Porțile de Fier, el trebuie să se țină de partea stîngă <a curentului> și să meargă tot aproape de marginea apei, iar dacă ar apuca-o cumva de partea dreaptă a apei, și-ar pierde și viața și tot ce are cu el. <Dunărea> vine cu repeziciune și cu furie și n-are odihnă nici ziua, nici noaptea. Severinul este așezat lîngă apă, apoi la Vidin Dunărea este lată.

[Printre cei din expediție era și Știbor¹ și castelanul de Timișoara și burggraful de Nürnberg, și nobilul conte de Zilly.

– [Urmează tribulațiile din Țara Românească]

...Cînd am ajuns la ei în strîmtoare² ne-au luat tot ce aveam și ne-au lăsat goi așa cum ne-am născut... Sufla vîntul și ploua cumplit și a trebuit să trecem prin vad o apă mare³, și mulți oameni s-au înecat atunci. Ei <locuitorii> dărimau înaintea noastră punțile, a trebuit să alergăm cu toții razna⁴ prin munți înalți și pe niște poteci rele, prin codri mari și printre oameni crunți (?)...⁵.

...Nu aveam nici carne, nici pîine și niciun alt mijloc de trai. Se murea de foame și de frig. Și aceasta s-a întîmplat cu adevărat. Noi mâncam măcriș și mușchi de munte⁶. Din umbële (?)⁷ storceam prea puțină hrană cu care trebuia să ne potolim foamea. Ungurii cu bărbi lungi înfulecau varza din grădini. A fost mult mai greu decât aș putea povesti. A durat mai bine de șapte zile. O Doamne, cât de sleite ne-au fost puterile! Cetatea Lotrului⁸ se află pe un hotar, și „Pattolmezei”⁹ lîngă(?) un turn roșu¹⁰. Apoi am ajuns la Sibiu în Transilvania, la creștini. Clujul¹¹, să-l aibă Dumnezeu în pază! Ni s-a dat de mîncare și haine vechi: asta am adus noi din țara Ungurească^{12 11}.

1. *Die Styvor and der von Temespurg und der Purgraf von Nürenburg*. 2. *In ir eng*. 3. *Desigur*, Oltul. 4. *Über Stöck und über stain*. 5. *Grosse veld und leiten wild*. Veld = Wäld sau feld? Amîndouă interpretările sunt posibile. 6. *Wir assen ampher und die flechen* (= flechtne?) sau cumva: umb (= um) die Fläche = pe cîmpii. 7. *Aus den tolden*, cuvînt desemnînd florile multiple ale umbeliferelor. 8. *Lauterburg* – este atestată documentar în anul 1406. A fost ridicată pentru a îndeplini rosturile fostei cetăți Tălmaci. 9. Neidentificat. E probabil o numire maghiară terminată în „mezö” (cîmpie). 10. *In einem turn rot* = Turnu Roșu pe valea Oltului. Oare de cetit *an* în loc de: *In*? Deci = lîngă? 11. *Clausenburch*. 12. Denumire evident eronată pentru Transilvania.

Cele mai bogate relatări face Johann Schiltberger. Cine era acesta? Se naște pe 9 mai 1381 lîngă Fraisingen în Bavaria. Își începe cariera militară în 1394, luând parte la bătălia de la Nicopole. Prizonier al lui Baizid I Ildîrîm îl

urmează în bătăliile sale din Asia Mică. Rob a lui Timur Lenk îl însoțește în Armenia și Georgia, cunoscând bine țările musulmane. Reușește să fugă ajungând la Poti (Bakum), iar după numeroase peripeții ajunge la Constantinopol, apoi la Chilia. Străbate de două ori țările românești vizitând orașe ca: Argeș, Târgoviște, Brăila, Cetatea Albă, Iași și Suceava.

Reîntors în patria sa lasă un jurnal al călătoriilor sale. Fragmentele pe care le redăm mai jos, apărute în „Călători străini despre Țările Române”, au fost traduse după ediția Langmantel „Hans Schilbergers Reisebuchnach der Nürnberger Hondschrift herausgegeben... Tübingen, 1885):

[Despre prima expediție a regelui Sigismund împotriva turcilor]

În anul 1394, regele Sigismund al Ungariei¹ trimise soli în țările creștine ca să ceară ajutor contra păgînilor, care făcuseră pagube mari în Ungaria. Îi și veniră în ajutor o mare mulțime de oameni din toate țările. Atunci el se puse în fruntea mulțimii și o conduse la Porțile de Fier, care despart Ungaria, Bulgaria² și Valahia. Și trecu Dunărea în Bulgaria și se îndreptă către un oraș numit Vidin³ care este un oraș de scaun în Bulgaria. Atunci veni domnul țării și al orașului⁴ și se închină de bunăvoie regelui. Atunci regele ocupă orașul cu 300 de oameni, călăreți și pedestrași buni. Și porni spre alt oraș⁵ în care erau mulți turci, și stătu aici cinci zile; în oraș erau mulți turci care nu voiau să predea

orașul. Atunci orășenii alungară cu putere pe turci din oraș și se închinară regelui; dintre turci mulți au fost uciși, iar ceilalți au fost luați în captivitate. Regele ocupă și orașul acesta cu 300 de oameni de ai săi. Și porni spre alt oraș, care se numește Schiltau⁶, <iar> în limba păgînilor se numește Nicopoli⁷. Aici a stat el 16 zile pe apă și pe uscat. Atunci veni sultanul turcilor, numit Baiazid⁸, cu 200 000 de oameni în ajutorul orașului. Cînd auzi aceasta regele Sigismund, îi ieși împotrivă cale de o milă de la oraș cu oastea sa, care era socotită cam la 60 000 de oameni. Apoi a venit domnul⁹ Țării Românești¹⁰ numit Mircea¹¹, care a cerut regelui să-i dea voie să facă o recunoaștere a dușmanului. Aceasta i s-a încuviințat. Atunci el a luat cu sine o mie de oameni din oastea sa și a făcut recunoașterea dușmanului. După ce s-a întors la rege și i-a spus că a văzut pe dușman și că dușmanul avea 20 de steaguri și că sub fiecare steag s-ar afla cîte 10 000 de oameni și că fiecare steag stă deosebit de celelalte, cu ostașii săi, auzind aceasta, regele a vrut să întocmească ordinea de luptă. Atunci domnul Țării Românești a cerut să i se îngăduie să dea primul atac; ceea ce regele încuviință foarte bucuros. Dar ducele de Burgundia¹² auzind de aceasta, s-a împotrivit să lase această cinste altuia, <spunînd> că a venit de la mare depărtare cu oaste mare care era prețuită la șase mii de oameni și cu care a avut cheltuieli mari.¹²

De aceea voia el să dea primul atac și a trimis la rege ca să-l lase să dea primul atac pentru că venise de departe.

1. Sigismund de Luxemburg rege al Ungariei (1387-1437) și împărat al Germaniei (1411-1437). 2. *Pulgrayi* 3. *Pudein*. 4. Țarul de Vidin, Ioan Strașimir (1371-1396). 5. Rahova. Identificarea lui Langmantel. 6. *Ibidem*. Vezi și discuția cu Bruun pentru identificarea Schiltau = Schistau (= Șiștov). 7. *Ibidem*. *Der türkisch chönig genandt Weyasit*. Baiazid I Ildîrîm, sultan al Turciei (1389-1402). 9. *Hertzog*. 10. *Walachey*. 11. *Mercerweywod*. Mircea cel Bătrîn, domn al Țării Românești (1386-1418). 12. Contele de Nevers adusese 1 000 de cavaleri și 6 000 de mercenari.

[Țara Românească, Moldova și Transilvania]

Înainte de 1428 trebuie amintit aici în ce țări am fost. Când am plecat din Bavaria¹ am venit în Ungaria; am fost acolo zece luni înainte de a face marea expediție împotriva păgînilor, la care am luat de asemenea parte, cum stă scris mai sus.

Am fost și în Țara Românească în cele două capitale ale ei care sunt numite Argeș² și Tîrgoviște³. Și într-un oraș care se numește Brăila⁴ și care e așezat pe Dunăre și acolo și au locul lor de așezare luntrele⁵ și corăbiile cu care negustorii aduc mărfuri din țara păgînilor. Și mai trebuie amintit că locuitorii din Moldova și din Țara Românească păstrează credința creștină; ei vorbesc o limbă deosebită; și ei își lasă părul și barba să crească și nu o taie niciodată.

Am fost de asemenea în Moldova⁷ și în Transilvania⁸ care e o țară germană⁹, și capitala acestei țări se numește Sibiu¹⁰; și în Țara Bîrsei¹¹ și capitala se numește Brașov¹².

Și acestea sunt țările de dincoace de Dunăre în care am fost eu. Acum trebuie să luați aminte la țările dintre Dunăre¹³ și mare¹⁴ în care am fost eu.

Eu am fost în trei țări care se numesc toate trei Bulgaria¹⁵. Prima Bulgarie se află acolo unde treci din Ungaria¹⁶ dincolo de Porțile de Fier și capitala <ei> se numește Vidin¹⁷. Cealaltă Bulgarie se află în fața Țării Românești și capitala <ei> se numește Tîrnovo¹⁸. Și cea de a treia Bulgarie se află acolo unde se varsă Dunărea în mare și capitala <ei> se numește Caliacra¹⁹.¹³

1. *Pairen*. 2. *Agrich*. 3. *Türkoich* 4. *Uebereyl* 5. *kocken*. 6. *galein*. 7. *Claine Walachei*. 8. *Siebenpürgen*. 9. Afirmație greșită 10. *Hermanstadt*. 11. *Wurtzenland*. 12. *Casan*, Ph. Bruun dă lectura; Bassaw indentificînd această localitate cu Brașovul în *The bondage and travels of Johann Schiltberger, a native of Bavaria in Europe, Asia and Africa, from his capture at the battle of Nicopolis in 1396 to his escape and return to Europe in 1427*. 13. *Tonau* și *Thonau*. 14. Marea Neagră. 15. *Pulgrey*. 16. *Ungeren*. 17. *Pudein*. În evul mediu se întîlnesc formele *Bdin*, *Bydinum*, *Bodin*, *Bodon* etc. În 1365 Vidinul era capitala lui Ioan Strațimir cumnatul domnului Țării Românești, Vlaicu. După încercarea lui Ludovic al Ungariei de a constitui un Banat unguresc al Vidinului, ocupînd cu forța această provincie, țarul Vidinului a fost reinstalat în 1369 și s-a

menținut ca vasal al regelui Ungariei.¹⁸ *Ternau*. În alt loc Schiltberger precizează că: „Bulgaria de mijloc avea 300 de orașe întărite, cetăți și castele. Această țară a fost cucerită de Baiazid care a luat în captivitate pe duce (Șișman) și pe fiul său. Tatăl a murit în închisoare iar fiul s-a convertit la credința păgînă pentru ca să i se cruțe viața”.¹⁹ *Kallacrea*. Nu este nici Galata cum presupune C. Jireček, *Geschichte der Bulgaren*, Praga, 1876, nici Callatis, cum crede J.P. Fallmerayer, în *Geschichte des Kaisertums von Trapezunt*, München, 1827, ci Caliacra.

Sunt aspecte ale personalității voievodului român. Aflat într-o epocă în care pe plan european se produc dese schimbări, Mircea cel Bătrân este nevoit să se adapteze la ele pentru a păstra vatra strămoșească, libertatea acestuia într-un spațiu aflat în dispută între Imperiul Otoman și vecinii creștini (Ungaria, Polonia). Reușește să fie luptător și pentru creștinătate, să-și impună stăpânirea în Făgăraș, Amlaș, Dobrogea sau Chilia, fiind în diverse etape un protector al Moldovei sau a unor teritorii transilvane datorită în primul rând unei deosebite abilități diplomatice.

În peste trei decenii ale domniei sale dezvoltă și economic țara, fiind și acela care a schimbat fundamental așezămintele bisericii noastre în legătură cu Patriahia, creând o Biserică națională. Prin așezarea fiului său la Târgoviște, pune începuturile mutării capitalei de la Argeș: „Căci Mircea n-a fost numai un luptător: rămâne pentru istorie unul din marii meșteri organizatori, i-am spune un bun gospodar român, nu numai un adunător de pământ românesc, dar și un

chibzuit orânduitor al acestui pământ. Asemenea oameni în trecutul nostru se numeau ctitori și, precum Biserica are părinții ei, cari i-au așezat temeliile, și țările au pe ai lor, fără de cari n-ar fi fost temelia tare a începuturilor”¹⁴.

NOTE:

1. *Dicționar enciclopedic ilustrat*, București, Editura Cartier, 1999, p. 1525.
2. Johannes Leunclavius, *Historiae Musulmanae Turcorum de monumentis ipsorum exscriptae libri*, XVIII, Frankfurt, 1591.
3. Nicolae Constantinescu. *Mircea cel Bătrân*, București, Editura Militară, 1981, p. 62-63.
4. Ibidem, p. 66.
5. Dan Zamfirescu. *Istorie și cultură*, vol. I, București, Editura Roza Vânturilor, p. 70.
6. Cf. P.P. Panaitescu. *Mircea cel Bătrân*, ediția a 2-a, București, Editura Corint, 2000, p. 297-304.
7. Urudj, la Buchon, *Collection des chroniques nationales*, XXIII, p. 452-453.
8. Cf. Johann Schiltberger, *Reisen des Johannes Schiltberger aus München in Europa, Asia und Africa von 1394 bis 1427*, p. 3.
9. Cf. Jean Fraissart, *Oeuvres*, Editura Kervyn de Lethenhove, XV, Paris, 1871, p. 330-331.
10. Ibidem, p. 331.
11. Cf. *Călători străini despre Țările Române*, vol. I, București, Editura Științifică, 1968, p.34-35.
12. Ibidem, p.28-29.
13. Ibidem, p.29-30.
14. P.P. Panaitescu, *op.cit.*, p. 413.

Ștefan cel Mare. Ctitor de istorie și cultură

In galeria figurilor legendare ale poporului român Ștefan cel Mare ocupă un loc distinct, ca cea mai puternică personalitate din a doua jumătate a secolului al XV-lea. A dat strălucire Moldovei, realizând întregirea puterii centrale a domnului, a contribuit decisiv la prosperitatea economică, la înflorirea culturală a țării.

În plan extern a avut drept țel suprem apărarea independenței Moldovei în fața pericolului Imperiului Otoman, având relații de prietenie cu Ungaria, Polonia, Lituania și cneazul Moscovei. A fost unul din cei mai mari conducători de oști ai vremii, victoriile sale obținute pe câmpul de luptă făcând înconjurul Europei.

O caracterizare relevantă a personalității și zidirii sale o face C.C. Giurescu: „Domnia lui Ștefan cel Mare, de aproape jumătate de veac este cel mai frumos timp din istoria Moldovei. Niciodată țara n-a fost mai întinsă, mai bogată și mai respectată; niciodată faima domnitorului ei n-a străbătut atât de departe, deopotrivă în apusul creștin și în răsăritul musulman; niciodată nu s-au ridicat atâtea lăcașuri – civile și bisericești – și într-o formă atât de desăvârșită”¹.

Într-adevăr, pe lângă celelalte merite subliniem pe aceea a edificării unei mari opere spirituale, a unei culturi proprii, instituind o tradiție istorică și culturală ce va dăinui și dezvolta de-a lungul secolelor.

În privința construcțiilor laice sau în scop militar, dar și pentru a marca înfloritoarea dezvoltarea economică a țării sale, a ridicat sau reamenajat curțile domnești sau reședințele de la Suceava (capitala țării), Iași, Piatra Neamț, Vaslui, Hârlău, Huși (unde stătea deseori fiul său, Bogdan), Bacău (își avea reședința celălalt fiu, Alexandru). Totodată, s-a preocupat de întărirea fortificațiilor de la Cetatea Albă, Cetatea Neamțului, Hotinului, ridicând fortificații noi la Chilia, Soroca, Orhei, Roman (neterminată).

O contribuție de o inestimabilă valoare, izvorâtă din puternicul sentiment religios al lui Ștefan, este aceea de a da Moldovei o adevărată salbă de construcții religioase, biserici și mănăstiri, care fac și astăzi mândria arhitecturii bisericești, cu un pronunțat caracter de originalitate.

Dintre mănăstiri *Putna* este prima ctitorie a sa, devenită necropola familiei domnești, unde și-a găsit odihna veșnică marele voievod, construită în perioada 1466-1469 și sfințită la 3 septembrie 1470. Urmează *Voronețul* (1488), ridicată în doar patru luni, picturile murale ce împodobesc interiorul și exteriorul fiind de o excepțională valoare artistică; apoi *Neamțul* (1497); *Tazlăul* (1497); *Volovățul* (1500); *Dobrovățul* (1503-1504). Totodată, altor mănăstiri le-a făcut îmbunătățiri sau danii. Printre acestea: *Bistrița* (ctitorie a lui Alexandru cel

Bun), *Moldovița*, *Proboța* (unde este înmormântată Maria, mama domnitorului), *Humor*, *Horodnic* sau mănăstirea *Zogafu* (de la Sfântul Munte).

A ridicat și numeroase biserici. Unele în orașe importante: Vaslui (Sfântul Ioan), Bacău (Adormirea Maicii Domnului, 1491), Iași (Sfântul Nicolae, 1491-1492), Hârlău (Sfântul Gheorghe, 1492), Dorohoi (Sfântul Nicolae, 1496), Huși (Sfinții Apostoli Petru și Pavel, 1495), Botoșani (Sfântul Nicolae, 1496), Piatra Neamț (Sfântul Ioan, 1497-1498). Altele în localități ca: Pătrăuți (1487), Bădăuți (1487), Borzești (1494), Valea Albă (1496), Reusenii (începută, terminată de urmașul său, Bogdan cel Orb, în 1504). A înălțat astfel de edificii și în afara hotarelor de atunci ale Moldovei: la Baia (Biserica Albă), Râmnicu Sărat (dărâmată în 1898), Chilia, Ciceu (Transilvania).

I s-au atribuit lui Ștefan cel Mare 44 de lăcașuri ridicate, se spune după fiecare bătălie. Istoricii dau certe un număr de 32, pe baza pisaniiilor păstrate.

Unii dintre boierii săi de rang înalt îi urmează exemplul: boierul Șendrea înalță biserica din Dolhești (probabil până la 1481), Ioan Tăutul pe cea de la Bălinești (1494-1499) sau Luca Arbore, portarul Sucevei, pe cea de la Arbore (1503).

Construcțiile bisericesti din vremea lui Ștefan cel Mare au influențe gotice și bizantine, îmbinându-se armonios cu elementele populare specifice, ce au condus la crearea unui adevărat stil moldovenesc, influențat de meșteri transilvăneni, poloni sau cehi, aduși să lucreze la ele.

Caracterizând arta picturală a acestora, Vasile Drăguț afirma că este: „Uimitoare prin calitățile de ordin tehnic care le-a asigurat o incredibilă rezistență la intemperiiile atâtor secole, picturile exterioare din Moldova, împreună cu cele care decorează interioarele edificiilor, constituie una dintre cele mai nobile și mai elocvente mărturii despre capacitatea creatoare și despre aspirațiile poporului român. În universul lor de forme și de culori poate fi deslușită irezistibila dorință de frumusețe și de armonie, daruri supreme ce nu pot ființa decât în condițiile unei depline libertăți, libertate pentru care au luptat cu atât eroism românii acelor vremuri sub glorioasa conducere a lui Ștefan cel Mare sau a lui Petru Rareș”².

Sculptura în piatră, de influență gotică transilvăneană este mai puțin utilizată în construirea lăcașelor, dar mai mult în cea a sculpturii pietrelor funerare, cu motivul palmei (de sorginte vegetal, o frunză), stilizată după gustul și rafinamentul artiștilor, intrând în compoziția ansamblului ornamental clasic moldovenesc.

Desăvârșirea operei sale întru credința străbună o face și prin daniile și podoabele cu care înzestrează lăcașurile (terenuri agricole, păduri dar și obiecte de cult).

Vechiul atelier de broderie înființat în vremea lui Alexandru cel Bun se dezvoltă, înființându-se unul nou, după căsătoria domnitorului cu Maria-Voichița. Se executau patrafire, acoperăminte de mormânt, cruci de amfor, aere, epitafe, dvere, acoperăminte de tetrapod; erau brodate cu fir de aur și argint, pe mătase roșie sau albastră. Pătrund și aici elemente ale tradiției locale.

Atelierele de orfevrărie și argintărie de la mănăstirile Neamț, Putna și Humor lucrau ripide, cruci, icoane, ferecături de evanghelie, potire, cristelnițe, talere, triptice, dar și obiecte laice de podoabă. Se poate vorbi și aici, ca și în ceea ce privește broderia, de crearea unei adevărate școli moldovenești.

La Curtea Domnească a Moldovei ce cunoaște o mare înflorire se aflau și „dieci și logofeți de cancelarie cu multă știință de carte și cunoscători nu doar ai limbii slave, limba oficială a bisericii și a lumii ortodoxe în general, și ai limbii latine mult prețuită în apusul medieval, ci și ai celor vorbite de unguri, poloni, tătari, ruși și turci, locuitori ai țărilor pe care soarta ni dăduse drept vecini...”³. Aceasta a făcut ca aici să se desfășoare o intensă activitate diplomatică, în sprijinul apărării suveranității țării și a Ortodoxiei, amenințată de expansiunea lumii islamice.

Având această credință domnul inițiază activitatea de copiere a cărților bisericești necesare cultului: *Apostolul* (1463), *Minei pe aprilie* (1467); *Minei pe august și Minei pe noiembrie* (1467); *Cuvântul Sfântului Ioan Gură de Aur* (1470); *Psaltirea* (1470); *Leastvița lui Ion Săraru* (1472); *Tetraevanghelul de la Humor* (1473); *Cuvintele presticești ale avei Dorotei* (1475); *Tetraevanghel* (1489); *Liturghier* (1492); *Tetraevanghel* (1502); *Minei pe martie* (1502); *Minei pe noiembrie* (1504); *Tetraevanghel* (1504)⁴.

Ele au fost scrise la Neamț, Putna, Humor, Voroneț de către Nicodim, Casian, Chiriac, Vasile, Paladie, Ghervasie, Spiridon, Paisie, Ignat.

Teodor Mărișescu, de la mănăstirea Neamț, creează miniaturile bogat colorate, ale *Tetraevanghelelor* din 1491, 1492, 1493, 1498. Grigore Țamblac a avut un rol deosebit în dezvoltarea centrului de cultură slavo-română de la Mănăstirea Neamț, unde apare primul tetraevanghel miniat moldovenesc, scris de ieromonahul Gavril, fiul lui Uric.

Din multitudinea acestor manuscrise ne-au rămas doar patruzeci, unele din cele mai frumoase aflându-se în posesia unor biblioteci din afara granițelor țării (Moscova, Sankt-Petersburg, Viena, Oxford). Altele au fost donate de domnitor mănăstirilor de la Muntele Athos sau episcopiilor ortodoxe din Ungaria.

Dar „Caligrafii necunoscuți și cunoscuți din mănăstirile Moldovei, trăitori ai epocii de aur a lui Ștefan cel Mare, n-au copiat doar tetraevangheliile, minee, liturghiere, apostole și alte manuscrise trebuitoare oficerii slujbei bisericești, ci au copiat și vechiul testament, precum și felurite sbornice (culegeri), în care erau cuprinse, alături de texte apocrife (viziuni ale sfinților) și lucrări de patristică, morală și exegeză, întocmite de ierarhii canonizați ai credinței ortodoxe; după cum au copiat și Sintagma lui Matei Vlastais, lucrare de jurisprudență slavo-bizantină de mare circulație la popoarele ce se încadrau în contextul civilizației sud-est europene”⁵.

Tot acum se dezvoltă incipient *istoriografia* Moldovei. Se redactează la curtea voievodului o cronică a Moldovei, în slavonă, scrisă de un anonim, ce cuprinde evenimentele istorice dintre 1359-1504. Ulterior, i s-au adăugat cele referitoare la intrarea lui Bogdan cel Orb cu armata în Țara

Românească, în 28 octombrie 1507. În zilele noastre s-a păstrat o copie numită „*Letopisețul anonim al Moldovei*”. Istoricul Șerban Papacostea îi sublinia astfel valoarea deosebită: „Cu Analele Moldovei, în limba slavonă, operă redactată la Curte din inițiativă domnească – tradiția avea să fie continuată de cronicarii secolului următor – șirul evenimentelor istorice petrecute în timpul lui Ștefan cel Mare, care ocupă partea cea mai largă a scrierii, se integrează în istoria veche a țării și apare ca o continuare și încununare a desfășurărilor anterioare, începând cu întemeierea Moldovei. Prezentarea unitară a trecutului Moldovei până la evenimentele cele mai recente a fost o parte componentă a efortului lui Ștefan de a da operei sale politice un fundament de tradiție”⁶.

Un german din anturajul lui Ștefan, care a rămas de asemenea anonim, a prelucrat-o în limba germană, îmbogățind-o cu evenimente trăite, numind-o „*Cronica moldo-germană*”, ce cuprinde evenimentele dintre 1457-1499. Ea a fost dusă (în 1502) la Nürnberg, de solii lui Ștefan care solicitau un medic pentru domnul bolnav. Medicul-șef, Hartman Schedell, care era și istoric și geograf, își face o copie, de altfel singura păstrată până azi.

De asemenea, „Prezența *Cronicii moldo-ruse* în anexele cronicii oficiale a țărilor Moscovei din veacul al XVI-lea se explică prin alianța lor cu Moldova și acțiunea comună împotriva Jagellonilor. În sfârșit, *Cronica moldo-polonă*, prelucrată de un polon de la Iași după analele țării, a fost luată de ambasadorul polon Nicolae Brzeski, cu

scopul de a-i servi în negocierile sale diplomatice de la Poarta Otomană, privitoare la Moldova”⁷.

Grigore Ureche surprindea starea de spirit a locuitorilor Moldovei la despărțirea de marele voievod, intuind ecoul prin secole al personalității sale: „Iară pre Ștefan Vodă l-au îngropat țara cu multă jale și plângere în mănăstire în Putna, care era zidită de dânsul. Atâta jale era, de plângea toți ca după un părinte al său, că cunoștia toți că s-au scăpătu de mult bine și de multă apărătură. Ce după moartea lui, până astăzi îi zicu sveti Ștefan vodă, nu pentru sufletu, ce iaste în mâna lui Dumnezeu, că el încă au fostu om cu păcate, ci pentru lucrurile lui céle vitejești, carile niminea din domni, nici mai nainte, nici după acéia l-au ajunsu”⁸.

Prin ceea ce a lăsat moștenire culturii și civilizației medievale dar și patrimoniului spiritualității universale, epoca lui Ștefan cel Mare a fost una de glorie, prosperitate și strălucire a geniului creator al românilor.

NOTE:

1. Constantin C. Giurescu; Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi*. Ediția a II-a, revăzută și adăugită, București, Editura Albatros, 1975, p. 300.
2. Cf. Vasile Drăguț, *Pictura murală din Moldova*, București, Editura Meridiane, 1982, p. 117.
3. Neculai Șandru, *Sub zodia zimbriului*, București, Editura Albatros, 1976, p. 195-196.

4. Cf. Gh. Duzinchevici, *Ștefan cel Mare și epoca sa*, București, Editura Politică, 1973.
5. Cf. Neculai Șandru, *Op. cit.*, p. 202-203.
6. Șerban Papacostea, *Ștefan cel Mare – domn al Moldovei (1457-1504)*, București, Editura Enciclopedică, 1990, p. 73.
7. *Istoria literaturii române*, vol. I, București, Editura Academiei Române, 1964, p. 271.
8. Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, București, Editura Minerva, 1978, p. 70.

Despre destinul lui Vlad Țepeș

Personaj istoric intrat în legendă, Vlad Țepeș, domnul Țării Românești, este perceput ca un mare conducător, luptător pentru libertate, justițiar, uneori cu mijloace aspre, dorind binele neamului său, dar și a altor popoare din sud-estul Europei, opunându-se expansiunii turcilor.

În cele trei domnii ale sale (octombrie-noiembrie 1448, 1456-1462, noiembrie-decembrie 1476), dar mai ales în cea de-a doua, a avut de înfruntat adversitatea multor boieri cu influență, a turcilor și nu în ultimul rând a negustorilor sași din Transilvania. Strădaniile lui de a întări autoritatea domnească uneori prin măsuri crude, dar și cea statală, le împărtășește într-o scrisoare adresată lui Matei Corvin, regele Ungariei: *„Gândiți-vă și voi că, atunci când un om sau un domn este tare și puternic, atunci poate face pace cum vrea; iar când e fără putere, unul mai tare va veni asupra lui și va face cu dânsul ce vrea...”*.

Faptele sale glorioase, asemănătoare cu cele ale lui Ștefan cel Mare, au avut ecou încă din timpul vieții, acestea amplificându-se apoi până în zilele noastre.

Despre isprăvile sale, unele reale altele doar legendare, au lăsat pagini document mari cronicari bizantini: Laonic Chalcocondil (care îl descrie admirativ în: „*Expuneri istorice*”), Ducas sau Critobul. Poetul german Michael Beheim este autorul unei „*Gedicht uber den Woivoden Vlad II, Drakul*”. Mai sunt de menționat paginile scrise de cronicarul lui Matei Corvin, Antonius Bonficius sau cele ale vestitului geograf umanist german Sebastian Münster.

Un episod din șederea și apoi captivitatea sa la curtea lui Matei Corvin este descris de Antonio Bonficius. O solie otomană este primită la curtea regelui Ungariei, unde era prezent și voievodul român „neînduplecat dușman al turcilor și care le inspira o teribilă frică”.

Mai obiectivă, descriind atât pe domn cât și vremurile sale, este versiunea slavă „*Povestire către Dracula voevod*” („*Skazanie o Drakule voevode*”), copie în rusește făcută în 1490 de călugărul Efrosin, care are la bază un text din 1486 provenind din sursă germană, de origini transilvănene, de aici venind și poziția naratorului, de multe ori denigratoare, cea mai mare vină în opinia sa fiind trecerea de la ortodoxism la catolicism. Sunt de fapt un număr de 19 anecdote având caracter istoric și literar despre voievod și epoca sa. Dintre ele amintim: pe cele în care Vlad Țepeș pedepsește solii turci fixându-le fesurile pe capete cu un cui mic de fier; atacul condus de voievod în tabăra turcească; pedepsirea hoților și tâlharilor; pedepsirea femeilor pentru adulter; prinderea și înțemnițarea de către Matei Corvin; episodul trecerii la

catolicism pentru a recâștiga tronul; moartea sa, fiind străpuns intenționat sau din greșeală, „de către ai săi”.

Ultimul episod se referă la destinul familiei domnului. Sunt reliefate aspecte ținând de orgoliul acestuia, cruzimea cu care pedepsea nesupunerea, hoția sau minciuna, fiind evidentă simpatia autorului pentru lupta antiotomană și victoriile obținute. Manuscrisul a fost publicat pentru prima oară de N.P. Smochină (*„Elemente românești în narațiunile slave asupra lui Vlad Țepeș”*, Iași, 1939).

În volumul *„Cronicile slavo-române”* P.P. Panaitescu o publică sub titlul *„Viața lui Vlad Țepeș”* (*„Povestire despre Dracula voievod”*). O ultimă traducere și ediție critică aparține lui Pandelescu Olteanu *„Limba povestirilor slave despre Vlad Țepeș”*.

La începutul scrierii anonimul povestitor încearcă să clarifice numele dat voievodului muntean: *„A fost în Țara Românească un voievod creștin de credință grecească anume Dracula pe limba românească, iar pe a noastră diavol atât era de rău. Precum i-a fost numele, așa și viața”*¹.

De fapt, lui Vlad Dracul, tatăl lui Vlad Țepeș, i se conferise titlatura de cavaler al „Ordinului Dragonului” de către împăratul germanic Sigismund de Luxemburg, rege al Boemiei și Ungariei.

Conștient de înclinațiile sale spre cruzime, încearcă să justifice pedepsirea *„mulțimii săracilor și vagabonzilor”*, pe care îi ospătase și apoi le dăduse foc: *„Să știți de ce am făcut așa: întâi ca să nu fie povară oamenilor și nimeni să nu fie sărac în țara mea, ci toți bogați; al doilea, i-am*

slobozit ca să nu aibă grijă nici unul dintre dâșii pe această lume de sărăcie sau neputință”².

Din punct de vedere umanitar fapta sa nu se susține. De altfel, o altă anecdotă îi confirmă faptele: „*Se spune despre dânsul că șezând în temniță, nu s-a lăsat de obiceiul său cel rău, ci vâna șoareci și cumpăra pasări la târg și așa le chinuia, pe unele le pune în țepă și altele le tăia capul, altora le smulgea penele și le dădea drumul. Și a învățat să omoare și cu aceasta se hrănea în închisoare*”³.

„*Povestirile...*” se încheie cu date privind sfârșitul celor narate: „*În anul 6994 (1486) februarie 13 a scris cel de mai înainte. Apoi în anul 6998 (1490) ianuarie 28, am transcris-o a doua oară, eu păcătosul Efrosin*”.

A mers pe drumul său înfruntându-și destinul, conștient de menirea de a-și apăra „țărișoara”, fiind de folos întregii creștinătăți, cum însuși mărturisea în scrisoarea adresată lui Matei Corvin: „*....Pentru că în nici un chip nu vrem, să lăsăm în drum ce am început, ci să aducem lucrul la capăt [...]. Deoarece nu vrem să fugim înaintea sălbăticiiei lor, ci să avem în orice chip luptă cu el. Iar dacă vom ajunge, ferească Dumnezeu, la un sfârșit rău și va pieri această țărișoară a noastră, va fi spre paguba creștinătății întregi*”.

Alături de Ștefan cel Mare este o personalitate proeminentă a celei de a doua jumătăți a secolului al XV-lea, intrat în legendă și în folclor, cu faptele și cutezanța sa.

Sintetizând modul de reflectare a personalității voievodului muntean, istoricul A. D. Xenopol sublinia că: „în orice caz figura lui Vlad Țepeș este, cu toată aureola de sânge ce o înconjoară, una din cele mai interesante ale întregii noastre istorii. Crud până în măruntaie, străin de milă și de îndurare, el puse cumplita lui fire în slujba țării sale, și după ce o curăți de relele lăuntrice, tăind și acolo unde ar fi putut lecui, el puse piept contra înjosirii în care căzuse. Aici se arată celelalte ale sale însușiri, curagiul temerar și disprețul moartei, care-l puseră în stare să înfrângă pe unul din cei mai mari cuceritori ai lumii”.⁵

Literatura și istoriografia românească va acorda spații largi, controversatei sale personalități, comparabile doar cu cele dedicate lui Ștefan cel Mare.

Primii au fost reprezentanții mișcării culturale iluministe, cei ai Școlii Ardelene: Gheorghe Șincai în „*Hronica românilor și a mai multor neamuri*”, Ion Budai Deleanu în lucrarea istorică „*De originibus populorum Transylvaniae commentantiuncula, cum observationibus historico-criticis*”, Florian Aaron cu o istorie asupra Țării Românești.

Remarcabilă este „*Țiganiada*” lui Ion Budai Deleanu, prima operă a literaturii noastre culte, inspirată în întregime de figura legendară a lui Vlad Țepeș, a cărei acțiune se desfășoară în Țara Românească, în secolul al XV-lea, când voievodul adună pe țigani într-o oaste bine organizată, împroprietărindu-i și redându-le libertatea. Sunt reliefate calitățile deosebite ale lui Vlad Țepeș: curaj împins la limită, intransigența cu care îi pedepsea pe hoți,

pe trădători, lași și mincinoși. Se afirmă că: „Zicea că boierii sunt supuși/ Așa domniei ca și țărani,/ Ba fiind în toate mai ajunși/ Nu mai cu sfatul și cu banii,/ Ci-însuș cu capul ar fi datori/ A țării să fie – ocrotitori”.⁶

Generația scriitorilor pașoptiști, cea de după, au în scrisul lor pagini deosebite închinat voievodului. Ion Cătina (piesa „*Țepeș Vodă*”), Dionisie Fotino („*Istoria generală a Daciei*”), Dimitrie Bolintineanu („*Țepeș și solii*”, „*Banchetul lui Țepeș*”), C. D. Aricescu („*Cetățuia lui Țepeș*”, „*Vlad Țepeș și solii turcii*”, „*Moartea lui Țepeș*”).

Caracterizându-i destinul, Ion Heliade Rădulescu afirma că: „Organizând țara militărește, pedepsind cu rigoare și cu dreptate, neiertând nici o faptă rea, ca un alt Dracon al Atenei, aplicând pedeapsa cu moartea la cea mai mică din fărădelegi, prin teroare ieși la căpătâiu, de a moraliza țara și a stabili securitatea publică. Nici o tigresă nu și-a apărut puii mai cu furoare. În contra inamicilor, precum Vlad V. [Dracula n.n.] și-a apărut românii în genere contra turcilor și a altor inamici din afară și din lăuntru”.⁷

Nicolae Bălcescu îl numea unul din „generalii cei mai vestiți ce au comandat armate românești”⁸, iar Bogdan Petriceicu Hașdeu, „un bărbat înzestrat cu cea mai riguroasă inteligență”⁹.

Memorabilă rămâne invocarea lui Mihai Eminescu din „*Scrisoarea a III-a*”, care-i cerea să pedepsească pe răufăcătorii țării: „Dar lăsați măcar strămoșii ca să doarmă-n colb de cronici;/ Din trecutul de mărire v-ar

privi cel mult ironici/ Cum nu vii tu, Țepeș doamne, ca punând mâna pe ei,/ Să-i împarți în două cete: în smintiți și în mișei,/ Și în două temniți large cu de-a sila să-i aduni,/ Să dai foc la pușcărie și la casa de nebuni!”¹⁰

În același ton sunt și versurile lui Alexandru Macedonski din „Te înțeleg, o! Țepeș”: „Te înțeleg, o! Țepeș-vodă,/ Țepeș-vodă mare domn,/ Ș-aș voi să te văd astăzi/ Deșteptându-te din somn!”, acesta dorind ca: „Țepeș, Țepeș, lasă-ți groapa,/ Să mai vii și printre noi”.¹¹

Versuri îi dedică și Vasile Alecsandri („Vlad Țepeș și stejarul”), Ioan Nenițescu („Vlad Țepeș”), Tudor Arghezi. De asemenea, piese de teatru, având ca autori pe Alexandru Vlahuță („Vlad Țepeș”), Mihail Sorbul („Praznicul calicilor”), Marin Sorescu („Răceala”, „A treia teapă”), Dan Tărchilă („Moartea lui Vlad Țepeș”). Și exemplele pot continua cu literatura și istoriografia ultimelor decenii.

În „Istoria românilor”, August Treboniu Laurian afirma că: „El domni cu o rigoare necunoscută până atunci în principatele române; insuflă teroare la toți locuitorii țării, încât aceștia se temeau mai tare de dânsul decât de moarte. Despot în inimă și în purtarea sa către alții însă, amator de independență națională și curajos până la temeritate, Vlad determină să sacrifice tot spre mântuirea țării de impunerea jugului străin”.¹²

Oricare ar fi interpretările date faptelor sale, rămâne alături de Mircea cel Bătrân, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, o emblemă a luptei poporului român pentru apărarea ființei naționale, pentru menținerea integrității

statale, recunoscută ca atare de marile puteri ale Europei acelor vremuri.

NOTE:

- ¹. *Cronicile slavo-române din secolul XV-XVI*, ediție P.P. Panaitescu, București, Editura Academiei Române, 1959, p. 207.
- ². *Ibidem*, p. 209.
- ³. *Ibidem*, p. 211.
- ⁴. *Ibidem*, p. 256.
- ⁵. A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia traiană*, vol. II, Iași, 1889, p. 293.
- ⁶. Cf. Ion Budai Deleanu, *Țiganiada*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1984.
- ⁷. Ion Heliade Rădulescu, *Prescurtare de istoria românilor*, București, 1861, p.127.
- ⁸. Nicolae Bălcescu, *Opere*, vol. I, București, Editura Academiei, 1974, p. 68.
- ⁹. B.P. Hașdeu, *Filosofia portretului lui Vlad Țepeș*, schiță iconografică. În „Scrieri literare, morale și politice”, tom. II, București, 1937, p. 7.
- ¹⁰. Cf. Mihai Eminescu, *Poezii*, ediția Titu Maiorescu, București, Editura Socec, 1883.
- ¹¹. Cf. Alexandru Macedonski, *Poezii*, ediție îngrijită de Ion Pillat, București, Editura Cartea Românească, 1939.
- ¹². A.T. Laurian, „Istoria românilor”, pt. III, Iași, 1853, p. 2-3.

Neagoe Basarab și „Învățăturile” sale

S fârșitul de secol al XV-lea și începutul secolului al XVI-lea aduce în viața Țării Românești momente de referință. Este de notat mai întâi contribuția remarcabilă a lui Radu cel Mare (1495-1508) care reorganizează biserica, zidește frumoasa mănăstire din Deal, de lângă Târgoviște, comandă călugărului Macarie (adus la curtea sa de la Cetinje, din Muntenegru) prima carte tipărită pe pământ românesc „*Liturghierul*” (1508). Îl urmează la tronul Țării Românești Mihnea cel Rău (1508-1510), fiul lui Vlad Țepeș, Vlad cel Tânăr (1510-1512) și Neagoe Basarab (1512-1521), care se bucura de sprijinul unei influente familii de boieri, cea a Craioveștilor.

În timpul domniei a realizat importante acte de cultură. Dintre ele Dan Zamfirescu evidențiază „trei dintre momentele sale fundamentale aparținând artei, creației populare și literaturii culte românești”¹. Acestea sunt: construirea Mănăstirii de la Argeș, inspiratoarea motivului baladei „*Meșterului Manole*” și apariția „*Învățăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său, Theodosie*”, prima mare capodoperă românească, redactată în slavonește. Totodată,

a fost un protector al așezămintelor mănăstirești de la Muntele Sinai, Ierusalim, Asia Mică, Muntele Athos, cărora le face importante danii în bani, odoare. Patronează tipărirea de către Macarie a „*Tetraevanghelului slavon*”, continuând opera înaintașilor săi, de tipărire a unor cărți pentru românii din toate provinciile și pentru întregul Răsărit ortodox.

Pe marginea acestei remarcabile realizări, care sunt „*Învățăturile*”, s-au iscat numeroase controverse privind paternitatea lor, formulându-se în timp diverse ipoteze de către cercetătorii români sau străini. Nu insistăm asupra lor putând doar afirma că o asemenea capodoperă a scrisului nu putea fi realizată decât de către o persoană cu o vastă cultură și o mare dragoste pentru frumos, acesta fiind, prin tot ceea ce a întreprins în timpul domniei, doar Neagoe Basarab.

Scrisă pe parcursul a mai multor ani, probabil la Curtea de Argeș dar și la Târgoviște, se adresa mai întâi celor doi fii ai săi, Petru și Theodosie, pentru ca după moartea celui dintâi să-i fie dedicată exclusiv lui Theodosie. Este un original manual de educație morală și politică pentru viitorul domn, moștenitorul său. Nu este singular în epocă. În „Istoria literaturii române”², se evidențiază și alte analogii în literatura bizantină („*Învățăturile lui Vasile Macedoneanul către fiul său Leon*”; „*De administrando imperio* a lui Constantin Porfirogenetul”) și slavă („*Învățăturile cneazului rus Vladimir Mamonah către fiii săi*”). De subliniat că în același timp apărea și „*Principele*” de Niccolo Machiavelli.

Sunt indicate și sursele de inspirație: în primul rând „Biblia”, apoi unele scrieri mistico-ascetice sau hageografii și cărți populare („Varlaam și Ioasaf”, „Alexandria”, „Fiziologul”).

„Învățăturile” au două părți, cărora li s-au adăugat „Scrisoarea către oasele Maicii sale” și „Rugăciunea la ieșirea sufletului”. Prima parte, așa cum ni s-a păstrat, este o enumerare de texte religioase, rugăciuni interminabile, unele proslăvind superioritatea omului, capacitatea lui de a-și alege calea spre fericirea veșnică, nevoia „să cinstim și să slăvim pre ziditorul nostru și să mulțumim celui care ne-a făcut și ne-a cinstit”, dându-ne „trup”, „gură”, „ochi”, „limbă”, „urechi”, „picioare”.

Se distinge, de asemenea, „povestea celor patru coșciuge, cea cu șarpele care-și păzește capul cu orice preț, omul care-și apără sufletul sau porumbelul care înainte de a înghiți grăuntele, luat în plisc, trage cu ochiul la uliul ce-l pândește”³.

Cea mai importantă parte a „Învățăturilor” sunt cele de ordin religios sau politic. Pagini elegiace de o mare frumusețe morală sunt cele prilejuite de reîngroparea mamei sale și a fiilor săi dispăruți prematur: „Acum, o, maica mea și născătoarea mea, [iau] ertăciune de la părinți și de la frați, că voi să încep a grăi cătră tine cu multe lacrimi și cu gréle suspini și nenumărate. Ci te rog să mă ascuți cu dragoste, că voi să îndrăznesc să fac orație cătră oasele tale cele ostenitoare. O, maica mea și dulceața inimii mele și roaba Dumnezeului meu, Neago, câtă dosadă ai avut pentru mine, fiind multă vréme

sărcinată cu mine, ziua și noaptea; și încă nu numai ziua și noaptea, ci în toată vreme și în tot ceasul ai fostu însărcinată și împovărată cu trupul meu, până în vremea ceaia ce-ți veni porunca lui Dumnezeu să mă naști”⁴.

Apare motivul numit „fortuna labis”, al vieții privită ca ceva efemer, totul fiind „ca un fum” trecător: „Spune-mi acum, ticăloase suflete, unde este domnia noastră? Unde este muma noastră? Unde sunt feciorii și fetele noastre? Unde este slova cea deșartă a lumii acesteia și bucuria ei... Unde este aurul și argintul dintr-această lume, ticăloase suflete?”. Răspunsul vine implacabil: „Acum, trupurile și sufletul meu, toată slova lumii aceștiia o am lăsat și mărețele și truflia noastră o am părăsit și să răsipiră de la noi ca un fum, când îl lovește un vânt mare și cu ploae repede”.

De o valoare deosebită sunt sfaturile politice, dintre care se remarcă cele pentru numirea în dregătorii, cinstirea boierilor și slujitorilor, orânduirea ospetelor, primirea și trimiterea solilor, purtarea războaielor, ținerea unui scaun de judecată.

Pe tineri îi sfătuiește să nu pribegască prin țări străine, oricât de greu le va fi.: „Nu faceți ca pasărea ceaia ce se cheamă cucu, care-și dă oaole dă le clocescu alte păsări și-i scot puii, ci fiți ca șoimul, și vă păziți cuibul vostru”. Sfatul, de o mare actualitate și azi, era dat din propria sa experiență: „Că și eu însumi am fost pribeg, pentru-acéia vă spui că iaste trai și hrană cu nevoie pribegii, și ești de toți oamenii dosădit, încă și de copii cei mici, și de carii

sunt mai răi. Pentru acéia să nu faci așa, că mai bună iaste moartea cu cinste, decât viața cu amar și cu ocară”⁵.

În vremuri de război este sfătuit să nu se înconjoare de oameni fricoși: „Și de aceasta, fătul meu te învăț să nu umbli cu oamenii cei fricoși, ca nu cumva să pierzi cinstea mea și moșiia ta...”. Domnul trebuie să meargă în fața ostirii sale: „Iar tu să mergi dreptu față la față spre vrăjmașii tăi, fără nici o frică; iar căci vor fi ei mulți, nimic să nu te înfricoșezi, nici să te îndoiești. Că omul viteazu și războinic nu să sparie de cei mulți; ci cum răsipește un leu o cireadă de cerbi, și cum omoară un lup o turmă de oi, oricât de mare [...] așa și omul viteaz și bărbat hrăbor nu se înfricoșează de oameni mulți”⁶.

Adevărat tratat de morală creștină, *Învățăturile* se încheie cu cuvântul autorului și o rugăciune în ceasul morții: „Miluiaște-mă, Iisusul meu cel dulce și Dumnezeuul meu, miluiaște-mă! Că tu ești înviiarea și viața mea! Că acum eu intraiu în pomenirea morții, că cu totul mă îmbrăcai în grijă, în tristăciuni și în frică, cugetând cum voi să mă întâmpin cu judecata ta cea înfricoșată și sufletul meu cel ticălos cum va trece prin vămile cele nefățarnice. Și văzuui, Dumnezeuul meu, ceasul morții mele apropiindu-se și fuiu părăsit de toți câți fuseră ai miei, și-mi fu a călători pre calea cea de întristăciune și să intru prin ușile strimtării. Și după acea cale de întristăciune și dintr-acéle uși strimte sau mă voi putea izbăvi, sau ba, ca să văzu și eu fața ta cea luminată, Dumnezeuul meu”⁷.

O caracterizare remarcabilă a timpului și personalității domnului a făcut-o Bogdan Petriceicu Hasdeu: „Neagoe Basarab, acest Marc Aureliu al Țării Românești, principe artist și filosof, care ne face a privi cu uimire, ca o epocă excepțională de pace și cultură în mijlocul unei întunecoase furtune, de mai mulți secole, scurtul interval dintre anii 1512-1521”⁸.

NOTE:

1. Cf. Dan Zamfirescu, *Expresia generală a vechii civilizații românești*, în „Istorie și cultură”, Vol. I, București, Editura Roza Vânturilor, 2003, p. 154.
2. *Istoria literaturii române*. Vol. I, București, Editura Academiei Române, 1964, p. 280.
3. Ion Rotaru, *Literatura română veche*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1981, p. 45.
4. *Ibidem*, p. 46.
5. *Ibidem*, p. 50.
6. *Ibidem*, p. 52.
7. *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, Chișinău, Editura Litera, 1997, p. 293-294.
8. B.P. Hasdeu, *Cuvente den bătrâni*. Vol. II, București, 1879, p. 439.

Neagoe Basarab în memoria urmașilor

Deși relativ scurtă în comparație cu alte domnii cu rezonanță în istoria românilor (ca de exemplu cea a lui Mircea cel Bătrân, Ștefan cel Mare; Matei Basarab sau Constantin Brâncoveanu) domnia lui Neagoe Basarab a lăsat valoroase realizări și în plan artistic, cultural, religios. Faptele sale au reverberat în timp, o serie de călători străini, cronicari, istorici, literați făcând referiri la acestea. Recunoașterea personalității sale a venit după secole, când în data de 9 iulie 2008, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a hotărât canonizarea.

În cele ce urmează vom face câteva exemplificări ce vor sublinia, odată în plus, gândirea și spiritul novator al acestui mare voievod și cărturar.

Călători și autori străini:

„...un monasterio chiamato di Arges di delli marmi et nobile architettura, che și puo somigliar albi belii d'Italia – (o mănăstire numită Argeș, din marmură frumoasă și nobilă arhitectură, care se poate asemana cu cele

frumoase din Italia). (**Franco Sivori**, *Meneriale delle cose ...per ander in Vallachia*, 1581).

„Auzisem de la mai mulți oameni că în acest ținut al Țării Românești se află o mare mănăstire domnească, care după spusa lor nu mai are egal în ceea ce privește frumusețea arhitectonică. Mai auzisem de la niște neguțători greci, ce făceau comerț în țara francilor și la Veneția, că acolo nu este nimic asemenea ei. Se numește mănăstirea Argeș. Această biserică este o minune în lume.” (**Paul din Alep**, *Călătoria patriarhului Macarie*, 1653).

„Nagul Bessarraba regiert 8 Jahre und 8 Monathe lang ziemlich friedrich, und Wohlhatig gegen die Geistlichkeit (Neagoe Basarab domnește 8 ani și 8 luni în pace, cu prietenie și aplecare către cele spirituale). (**Johan Christian von Engel**, *Geschichte der Moldau und Walachei*, I, Halle, 1804).

Cronicari și autori români:

„Căci care din domnii care au fost mai înainte ai țării – afară de cel din al cărui neam și nume preavestit prealuminația voastră renumită se trage ca urmaș, preabunul Basarab Neagoe de odinioară s-a arătat vreodată atât de binefăcător țării, ca prea buna domnie a voastră, care a revărsat aici atâtea binefaceri, cum într-adevăr, nu s-a pomenit niciodată mai înainte?” (**Udriște Năsturel**, *Predoslovia „Antologhionului,” Câmpulung*, 1643).

Luând domniea multe bunătăți spun să fie făcut și aicea în țară și pe la Ierusalim, la S-ta Gora, mile și

mănăstiri pe acolo au dres, au înnoit și aicea în țară 2 mănăstiri mari au făcut: una mitropolia den Târgoviște, alta mănăstirea den Curtea de Argeș; care potrivă nu avea în toată lumea, mi sã pare, în meșteșugul lucrurilor ce sã vãd, pe denafarã de piatra cioplitã peste tot și cu flori sãpate peste toate pietrele și toatã biserica; ce sînt atâtea sute dă flori, și nu sã află doao flori sã sã aseamene una cu alta. În scurte cuvinte, în lume nu sã va afla alta ca aceasta; fericit cel, ce au făcut-o, fericiți cei ce au lucrat-o; vrednici sînt de laudă. Dentr-această zidire sã cunoaște acest Neagoe Vodă cã au fost cu frica lui Dumnezeu; cã nu și-au cruțat avușia, ci o au cheltuit întru slava lui D-zeu, făcând această mănăstire cu mare cheltuială. Alta, sã cunoaște cã au fost și om înțelept și după lucrul mănăstirii, ca toate cãte au făcut acolo, sînt cu buna rânduială: cine va merge sã vază, sã va mira. Și după pacea ce au avut țara în 9 ani ce au domnit, cã cu toți, vecinii au fost împăcat. (**Radu Popescu**, *Istoriile domnilor Țării Românești*, 1842).

Istorici:

„Acest domn a fost din natura sa generos, filantrop și mizericordios. În zilele lui au lipsit din țară războaiele și intrigile boierilor... Acest domn judeca drept și după legi și cărmuia țara ca părinte adevărat... După portretul său se vede cã era bărbat bine constituit, înalt la stat, cu aer războinic și viguros, cu părul blond și cu pletele lăsate până pe umeri...” (**Dionisie Fotino**, *Istoria vechii Dacii*, Viena, 1818).

„Când se auzi la București de trecerea turcilor peste Dunăre, boierii uciseră pre Vlăduț și aleseră domn pre Neagu Basarabă, fiul spiritual al patriarhului Nifon, om cu mari calități, inimos, generos, religios, amic al păcii și al artelor frumoase.” (**August Treboniu Laurian**, *Istoria romanilor. Partea a III-a. De la cădere Constantinopolului până în zilele noastre*, Iași, 1853).

„Lui Mihnea cel Rău, după oarecare grele prefaceri, urmă domnul Neagu Basarab, fiu spiritual al patriarhului Nifon. Neagu fu un principe de acei puțini la număr, care sunt plini de animă, de generozitate, de relege. El administra țara cu blândețe și se arată iubitoriu de pace. Neagu, protejă artele, știința și virtutea; fondă monastiri, spitale etc.” (**V. A. Urechea**, *Istoria românilor*, Iași, 1863).

„Neagoe, deși se urcă pe un tron stropit de sânge și cu ajutor turcesc, dar reuși a pune bună orânduială și odihnă între popor și în biserică și a ține în frâu boierimea cea gâlcevitoare și totdeauna gata de sânge. Prieten cu toți vecinii, el n-a purtat nici un război în tot cursul domniei sale de 9 ani și jumătate... Neagoe a scris și niște învățături pentru fiul său Theodosie, în care arată cum trebuie să se poarte un domn în timpul ospetelor, la război, cum să cinstească pe slugi și boieri, cum să fie milostiv și alte învățături folositoare. (**Gr. Tocilescu**, *Manual de istoria română pentru școalele primare și secundare de ambe-sexe*, Partea I, București, 1886).

„El (Neagoe) apare însă și ca scriitor politic, militar, moral și religios. Orice s-ar zice cu privire la caracterul de compilație al părții întâia din învățăturile lui către acel

cocon Theodosie, el și nu altul, a fost cel care a știut să amestece într-o carte folositoare pentru suflet amintirea cetirilor sale cu experiența căpătată în viață împreună cu boierii, în sfaturile cu solii, în mișcarea și ciocnirea oștilor.” (N. Iorga, Prefața la ediție din 1910 a „Învățăturilor”, p. V.)

„Neagoe Basarab a fost un artist dublat de un filozof, filozof creștin în adevăratul înțeles al cuvântului. [...] Machiavelli creează un stil de principe pentru epoca sa, Neagoe Basarab, urmând tradiția bizantină, depășește vremea sa, creând un stil pentru toate epocile. Câtă superioritate în concepția domnului român și ce universale și eterne sînt principiile morale pe care cei dintâi chemați să le întrupeze sînt conducătorii de popoare! Neagoe Basarab e o figura mare a trecutului nostru. Artist, filozof și scriitor, numele lui va înfrunta veacurile. Domnia lui strălucită iese din cadrele obișnuite ale istoriei naționale. El dă un rost universal Țării Românești făcând din aceasta țară adăpostul civilizației și tradiției bizantine.

Mănăstirea de la Argeș, acea minune a pământului românesc, în care și-a pus tot sufletul și toată truda lui, va duce de-a lungul veacurilor prin graiul minunat al artei, faima și renumele celui mai mare artist și scriitor care-a șezut vreodată pe tronul Țărilor Române.” (Ion D. Sandu, Neagoe Basarab apărător și sprijinitor al ortodoxiei, Sibiu, 1938).

„Domnia lui Neagoe nu se deosebește sub raportul militar și politic; nu avem de înregistrat nici războaie, nici

vreo activitate diplomatică deosebită însemnătatea domniei lui Neagoe stă în fapte de ordin bisericesc. Sub acest voievod s-a clădit cea mai frumoasă dintre bisericile pământului românesc: biserica mănăstirii de la Curtea de Argeș. Elegant proporționată, lucrată din materiale de cea mai bună calitate, împodobită bogat, ea a stârnit admirația contemporanilor și poate fi considerată, pe drept cuvânt, printre capodoperele arhitecturii din întreaga lume...Amintim, în sfârșit, de învățăturile lui Neagoe, învățături a căror paternitate s-a contestat însă în ultimul timp.” (**Constantin C. Giurescu**, *Vremea lui Neagoe Basarab*, În vol. „Din trecut”, București, 1942).

„În multe din trăsăturile voievodului cărturar ne regăsim exemplar strămoșii și firea românească. Mai întâi în clarviziunea lui. Într-o vreme când cel mai mare imperiu din Mediterana orientală pândea momentul unei noi expansiuni spre centrul Europei; câțiva ani înainte de campania lui Soliman magnificul spre Viena, știindu-se suveranul statului cel mai vulnerabil al continentului, Tara Românească, la al cărei hotar, pe Dunăre, ienicerii și spahiii așteptau semnalul invaziei, Neagoe dovedește calm, curaj și mai ales luciditate. Așadar, ținându-și la depărtare adversarii, Basarab construiește. El așează cuminte hotarele țării, înalță un monument unic, mănăstirea Argeșului, sfidător parcă prin strălucire, pentru că de decenii nimeni nu mai ctitorise ca el în toată Europa de sud-est; face politică de largă anvergură, sprijinind toate comunitățile de tradiție bizantină de la Constantinopol, deci din inima imperiului vremii, până în

arhipelagul Egeii și la muntele Athos, la marginile aceluiași imperiu. Era opera lui bravadă? Era nesocotință? Nu! Era roada clarviziunii omului politic român prin excelență, legat de pământ și de popor, care nu se îndoiește de drepturile, vechimea, calitățile și veșnicia acestui popor.” (**Virgil Cândea**, *Un mare ctitor: Neagoe Basarab*. În „Contemporanul”, 17 septembrie 1971).

„Dar, pe lângă monumentele de arhitectură și de artă, Neagoe Vodă, singur între domnitorii noștri ne-a lăsat și monumente literare de cea mai mare însemnătate pentru cunoașterea sufletului său, stării de spirit a contemporanilor, modului de trai al mai marilor vremii, obiceiurilor și rânduielilor la Curte, întocmirilor din lăuntru ale țării etc. Crescut, în tinerețe, sub poala Patriarhului Nifon, apoi a lui Maxim Mitropolitul și în legături intime cu învățatul Macarie, arhiepiscopul său, Neagoe Vodă și-a putut însuși întreaga cultură, de caracter religios, pe care cei mai învățați ai timpului de seama sa, le-o puteau avea. De aici preocupările sale de ordin cultural mai înalt și, de aici vestita carte, plină de interes, de înțelepciune și de frumuseți morale și literare, ce ne-a rămas de la dânsul, cu învățături pentru fiul său Theodosie, povața carte care cuprinde și un prea duios și plin de simțire, filială și paternă, cuvânt al său către Vlădica Macarie, cu prilejul îngropării din nou, la Argeș, a mamei sale Neaga și a fiilor săi Petru, Ioan și Anghelina”. (**Alexandru Lepedatu**, *Neagoe Vodă, Cuvinte comemorative, panegirice, ocazionale și politice*, București, 1925).

Literați:

„Acest Marc Aureliu al Țării Românești, principe artist și filozof, care ne face a privi cu uimire, ca o epocă excepțională de pace și de cultură în mijlocul unei întunecoase furtune de mai mulți secolii, scurtul interval dintre anii 1512-1521. (**B.P. Hasdeu**, *Cuvente den betrâni*, tomul II, București, 1878).

„Dar nimic nu ne poate da o icoană mai credincioasă despre gusturile literare ale bătrânilor noștri, ca producțiunea originală a unuia din cei mai culți domni ai Țării Românești, a lui Neagoe Basarab. Pe la sfârșitul domniei sale, acest domn scrie pentru fiul său Theodosie în slavonește, limba întrebuințată pre atunci exclusiv în literatură, niște «Învățăături» care mai apoi s-au tradus în românește... Din această operă, originală a lui Neagoe Basarab cunoaștem ce se citea cu predilecțiune în timpul lui, din ce-și scoteau oamenii învățătura și morala lor, ce ideal de viață le plutea dinaintea ochilor.” (**Ioan Bogdan**, *Cultura română veche*, București, 1898).

„Învățăturile lui Neagoe Basarab e cea dintâi carte filozofică în literatura noastră... Din alte pasaje vedem pe Neagoe ca pe un om foarte duios, un bun tată de familie aducându-și aminte de moartea fiului său; în aceste pasaje găsim strigăte ce ne amintesc bocetele din literatura poporană.” (**Ovid Densusianu**, *Literatura română veche. Curs ținut în anul școlar 1898-1899 la Universitatea din București* – litografiat).

„O scriere străbătută de atâta înțelepciune și de atâtea frumuseți poetice e vrednică de a fi citită și în ziua de azi. Putem fi mândri că la începutul literaturii noastre apare un scriitor de o valoare literară atât de mare tocmai pe tronul unei țări românești. (**Sextil Pușcariu**, *Istoria literaturii române. Epoca veche*, Sibiu, 1921).

„Afară de altfel de sfaturi înțelepte, echivalente în literatura noastră maximelor grecești ale lui Marc Aureliu din literatura latină, sunt, în «Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie» pasaje de o mare elevație lirică, întâiele elegii patetice, care în limba românească a sec al XVII-lea, sunt superioare poemului «Viața lumii» a lui Miron Costin...Neagoe nu este numai un domnitor înțelept și viteaz, ci și un mare poet, cel mai mare poet român din perioada slavonă. Nu-i de mirare că figura lui de ctitor al bisericii Curtea de Argeș a trecut în legendă” (**Al. Piru**, *Literatura română veche*, București, 1961).

„Cu literatura română s-a petrecut un fenomen asemănător celui ce se petrecuse în Occident cu literatura italiană. Ultima venită și cu o mare întârziere față de celelalte literaturi din aria răsăriteană, ea ajunge să dea, în primul pătrar al secolului al XVI-lea, unul din cele mai întinse și mai valoroase monumente literare și ideologice de limbă slavonă... Ucenicia de câteva secole la izvoarele și modelele bizantine și slave s-a încheiat, astfel, printr-o operă comparabilă cu cele mai celebre creații ale genului. Nicăieri sinteza românească a secolelor XIV-XVI nu apare mai pregnantă, pe plan literar, ca în această operă,

doar cu câțiva ani mai nouă decât «Principele» lui Machiavelli.” (**George Ivașcu**, *Istoria literaturii române*, vol. I, București, 1969).

„Neagoe Basarab deține, în literatura română veche, locul lui Eminescu în literatura modernă: este expresia integrală, la o înălțime neatinsă de nici un alt creator al profilului moral și a valorilor intelectuale ale poporului român întreg. Puține literaturi se pot mândri – în momentul acela și chiar mai târziu – cu o expresie așa de sintetică, de clară și de categorică, a ethosului și a complexului de valori ale poporului ce le-a născut.” (**Dan Zamfirescu**, *Introducere la „Literatura română veche”*, 1969).

„Unii cercetători au văzut în el un domn fără mari calități politice și militare, deoarece în cei aproape zece ani de domnie n-a purtat nici un război, neținând seama de faptul că integritatea Țării Românești a fost apărată de el cum nu se poate mai bine, fără vărsare de sânge, prin înțelepciune și tact diplomatic, consolidând granițele, atât la sud cât și la nord prin tratative încununate de succes. Pe de altă parte, uimitoarea ctitorie de la Curtea de Argeș, care constituie și astăzi fala arhitecturii și picturii românești, din veacurile de mijloc, ca și sprijinul generos acordat altor lăcașuri similare din țară și de peste hotare, au fost interpretate doar ca o manifestare de exagerată evlavie, și nu ca un act politic și cultural, în coordonatele vremii, de înălțare artistică și de rezistență împotriva cotropirii unui feudalism”. (**G. Mihăilă**, *Un mare voievod cărturar*. În: „România Liberă”, 15 septembrie 1971).

Acestea și multe altele sunt argumente trainice în a afirma că Neagoe Basarab se înscrie în galeria unor domnitori români (alături de Mircea cel Bătrân, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Matei Basarab, Constantin Brâncoveanu, pentru a da doar câteva exemple) care au contribuit plenar la păstrarea, afirmarea nației și spiritualității românești, în această parte a Europei. S-a considerat moștenitor al tradițiilor culturale bizantine. Aportul său la apărarea valorilor Ortodoxiei este considerabil, unanim recunoscut până în zilele noastre.

Petru Cercel. Domn și poet

Se află, alături de Neagoe Basarab și Dimitrie Cantemir, în galeria voievozilor creatori de literatură din istoria culturii noastre.

Descinzând dintr-un „lung și continuu neam de voievod” (cum îl prezintă dogelui Veneției primul său biograf, francezul F. Berthier), fiu al lui Pătrașcu cel Bun (1554-1557), nepot al lui Radu Paisie (1534-1545), frate după tată cu Mihai Viteazul, Petru Cercel (care a trăit între 1545-1590) reproduce drama fiilor de domni ostateci la Poartă, pândiți de securea călăului la orice act de independență al părinților. Ostateg alături de fratele său Pătrașcu (ce va sfârși aici), a pus pe Radu din Mănicești (Teleorman) să-i traducă o evanghelie, pentru a auzi în captivitate cuvânt românesc.

Petru Cercel înscrie în itinerariile sale Rhodosul, Caramania, Damascul, pentru ca în 1571 să fugă în Țara Românească, unde va încerca să câștige tronul. Nu va reuși însă. După captivitatea în Orient, îl așteapta încă un deceniu de pribegie la curțile Occidentului. Călătorește, de la voievodul Transilvaniei, la curtea regelui polon Sigismund August, la cea a împăratului german Maximilian în Italia, iar apoi la curtea regelui Henric al

III-lea. Peste tot însă îl urmărește neșansa. Suveranii de care încearcă să se apropie se sting din viață sau părăsind tronul îi spulberă speranțele.

Regele Henric al III-lea îl recomandă dogelui venețian cu onorurile rangului „princeps de parte Magne Valachiae” pentru a fi sprijinit la Poartă, unde va pleca în 1581.

De altfel, era perceput de contemporani ca model de principe al Renașterii. Cunoștea douăsprezece limbi, între care italiana, franceza, germana, greaca, turca.

Corabia care îl duce la Constantinopol era bătută de vânt bun, cu toate că va fi nevoit să mai aștepte încă un an realizarea visului său. În noiembrie 1582 Petru Cercel forțează destinul. Însoțit de 50 de oameni din suita sa iese înaintea sultanului ce pleca la vânătoare, rostind în limba turcă o cuvântare în care pleda pentru obținerea tronului. Bucuria obținerii acestuia îl face să dăruiască propriului său rival Mihnea, numit mai târziu Turcitul, o trăsură aurită, acoperită cu velur alb și trasă de 12 cai albi. Alaiul voievodal format din 200 de călăreți atrage atenția Constantinopolului, iar gestul de a răscumpăra un mare număr de robi uimește Europa prin generozitatea sa de sorginte românească. Sosit la începutul lui septembrie 1583 la București se încoronează ca domn al Țării Românești. La începutul lui februarie al anului următor își schimbă reședința la Târgoviște.

Aici Petru Cercel va construi, alături de vechea casă domnească a lui Mircea cel Bătrân, un palat și Biserica Domnească care există și astăzi. Petru Cercel va aduce de departe, probabil din hotarele Popșei sau ale Cereșanilor

(Teișul de astăzi) apă pe jgheaburi de lemn. Va amenaja în spatele palatului domnesc grădini italienești, având grijă să rezerve spațiu și unui colț zoologic. Luându-i exemplul și boierii au prins să construiască într-un timp uimitor de scurt clădiri noi, case solide cu pridvoare și pivnițe de piatră. Domnitorul va repara și Mitropolia Târgoviștei, vechi centru de cultură al cetății.

O descriere sugestivă a capitalei Țării Românești, o face Jacques Bongars, în cartea publicată la Frankfurt pe Main, în 1600: „Petru voievodul, în cele 20 de luni cât a domnit la Târgoviște – unde își avea curtea, un palat mic, dar frumos și impunător pentru cât poate țara și alături a clădit biserica sa – a adus trei izvoare de la depărtare de două leghe, a pus să se toarne tunuri”.

Marea fervoare constructivă impusă de domnitor, uriașa sete de a redimensiona cadrul strâmt al urbanisticii medievale, constituie o caracteristică a umanismului românesc. Tunurile din fonderia de la Târgoviște (fonderie receptată ca act de independență) sunt ornate cu frunza de acant și au ca însemn un ostaș cu picior de lemn.

Petru Cercel trimitea de asemenea, pentru studii la Roma, un grup de tineri târgovișteni.

Omul de aleasă cultură care era (vorbea 12 limbi și citise pe Ariosto, Ronsard și Desportes) va susține la Curtea Domnească din Târgoviște o curte literară, atrăgând în jurul lui pe Francesco Pugiella, poet toscan, pe un arhitect de vază și un pictor francez sau italian ce-i va face portretul trimis apoi ambasadorului francez la Poartă, Germigny.

Fascinat de Renaștere, care era în plină înflorire în Occidentul european, „a visat o curte apuseană la Dunărea de Jos și domnind înconjurat de francezi și italieni”¹. După nici doi ani de domnie voievodul își va pierde tronul din cauza unor intrigi. Trecând în Transilvania va fi depus de avere și închis succesiv la Mediaș și Chioar (lângă granița ungară), iar mai târziu la Hust, în Maramureș.

În 1587 Petru Cercel evadează și, după scurte călătorii în Franța și Italia, încearcă să-și caute din nou norocul la Constantinopol. Este închis în cunoscuta închisoare Edicule, sugrumat și aruncat în mare. Încă din fortăreața Chioarului și mai apoi la Hust, Cercel compusese versuri, care nu ne-au parvenit însă. Se poate presupune că ele au fost scrise în românește, în limba oamenilor pe care îi părăsise fără voia sa.

Singurul imn care ne-a rămas, scris în limba italiană, a fost inclus în lucrarea lui Ștefan Guazzo „Dialoghi piacevoli”, apărută la Veneția în 1586, care alături de Francesco Sivori a făcut parte din suita de curteni ai domnitorului valah. Descoperit pentru prima oară de Grigore Tocilescu și tradus în românește de Alexandru Ciorănescu (la vârsta de 22 de ani). O altă variantă este cea în traducerea lui C.D. Zeletin cu titlul „Rugăciune”. Este probabil elaborat în perioada ianuarie 1578 – februarie 1580 sub influența lui Ariosto (vezi *Orlando furioso* – cântul XVIII, în terzine dantești influențat de acesta și de Ariosto). El subliniază dorința de putere și izbândirea visului său de a ajunge pe tronul strămoșesc al Valahiei. Impresionează prin fiorul autobiografic ce îl

străbate: „Mă-nbelșugași cu daruri nesfârșite...”, mărturisind că nu are „decât o inimă curată”.

Primele versuri sunt dedicate puterii divine: „Stăpâne Domn pe-adânc și pe văzduhuri, / Tu, ce-ai făcut pământ și cer și mare, / Pe om din lut și nevăzute duhuri; / Tu, care din fecioară întrupare / Ai vrut să iei, Părinte prea puternic, / Ca să-nviezi și să ne dai iertare”².

Tot ce este viață, este întruchiparea divină: „De tine-au fost făcute-n lume toate, / Și omul mârșav nici c-un pai subțire / Să se fălească-a fi al său nu poate. / Cu o bătaie d-aripi, cu-o privire / Chivernisești și-ndrești orice făptură, / Și cerul, și tărâmul de sub fire”.³

În concepția sa fiecare este dator să răspundă de fapte, în fața judecății divine: „Răspundem la a ta milostivire / Și-al tău județ, cu care plin de fală / Călăuzești cu bine-ntreaga fire. / Cu multă neștiință și greșeală / Noi ne trudim să-ți dăm în închinare / O inimă plecată cu sfială, / Dar, bieți de noi, greșim fără-ncetare / În fața ta, puternice-mpărate”.⁴

Următoarele stihuri: „Pân-ce Ursitele ne-nduplecate / Vor rupe al anilor meu, fir subțire, / Îmi arată, Doamne, grelele păcate / Și-atât de mare ai milostivire / Spre mine, sluga ta cea vinovată, / Ca să trăesc cu tine-n nemurire”⁵ prefigurează tragicul sfârșit, mulți dintre contemporani fiind impresionați de strălucirea minții sale.

În final, credința sa în divinitate este deplină: „Iar caznă când avea-voi și durere,/ Să fiu ca Iov cu strașnică răbdare/ Și să-ți slujesc satornic îți voi cere./ Orice ți-e voie/ Împărate mare,/ Nespus de mult mă bucur și îmi

place,/ De-ar fi spre bine sau spre grea-ncercare./ Mi-e gândul doar la slujba ce voi face/ Măririi Tale tot mereu, căci ție/ Cel ce-ți slujește va trăi în pace/ Și va zbura la cer cu bucurie.”⁶

O caracterizare sugestivă a stării în care se aflau Țările Române o face George Călinescu: „Țările Române n-au fost niciodată în afara Europei și începuturile lor dezvăluie o puternică ținută feudală. Prin Polonia boierii avură statornice legături cu inima Europei și pretenții la domnie mișunau prin Apus, având ca loc principal de debarcare Veneția. Rătăcirile lui Petru Cercel, autor de versuri italiene, simbolizează această iradiație”⁷.

NOTE:

1. George Ionescu, *Istoria literaturii române*, vol. I, București, Editura Științifică, 1969, p. 67.
2. Cf. *Literatura română veche (1402-1647)*, introducere, ediție îngrijită și note de G. Mihăilă și Dan Zamfirescu. Vol. I, București, Editura Tineretului, 1969, p. 293.
3. *Ibidem*, p. 293-294.
4. *Idem*.
5. *Idem*.
6. *Idem*.
7. George Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, Editura Fundației Regale pentru Literatură și Artă, 1941, p. 67.

Mihai Viteazul. Memorialist

Simbol, erou, dar și martir al sfintelor cauze în care a crezut până la jertfa supremă – independența, unitatea de neam și limbă – Mihai Viteazul a rămas în conștiința noastră națională. Nicolae Bălcescu îl numea „cel mai vestit și mai mare dintre voievozii românilor”, în lucrarea pe care i-a dedicat-o: „Românii supt Mihai voievod Viteazul”. El a fost și o importantă personalitate europeană. De asemenea, N. Iorga sesizează dimensiunea reală a politicii sale, într-un context deseori potrivit: „Se poate admite ca un om trăit în mijlocul unei boierimi uneltitoare, deprinsă a-și trăda domnii pe rând, a și-i face și desface ca o jucărie, un om purtat pe la praguri constantinopolitane, unde se răzbătea numai cu cea mai rafinată minciună asiatică, în sfârșit, ca unul care avea înaintea ochilor și la megieșii creștini numai diplomație de apucături machiavelice, că un astfel de om, zic, a trecut peste metodele pe care le cunoștea și era în stare să le practice, pentru a se înălța la acea sinceritate superioară și absolută, fără care în istorie nu se îndeplinesc faptele mari?”¹.

Ne propunem să dezvăluim o altă latură a personalității sale, aceea de autor a unor documente, scrisori, memorii

sau subiect al unor interviuri. În ele găsim stări sufletești din cele mai diverse: îndoială, tărie morală, rugăminți, dar și mânie față de cei care nu au putut sau nu au vrut să-l ajute în apărarea credinței creștine și a neamului românesc. Caracterizându-le, Marin Sorescu afirma că: „Aceste spovedanii sunt cântecul de lebadă al unui războinic, lăsat la vatra literară. După ce-a scris cu sabia, timp de 8 ani, a mai găsit puterea de a pune faptele pe hârtie. Modulațiile sufletești, tăria aprigă, agerimea spiritului, într-un cuvânt, stilul acestui domnitor se păstrează în traducерile străine, chiar dacă au fost dictate. Recitite astăzi ne cășunează, nu știu, ce fel de tristețe metafizică, făcându-ne să medităm la rostul nostru în lume, în această parte a Europei în calea tuturor răutăților”².

De la Mihai Viteazul, domnul Țării Românești, ce a reușit să unească pentru prima oară cele trei provincii românești, au rămas o serie de mărturii scrise sau dictate de acesta solilor săi. Printre ele se distinge „*Interviul acordat în limba turcă, solului polon Lubienecki, în 27 iulie 1595*”, la București. El răspunde întrebărilor, acestea referindu-se predilect la situația existentă și la dorința voievodului de a include și Polonia în coaliția antiotomană. Discuția relatată de solul polon, în raportul întocmit la puține zile, s-a păstrat în două copii: una în latinește și una în polonă (nepublicată), căreia P.P. Panaitescu îi face o traducere în românește. Comparând cele două texte, el afirma că: „Între textul polon și versiunea latină există unele deosebiri, primul fiind mai

bogat în amănunte, dar cel latin pare mai aproape de stilul direct al lui Mihai Viteazul, așa cum îl cunoaștem din alte împrejurări”³. După sosirea la „*locul acela unde locuiește palatinul, care se zice București*” este primit de Mihai Viteazul. Discuția, purtată în turcește, s-a realizat într-o strictă confidențialitate, cerând să nu se folosească interpret și sub jurământ de „*tăcere și credință*”, realizându-se pe „*Evanghelie*”. Au vorbit despre amenințarea turcilor, a tătarilor, trădarea lui Ștefan Răzvan al Moldovei sau a celor 12 boieri ai săi, care fuseseră trimiși de el la palatinul Transilvaniei care „*nu e în stare să ducă această povară, are el destul de lucru cu turcul, ca și mine. Și între împărat și principii creștini nu este nicio înțelegere*”⁴. Printre aceștia se aflau și unele înalte fețe bisericești: Eftimie, mitropolitul din Târgoviște, Luca, episcopul Buzăului și Theofil, episcopul Râmnicului. Dorea ajutor urgent în fața invaziei turcești, sesizând încă odată marele pericol pentru întreaga creștinătate: „*Dacă acest pârjol s-ar răspândi peste Dunăre în patria mea și de aici în țara Moldovei, nimic bun nu trebuie să nădăjduiască și să aștepte serenisimul rege al Poloniei. Mai bine să se sfătuiască regele cu ai săi și hatmanii săi, împreună cu oastea sa să-i aștepte pe turci nu la Tyras, adică Nistru, ci la Dunăre, și să-i oprească și să-i împiedice să treacă Dunărea*”⁵. Exprimă cu claritate motivațiile faptelor sale: „*Tot ce fac, fac din dragoste pentru creștinătate, ca să nu se verse sângele creștinilor. Din partea turcilor eu nu eram hărțuit cu nedreptăți, ba mi s-a făgăduit că eu și fiul, moștenitorul meu, vom fi*

păstrat în domnia mea, pe vecie. Acum sunt gata să-mi vărs sângele, căci plec la bătaie cu turcii, care sunt mai presus de puterile mele”⁶.

În fața primejdiei încearcă sa-și pună la adăpost familia: *„Pe soția mea și pe fiul meu i-am trimis la Târgoviște la poalele munților Transilvaniei cu o parte din lucrurile mele, fiind un loc mai sigur, iar cealaltă parte am îngropat-o în mănăstiri. Dar dacă aș ști că regele și ordinele țării m-ar primi sub ocrotirea lor, le-aș preda lor pe soția și fiul cu bunurile mele”⁷.*

La o zi după întrevvedere, solul părăsește Bucureștiul, în același timp Mihai împreună cu oastea sa plecând spre Rusciuc *„unde se află urdia păgână, și și-a așezat lagărul la Giurgiu, în fața Rusciucului, departe la două mile de Dunăre, hotărât fiind ca cu ajutorul lui Dumnezeu să împiedice trecerea turcilor în părțile noastre”⁸.* Se pregătea pentru confruntarea de la Călugăreni.

Încărcate de dramatism, de regretul pierderii înclăștării cu marele dușman care era Puterea Otomană, de faptul că lupta și jertfa sa nu au găsit destul sprijin și ecou la marile curți ale Europei, sunt și cele două memorii ale sale de la începutul anului 1601. Primul este datat ca probabil din 17 ianuarie 1601, de la Viena, către împăratul Rudolf al II-lea, redactat în latinește. Este tradus în românește de Alexandru Lapedatu, în lucrarea „Din zilele de cădere ale lui Mihai Vodă Viteazul”. Are un stil sobru deoarece era conceput ca un document care să descrie faptele sale în slujba creștinătății, cu obiectivitate, pentru împăratul Austriei: *„...Din scrisoarea Maiestății Voastre Sacre am*

înțeles că nu este suficient de cunoscută situația nefericirii și a înlăturării mele, de aceea mi se cere cu bunăvoință să adeverez și să formulez amănunțit, punct cu punct, despre toate cele întâmplate și de unde au pornit atâtea rele”⁹. Își înfățișează astfel țara: „Provincia mea, Țara Românească, nu e mai departe de scaunul tiranului, ce se numește Constantinopol, decât cale de cinci zile și numai Dunărea o desparte de teritoriul dușmanului. În aceasta țară, aș fi putut trăi, liniștit, sigur și fără nicio frică, dacă nu mă simțeam chemat de credința mea față de Maiestatea Voastră și fața de întreaga creștinătate”¹⁰. Considera că în acest demers, a avut „un dușman formidabil și foarte periculos”, pe transilvăneni: „Am avut un dușman formidabil și foarte periculos care, dându-și numele de creștini, au călcat alianța și au tulburat pacea; transilvănenii, care, în toate prilejurile unde puteam lucra cu folos împotriva dușmanului firesc, mi s-au împotrivit totdeauna și, uitându-și jurământul de credință și obligațiile prin uneltirile lor, au stricat planurile mele cele mântuitoare, făcute spre binele creștinătății, cum toată lumea știe”¹¹. Acestor fapte le dă și explicații amănunțite. Își susține cauza, considerând că: „În mijlocul numeroaselor primejdii, n-am aflat alt leac împotriva atâtor rele decât a mă refugia la Maiestatea Voastră căreia i-am fost totdeauna credincios și foarte devotat în slujbă, spre a mă bucura de bunăvoința sa recunoscătoare pentru toate slujbele”¹².

Situația sa, politică dar și militară era precară: „Împovărat de nenorociri, în ordinea și în chipul arătat,

am ajuns la Maiestatea Voastră dezbrăcat și despuiat de toate bunurile mele. Visteria mea toată, mărgăritare scumpe din care am avut din plin, obiecte de argint și aur, veșminte alese, mulți cai de mare preț, cu un cuvânt tot ce aveam pe lângă mine, am pierdut pentru credința față de Maiestatea Voastră și astăzi, lipsit de toate cele ce cu multă sudoare și osteneală mi le-am adunat, nu știu încotro să mă întorc. În prea marea mea nevoie, nici această călătorie n-aș fi putut-o face dacă alții nu mi-ar fi întins o mână de ajutor”¹³.

În încheiere propunea un plan „pentru întreaga lume creștină”, izvorât din vasta sa experiență, mai ales în domeniul militar: „Cât despre mijloacele și planurile de a vindeca toate aceste rele eu, după puțină mea pricepere (dădea dovadă de multă modestie, n.n.) le voi arăta bucuros când minunata înțelepciune a Măriei Voastre va găsi cu cale a mă primi și pe mine la aceste sfaturi și a alege în acest scop pe cei mai buni dintre sfetnicii săi. Planul ce voi propune nădăjduiesc că va fi cel mai folositor și mai potrivit nu numai pentru Maiestatea Voastră și înalta sa casă, ci pentru întreaga lume creștină, căci văd cum turcii și alți dușmani se extind din zi în zi tot mai mult și plănuiesc pieire chiar și acestor părți și locuri”¹⁴.

După puțin timp (16 februarie 1601) trimite un alt memoriu, în italienește, marelui duce de Toscana, Ferdinando I de Medici, la Florența. A fost descoperit de Angelo Pernice, în arhivele Florenței, publicându-l în studiul („Un episod al vitejiei toscane în războaiele din Țara Românească la sfârșitul secolului al XVI-lea” (în

italiană, la revista „Archivio Storico Italiana”, vol. III, nr. 10, 1925, p. 282-297). Se preciza că este „Relație asupra întâmplărilor din Țara Românească de la 1593 la 1600, scrisă de voievodul Mihai Viteazul, după înfrângerea suferită de el în Transilvania, din partea căpitanului imperial George Basta, și trimisă împăratului și probabil și altor principii creștini ca să ceară ajutorul lor și al creștinătății”¹⁵.

Memoriul începe cu amintirea motivelor care l-au condus la luptă în slujba creștinătății: *„Având eu dorința fierbinte să aduc la cunoștința voastră într-un fel oarecare muncile și ostenele îndurate de mine cât am fost în Țara Românească și aiurea, fiind îndemnat de o râvnă lăuntrică să fac fapte care să se înalțe întru lauda lui Dumnezeu, în slujba creștinătății, iar la urmă să pună cu cinste un capăt ostenelelor mele și să ne aducă un nume veșnic după moarte: deci, încrezându-mă în binevoitoarea milă a voastră, mi s-a părut că nu vă va fi spre greutate plăcerea și prilejul de-a le vedea pe toate, care sunt acestea”*¹⁶.

Povestește despre legăturile cu moldovenii și transilvănenii, pentru a constitui un front comun împotriva turcilor: *„Atunci chibzuii bine această întreprindere și trimisei de sârg câțiva din boierii mei de seamă la Aron Vodă să-i spună că nu se poate să tragem sabia împotriva creștinilor, căci aceasta n-o vrea Dumnezeu, ci ca creștini ar fi mai bine să ne unim cu ei și să apucăm armele împotriva dușmanului creștinătății. Totodată dădui de știre despre toate transilvănenilor. Nu*

numai că n-am vrut să ascult poruncile turcului, ci prinsei armele împotriva lor, pusei să omoare pe toți turcii care se găseau în Țara Românească, și erau mulți la număr, de n-a scăpat nici unul”¹⁷.

După nararea evenimentelor de la Călugăreni, a celorlaltor expediții, afirma cu o nuanță de mândrie: *„Acum oricine va putea cunoaște câtă pagubă am făcut dușmanului și câtă slujbă creștinătății, înfrângând atâta țară, începând de la hotarele Transilvaniei până unde se varsă Dunărea în Marea cea Mare, ostenindu-mă zi și noapte fără să fi avut pace sau odihnă, nici în vreme de vară, nici de iarnă, necruțând nici cheltuială, nici altele, nici primejdie de orice fel”¹⁸.*

Tonul finalului memoriului este dramatic. Își recenzează toate eforturile, subliniind că *„a pierdut tot, și țări și bogății și soție și copilași și în sfârșit tot ce am avut pe lume”*: *„Acum, în mod limpede, oricine poate vedea câtă muncă și osteneală am îndurat șapte ani de-a rândul și câtă slujbă am făcut creștinătății, căci am dobândit de la turci 100 de tunuri, și că până la urmă din cele trei țări, adică din Țara Românească, Transilvania și Moldova, am scos și am făcut gata de slujbă Măriei Sale împăratului 200.000 de oameni de luptă, pedestri sau călări, cu care eram totdeauna gata să slujesc Măriei Sale. Iar acum am ajuns la acest capăt, pierzând toate lucrurile pe care le câștigasem din tinerețea mea până la bătrânețe, și țări și bogății și soție și copii; și dacă aș fi pierdut tot din pricina vrăjmașilor, sau dacă mi-ar fi fost luate de vrăjmaș, nu m-ar dura atâta, cât mă doare, fiindcă au fost înfăptuite*

de aceia de la care nădăjduiam și așteptam ajutor și reazem; Dumnezeu le vede. În vremea aceasta se poate vedea că n-am cruțat nici cheltuieli, nici osteneală, nici sânge, nici însăși viața mea, ci am purtat războiul așa de multă vreme singur, cu sabia în mână, fără să am nici fortărețe, nici castele, nici orașe, nici cel puțin o casă de piatră unde să mă pot refugia, ci abia una singură pentru locuință. Și fiind dintr-o țară așa de îndepărtată și necunoscută, nu am pregetat să mă alătur creștinătății cu puterile mele și cu cheltuieli uriașe, nefiind cunoscut de nimeni, și nici n-am făcut acestea, silit de cineva, ci ca să am și eu un loc și un nume în creștinătate am părăsit toate celelalte prietenii ce le aveam.

Astfel rog toată creștinătatea să-mi stea într-ajutor, căci am pierdut tot, și țări și bogății și soție și copilași și în sfârșit tot ce am avut pe lume”¹⁹.

Correspondența confirmă talentul său scriitoricesc și oratoric dar și cel de om politic, diplomat de nivel european. Făcând parte din Liga Creștină, situându-se în centrul luptei împotriva hegemoniei Imperiului Otoman, solii săi au străbătut drumurile de la Târgoviște și București spre Iași, Alba-Iulia, Constantinopol, Moscova, Varșovia, Praga, Viena, Veneția. Ei au dus mesaje sau au purtat convorbiri cu: Rudolf al II-lea, împăratul Germaniei; Sigismund al III-lea, regele Poloniei; Murad al III-lea și Mahomed al III-lea, sultanii Înaltei Porți; Sigismund și Andrei Báthory, principii ai Transilvaniei; Boris Godunov, țarul Rusiei; Gazi Ghirai, hanul tătarilor; Marino Grimani, dogele Veneției; papa Clement al VIII-

lea (conducătorul Ligii Creștine); Meletie Pigas, patriarhul Alexandriei și alte personalități ale lumii contemporane lui²⁰. În vederea realizării acestor deziderate, recrutase la cancelaria sa secretari străini (sași, poloni, maghiari, greci, raguzani, ruși, turci). Cunoștea personal limbile turcă, greacă, dar și italiana, limba diplomatică a vremii sale. După cum afirma N. Iorga el scria personal în românește instrucțiunile pe care le dădea solilor²¹.

Despre dimensiunile acestei întreprinderi Constantin Șerban afirma că: „Din păcate la vremea respectivă cancelaria domnească nu avea o evidență a acestei corespondențe, nu păstra copiile scrisorilor trimise, nu înregistra pe cele primite. Și chiar dacă ar fi existat această grijă, ținând seama de numeroasele deplasări ale domnului în campaniile militare sau în călătoriile sale diplomatice, o astfel de arhivă ar fi fost greu de transportat. Din această cauză nu avem știri precise, relativ la totalitatea scrisorilor expediate și primite, la rapoartele întocmite sau instrucțiunile date solilor”²².

Sunt consemnate un număr de 240 de scrisori, între anii 1593 și 1601, expediate printre alții către Sigismund Báthory (principele Transilvaniei), Ștefan Josica (cancelarul Transilvaniei), Ioan Potocki (starostele Cameniței); Sigismund al III-lea (regele Poloniei); Meletie Pigas (patriarh de Alexandria); arhiducele Maximilian; papa Clement al VIII-lea; Rudolf al II-lea (împăratul Germaniei); Valentin Hirschel (judele Brașovului); Andrei Báthory (principele Transilvaniei); Ieremia Movilă

(domnul Moldovei); Filip al III-lea (regele Spaniei) și mulți alții.

Și localitățile din care au fost trimise sunt numeroase: Târgoviște, București, Ploiești, Alba Iulia, Brașov, Codlea, Fărăgaș, Roman, Suceava, Iași, Oradea, Debrețin, Viena, Praga, ca să amintim câteva dintre ele.

Ne propunem să exemplificăm cu două corespondențe, legate de Cetatea de Scaun a Târgoviștei. Prima este datată în 12 septembrie 1595 *„din tabăra de la Dâmbovița (comuna Stoenesti, pe Valea superioară a Dâmboviței), adresată lui Stanislaw Zolkiewski, hatman și castelan de Lwov. Este scrisă după bătălia de la Călugăreni, în situația de a regrupa forțele creștine, dorind ca „de astă dată să putem să-l zdrobim pe vicleanul dușman până la capăt”*. Ceea ce de altfel s-a și realizat în acel an:

Ioan Mihai din mila lui Dumnezeu, palatin ereditar al Țării Românești. Strălucite și mărite hatman de câmp, prieten al nostru sincer iubit,

Ne-a scris Domnia voastră ca să vă înștiințăm mai sigur despre oștirile turcilor. Deci să știți că ne-am bătut cu turcul, înainte cu vreo trei săptămâni în țara noastră la Călugăreni, în care bătălie bunul Dumnezeu ne-a ajutat nouă creștinilor într-un chip minunat. Au fost tăiați mai întâi trei pași și mai mulți alți ceuași, dintre care vreo câțiva au fost prinși chiar vii. Am înțeles apoi de la prizonierii mai proaspeți că în lupta aceea au căzut 7.000 de turci, iar ceilalți îngroziți până în suflet, printre care însuși Sinan pașa, se pregăteau să-și întoarcă pașii spre Dunăre. Adevărat că noi înșine i-am lăsat lui calea

slobodă în țara noastră, și asta din pricină că în vremea aceea oștirea noastră se împuținase peste socoteli,

Când au cunoscut turcii acest lucru, au întins-o spre București. Și trupele lor sunt acum astfel împărțite: cu Mehmed pașa la București sunt 10000 ocupați cu construirea acolo a unei fortărețe. Iar cu Sinan pașa și cu Hasan pașa sunt înjur de 30000 care în ziua aceasta au plecat spre Târgoviște. Întreaga oștire nu trece de 40000. Luptători abia sunt douăsprezece mii. Căci știm sigur că ieniceri abia sunt o mie două sute, numărându-i și pe recruții agemoglani. De bună seama că au fost aduși la noi înainte ca turcii să sosească la Târgoviște patru prizonieri, printre care unul era bașceauș. Aceștia, punându-i la chinuri, au fost întrebați: cum se face și de ce s-a ridicat Sinan pașa și ceilalți împotriva ținuturilor noastre cu trupe militare așa de puține? Fiecare dintre ei dădea răspuns asemănător: fără îndoială de aceea sunt așa de puține trupe, pentru că se nădăjduia pe curând în ajutorul Hanului tătarilor, așa cum i-a fost trimisă poruncă aspră de la împăratul turcilor. Însă acela lipsește până acum. Care lucruri îi dau multă grijă lui Sinan pașa. Adeseori a cerut ajutoare de la Marele împărat, însă nimic nu i s-a trimis. Căci oastea cea mare a trebuit să fie trimisă împotriva persanilor, care îi dau de furcă zdravăn. Apoi o altă oaste nu mai mică, împotriva francilor, care tot așa îi macină cumplit forțele pe mare.

Acestea pe care le socotim sigure vi le înștiințăm Domniei Voastre și cât mai stăruitor vă rugăm ca pe acestea să le cântăriți în inima voastră și să ne trimiteți

cât mai curând ajutoare, nouă, creștinilor. Căci niciodată nu va fi mai ușor decât de astă dată să putem să-l zdrobim pe vicleanul dușman până la capăt, numai dacă ați voi să ne sprijiniți cu trupe auxiliare. Eu, firește, cu toate că doresc peste măsură să mă năpustesc iarăși asupra dușmanului, socotesc totuși că trebuie așteptat ajutorul celorlalți creștini. Iarăși și iarăși vă rugăm stăruitor să vă îndurați de treburile creștinești și să stingeți focul care arde păretele vecinului, înainte ca el să vă ajungă pe voi. Asta într-adevăr vă rugăm, înainte de toate, că dacă ați hotărât să ne aduceți ajutoare, ca să fim asigurați de asta cât mai tare și să fie limpede pentru noi voința Domniilor Voastre. Și acum mă încredințez prieteniei Domniei Voastre”²³.

O altă scrisoare este din 5 septembrie 1596, expediată de la Târgoviște lui Sigismund Báthory, prin care cere ajutor în fața primejdiei invaziei tătarilor:

Mihai Viteazul scrie lui Sigismund Báthory despre primejdia tătarilor:

Măriei Tale pot să-ți scriu cu adevărat aceasta despre tătari, cum mi s-a scris și mie, că hanul tătarilor, cu toată oastea lui, a pornit-o înainte și acum ar fi fiind la Tudorești; locul îl știu eu bine și am fost pe acolo; e foarte aproape, așa că în trei zile poate să fie în țara aceasta. Precum a scris și Ieremia-Vodă oamenilor mei, a căror scrisoare astăzi ți-o trimet Măriei Tale; din care vei înțelege toate Măria Ta. Ci Ieremia-Vodă a pus să se facă poduri peste apă în șase locuri între Orheiul și Soroca, ca să poată veni într-acoace leșii și cazacii, și Ieremia-Vodă

vrea să-și facă tabăra lângă Iași. Țara a fugit toată și s-a dus la munți. Gândul tătarilor e într-acoace. Pe Măria Ta, te rog, ca pe domnul meu prea-îndurător, să nu treci cu vederea aceasta, ci îndată să orânduiești oastea într-acoace. Dar să fie oameni de seamă, că nu e glumă, și poate că nicăieri aiurea nu mai aveți de purtat grijă. Și ce oaste orânduiești Măria Ta aici, trimite-i-o îndată dumisale [Pangratie] Senneyey; de la el vor veni aici fără zăbavă. Căci, dacă ne-ar năvăli dușmanii, și nu le-am putea sta împotrivă, și noi chiar ar trebui să ne tragem înapoi pe drumul Buzăului, la dumnealui Senneyey. Dar, pentru că țara a fugit acuma, nu pot strânge nici o dajde; ci, te rog, pe Măria Ta să trimeți bani într-acoace. Și nu cer să-i trimeți în mâna mea, ci orânduiește un om de frunte: dacă va fi nevoie, voi plăti din banii aceia; de unde nu, vor rămânea la mine, și ți se vor aduce Măriei Tale înapoi. Că eu nu mai am cum lua de la vite, că Măria Ta știi bine că am dat tot ce aveam ostașilor. Te rog, pe Măria Ta, să-mi scrii și vești și să dai omului meu drumul înapoi, îndată, cu răspuns. Dumnezeu să te ție pe Măria Ta!”²⁴.

O caracterizare a memorialisticii sale în general, face Aurel Decei care afirma că: „Însă Memorialul II, înfrățit până la îngemănare cu interviul dat lui Lubienecki și stilistic și psihologic, dictat de domnul celor trei țări românești, este o expresie vibrantă și antrenantă a unui suflet excepțional, a unei voințe și caracter fără egal printre șovăitorii și staționarii contemporani în mijlocul cărora trebuia să trăiască. Calitatea stilului atât de

personal, al lui Mihai, în care răsună și formele populare, dar mai ales șuvoiul faptelor sale, reflectate în publicistica vremii până departe, fac din această lucrare – și literară în același timp – una din cele mai directe și mai proaspete creații spirituale rămase din trecutul nostru zbuciumat”²⁵.

Iată perceperea proprie a faptelor sale eroice, fapte ce au culminat cu „*pohta ce-am pohtit*, unirea tuturor românilor sub un sceptru, constituindu-se în izvoare de inspirație pentru multe generații, memoria sa fiind vie și în pantheonul spiritualității românești.

NOTE:

1. Nicolae Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*, vol. II, București, 1935, p. 166.
2. Marin Sorescu, *Scrieri*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1993, p. 10.
3. Aurel Decei. *Epopoea lui Mihai Viteazul*. În: *Literatura română veche*, vol. II, București, Editura Tineretului, 1969, p. 9.
4. *Literatura română veche*, vol. II, București, Editura Tineretului, 1969, p. 29.
5. *Ibidem*, p. 30.
6. *Idem*.
7. *Ibidem*, p. 32.
8. *Idem*.
9. *Mihai Viteazul în conștiința europeană*, vol. I. Documente externe, București, Editura Academiei Române, 1982, p. 615.
10. *Ibidem*, p. 616.
11. *Idem*.

12. *Ibidem*, p. 623.
13. *Idem*.
14. *Ibidem*, p. 624.
15. Aurel Decei, *op. cit.*, p. 13.
16. *Mihai Viteazul în conștiința europeană, op. cit.*, p. 635.
17. *Ibidem*, p. 636.
18. *Ibidem*, p. 640.
19. *Ibidem*, p. 644-645.
20. P.P. Panaitescu, *Mihai Viteazul*, București, 1936, p. 206-207.
21. Cf. N. Iorga. *Documente nouă în mare parte românești relative la Petru Șchiopul și Mihai Viteazul*, București, 1898, p. 56-66.
22. Constantin Șerban, *Contribuții la repertoriul corespondenței politice și diplomatice a lui Mihai Viteazul*. În vol. „*Mihai Viteazul*”. Culegere de studii, București, Editura Academiei Române, 1975, p. 260.
23. Victor Petrescu. *Mihai Viteazul în memorialistica și literatura epocii*. În: *Mihai Viteazul. Domn creștin, strateg, militar și întregitor de neam*. Anuarul Valahica, nr. 17, 2002, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2004, p. 145-146.
24. Marin Sorescu, *op. cit.*, p. 38-39.
25. Aurel Decei, *op. cit.*, p. 26.

Călători străini despre Bătălia de la Târgoviște (1595)

Târgoviștea este un nume rezonant în istoria multiseculară a poporului român. Sintetizând această idee Ion Ghica afirma cu mândrie că „de la Mircea cel Bătrân până la Tudor Vladimirescu, nu este cel puțin un singur nume ilustru, care să nu fie scris cu sânge pe pământul Târgoviștei”. Galeria este impresionantă: Radu cel Mare, Neagoe Basarab, Petru Cercel, Matei Basarab, Constantin Brâncoveanu, cu fapte deosebite pe tărâm cultural și nu numai, cărora li s-au adăugat în mod strălucit geniile militare ale lui Mircea cel Bătrân și Mihai Viteazul. Faptele și jertfa lor au rămas veșnic în conștiința poporului român. Mihai Viteazul a fost un luptător, un martir al cauzelor noastre sfinte: independența, unitatea de neam și limbă, precum și cea a întregului spațiu locuit de români. Și-a împlinit visul de domn al tuturor românilor „și hotarul Ardealului, pohta ce-am pohtit, Moldova, Țara Românească”. Se înscrie în rândul marilor comandanți de oști, a celor care, cu clarviziune a intuit că în fața pericolului expansiunii Imperiului Otoman, singura forță capabilă să păstreze integritatea

provinciilor românești este Unirea lor într-un singur stat. Apărător al Creștinătății, a fost unul din membri marcanți ai Alianței antiotomane europene, motivația religioasă fiind un suport trainic al acțiunilor sale. A dus o intensă activitate politico-diplomatică alături de cea militară sau de cea a consolidării puterii domnești, ca simbol al identității naționale.

Personalitatea i-a fost reflectată în operele unor contemporani ai săi. Călători străini care au vizitat Târgoviștea au lăsat mărturii document despre evenimentele petrecute aici. Sugestivă ni se pare „Darea de seamă a venirii celor «o sută de toscani» în Transilvania și Țara Românească” (1595). Ducele de Toscana, Ferdinand I de Medici, membru al Ligii creștine, trimite o trupă aleasă în Țara Românească pentru a-l sprijini pe Mihai Viteazul, în octombrie 1595, în lupta sa contra lui Sinan Pașa. Această misiune militară era condusă de Silvio Piccolomini. Călătoria, ce a durat 75 de zile, a parcurs orașele transilvănene, apoi Târgoviște și Giurgiu; sunt descrise bătăliile ce au avut loc. Redăm mai jos un fragment din relatarea evenimentelor petrecute în Cetatea de Scaun:

„Dimineața următoare, cu un ceas înainte de ziuă, întreaga armată s-a pus în mișcare în aceeași ordine, și mergând astfel și munții făcându-se tot mai scunzi, încetul cu încetul a ajuns în mijlocul unei câmpii întinse <unde era> începutul Țării Românești. Aici s-a făcut popas vreme de un ceas și în acest timp au fost trimiși 100 de călăreți în recunoaștere, cari înaintând pe o distanță de trei

mile, au raportat la întoarcere că turcul își ridicase tabăra de la Târgoviște, deoarece văzuseră tabăra sa plină de focuri „et di carne” (?) și de vite moarte. Dar au spus că Târgoviștea având două biserici întărite cu două turnuri și alte case <întărite> era puternic apărată de turci, care i-au și salutat pe ai noștri cu multe lovituri de tun. S-au minunat toți ai noștri de plecarea turcului, care, având o poziție așa de favorabilă cu Târgoviștea în flank, la dreapta, și o pădure mare la stânga, iar în față o câmpie atât de prielnică, putea cu siguranță, fiind ajutat de atâtea înlesniri de poziție, sau să-i nimicească pe ai noștri care nu puteau să iasă într-o ordine potrivită din strâmtoarea văii la lărgimea câmpiei, sau să le închidă trecerea, ținându-i închiși în acea vale cu speranța sigură că în puține zile vor fi pierit toți de lipsă, căci așteptând ei proviziile și munițiile care trebuiau să vină din urmă, din Transilvania, era cu neputință să treacă cu caii încărcăți și încă mai puțin cu carele peste acei munți atât de aspri și de nelocuit atunci din cauza noroiului excesiv.

Veseli totuși de un succes atât de mare, s-a hotărât, ținându-se sfat călare, să se așeze tabăra în fața Târgoviștei. Și fiind rânduită armata în câmpie, ca pentru luptă, spre a se feri de cursele aceluia bătrân șiret Sinan, mergând astfel încet, încet în ordinea obișnuită, au început să pătrundă în tabăra turcului, plină de o mare mulțime de vite, moarte și vii, și de focuri; și în timp ce treceau ai noștri printre <toate> acestea, artileria din Târgoviște trăgea neconținut asupra lor. Și s-a cunoscut după drum că tabăra turcească era cam de cinci mile italiene lungime și

trei lățime. Astfel, la apusul soarelui, ieșind armata noastră din cvartirul dușman, și-a așezat tabăra de-a lungul râului care trece sub Târgoviște. Aici, artileria noastră, în care se afla serenisimul principe al Transilvaniei, a rămas în față, în flancul Târgoviștei, și centrul armatei și avangarda, având acel râu din spate, a mers în sus, desfășurându-se cu fața întoarsă spre câmpie, pe unde se cunoștea că trecuse armata dușmanului. Artileria a fost aliniată înaintea tuturor, întorcându-și gura către dușman și cantonamentul s-a făcut fără vreo ordine, din cauza nopții, dar mai degrabă din cauza // așezării nepotrivite și deschisă din toate părțile și puțin sigură pentru tăbărârea armatei. Și abia s-a descălecat, că s-a și dat alarma, căci mulți turci ieșiți din tabără se înapoiau, socotind să-i găsească pe ai lor unde îi lăsaseră și astfel, pe neașteptate, au rămas prizonierii gărzilor care patruleau neconținut pentru siguranța <soldaților> noștri. Aceștia nu au răspuns altceva decât că se duseseră să-și caute de ale gurii și că se înapoiaseră aici fiind siguri că-i regăsesc pe ai lor, deoarece Sinan afirmase că voia să aștepte aici armata noastră, rămânând <pe loc> zece zile în șir. La cei mai mulți din aceștia li s-a și tăiat capul de îndată, după obiceiul ungurilor. Acest incident a ținut toată noaptea, de aceea toți ai noștri stăteau călare salutați neîncetat de artileria din Târgoviște; în timp ce se duceau să jefuiască fără teamă pe sub cetate pentru a-și face rost de fân și alte provizii, de aceea toată noaptea nu se auzea altceva decât că se dădea alarma și că se aduceau turci prizonieri. O singură dată s-a dat alarma din cauza unor țărani, care

voind să se înapoieze la casele lor, la o depărtare de opt mile de tabăra noastră, și aflând că turcii își așezaseră aici tabăra s-au întors la noi. De aceea ai noștri, după obiceiul armatelor, văzând că vin oameni din afară, au strigat la arme. Astfel s-a scurs noaptea aceea fără pic de tihnă.

Dimineața următoare a dezvăluit greșelile nopții trecute; de aceea cunoscându-se că toți sunt cantonați cu prea puțină siguranță, s-a ținut sfat asupra celor ce trebuiau hotărâte. Principele Transilvaniei, tânăr însetat de glorie, voia să urmărească pe Sinan pașa care, și după presupunerile <făcute> și după spusele acelor țărani, fugea speriat dinaintea ostașilor noștri; de aceea trăgea concluzia, cu o bună argumentare militară, că sau toată armata sa s-ar risipi sau cel puțin s-ar împrăștia ariergarda. Domnul Silvio Piccolomini s-a alăturat la această părere împreună cu alți câțiva; cu toate acestea s-a urmat sfatul celorlalți domni care i-au convins să cucerească Târgoviștea pentru ca să nu se lase în urmă cetate atât de puternică în mâinile dușmanului, care apoi fără îndoială n-ar fi lăsat ca armata noastră să primească din Transilvania provizii și muniții. Și în acel interval s-ar fi avut știri sigure despre mișcările lui Sinan, care, având o armată atât de numeroasă, erau motive de a se teme că el, căpitan prevăzător și îmbătrânit <în lupte>, s-ar fi retras mai degrabă pentru a întinde o cursă, decât ca să fugă atât de rușinos. Luând această hotărâre, comandantul taberei și împreună cu el căpitanul imperial Cinuzzi trimis acolo de domnul Silvio, s-au pornit cu 300 de călăreți în recunoaștere pentru a găsi poziții prielnice așezării armatei care urma să

cucerească Târgoviștea. Principele Transilvaniei i-a spus acelui Cinuzzi în limba italiană să vorbească latinește cu comandantul taberei pentru că ar înțelege foarte bine. Coborând astfel de-a lungul râului, au trecut în dreapta și au descoperit dincolo de râu o câmpie care se întindea de la ieșirea văii până la Târgoviște, pe o porțiune de opt sau zece mile în lungime, având o lărgime de trei mile. Astfel, întorcându-și fața spre cetate, aveau la stânga râul cu un zăgaz foarte mare, întărit cu trunchiuri foarte dese și la dreapta munții despre care am vorbit; de aceea, văzând că poziția este favorabilă mulțumită apelor și a lemnelor <amintite> și cunoscând că este tare, pentru că nu putea fi atacată decât numai din față, și pe deasupra <că era> și foarte potrivită pentru a da asaltul asupra Târgoviștei, a și dus armata acolo, pornind în ordinea obișnuită așa cum s-a spus mai sus. Și deoarece conducând-o acolo, la stânga era cetatea dușmană și la dreapta era acea câmpie unde își așezase tabăra Sinan împreună cu ai săi, pentru <mai multă> siguranță s-a așezat tot bagajul între armata noastră și Târgoviște la stânga, ca un bastion mobil, iar în spre câmpie la dreapta, mergea artileria, putând ușor fi îndreptată împotriva dușmanului dacă ar fi venit să atace pe ai noștri. Turcii din Târgoviște, văzând că se întoarce armata, credeau că acela era Sinan care venise pentru a-i prinde pe ai noștri la mijloc între el și cetate; de aceea s-au înarmat 5 000 din ei pentru a face o ieșire <în clipa> când ar fi să iasă <din cetate> pentru a-i ajuta pe ai lor. Dar când au văzut că armata înainta tacticos, întorcând un flanc către cetate și celălalt spre partea din care se bănuia

că ar putea veni Sinan, și-au dat seama curând că fuseseră înșelați de Sinan. Și astfel au socotit că acea mișcare era pentru schimbarea poziției și pentru așezarea taberei în scopul de a veni să cucerească cetatea. Atât de târziu au aflat ei că Sinan le dăduse <doar> speranța de a se înapoia, pentru ca, în timp ce ei apărau orașul // și țineau pe creștini în loc, el să poată cu armata sa, înaintând pe drum, să scape de urmărirea <armatelor> noastre. Speriați din cauza aceasta, mai trăgeau doar câteva lovituri de tun la trecerea creștinilor. Armata noastră și-a așezat tabăra ca de obicei: la avangardă, către Târgoviște și munți era domnul Țării Românești; la centru domnul Moldovei și la ariergardă serenisimul principe al Transilvaniei; și fiecare trupă de cavalerie cantonase pe lângă sine trupe de infanterie. Deodată, fără a face alte pregătiri de atac, infanteria domnului Țării Românești a înaintat sub cetate, făcând ici și colo câteva porțiuni de șanț, mai mult pentru oarecare acoperire decât pentru a se asigura în vederea atacării cetății. Domnul Silvio, trimis de principele Transilvaniei împreună cu mulți dintre ai săi pentru a recunoaște locui, a raportat că orașul este întărit cu o palisadă de lemne în picioare acoperite pe dinafară cu pământ și a atras atenția că se observă puțină ordine din partea noastră, căci sub cetate se afla puțină infanterie așezată de ai noștri, și aceea într-o ordine proastă, răspândită ici și colo, iar artileria <era> puțin apărută sau chiar de loc, de aceea era primejdie că, fiind în oraș 4 000 sau 5 000 de turci, să nu iasă afară tăind în bucăți pe ai noștri care erau în dezordine ici și colo, capturând astfel sau cel puțin ținând artileria.

Pentru aceasta, principele Transilvaniei s-a îndreptat în grabă într-acolo, însoțit de multă lume și a pus totul în ordine.”

Desigur, nararea faptelor are și o doză de subiectivism, exagerându-se sprijinul pentru eliberarea capitalei voievodale. Faptele viitoare ale viteazului domnitor, culminând cu prima Unire a românilor, sunt moștenirea lăsată neamului românesc. Memoria sa a fost, este și va fi pururea vie în sufletul nostru.

Mari istorici despre prima Unire a românilor

In galeria de eroi care s-au jertfit pentru libertate și independența neamului, un loc central îl ocupă figura proeminentă a celui care a încercat și a reușit pentru prima dată să unifice Țările Române, împlinind astfel visul predecesorilor – Mihai Viteazul. Acesta se înscrie în rândul marilor comandanți de oști, a celor care, cu clarviziune, a intuit că în fața pericolului expansiunii Imperiului Otoman singura forță capabilă să păstreze integră suveranitatea provinciilor românești este Unirea lor într-un singur stat. Apărător al Creștinătății, a fost unul dintre membrii marcanți al alianței antiotomane europene, motivația religioasă fiind un suport trainic al acțiunilor sale. A dus o intensă activitate politico-diplomatică alături de cea militară sau de cea a consolidării puterii domnești, ca simbol al identității naționale. A visat un stat românesc puternic, clădit pe baza unității etnice a locuitorilor celor trei provincii: Țara Românească, Transilvania, Moldova. Strădanțiile sale se constituie într-un moment definitoriu stând la temelia statului modern român de mai târziu.

Memoria sa a fost, este și va fi pururi vie în sufletul românilor.

Redăm unele dintre numeroasele gânduri, așternute pe hârtie de-a lungul timpului, de mari istorici ai neamului nostru.

A.D. Xenopol (1847-1920)

„Grabnic și nerăbdător, fulgerător în mișcările sale, din această pricină însă dese ori pripit și neprecugetat, iată trăsura de căpetenie a acestui suflet în veșnic neastâmpăr, întreaga politică a lui Mihai Viteazul se resimte de această plecare spre faptă, înainte chiar ca ea să fi fost pregătită și asigurată spre isbândă. Așa îl vedem revoltându-se în contra Turcilor și suportând periculoasa expediție a lui Sinan Pașa, înainte de a-i fi sosit ajutoarele ardelene și moldovenești, îndată după ce cuprinde Ardealul, el nu se ocupă a-și așeza și întemeia domnia în această țară, spre a-și întocmi astfel o trainică temelie pentru viitoarele sale isbânzi, ci pleacă în contra lui Ieremia Movilă, cu toate că și împăratul pe al cărui sprijin se întemeia, îl oprișe de la acest pas. În lupta de la Mirăslău, el nu se gândește că retragerea lui Basta ar putea ascunde o capcană, și iese din neatacabila lui poziție, spre a se expune în câmp liber unei primejdioase înfrângeri. Știm bine că la toate aceste grabnice apucături ale domnului român se pot găsi explicări și îndreptățiri care totdeauna însoțesc faptele omenești, oricât ar fi ele de greșite și de nechibzuite. Nu e mai puțin adevărat că dacă Mihai Viteazul ar fi putut avea mai multă cumpănire în hotărârile sale și a nu le pune în

lucrare decât după o mai coaptă cugetare, dacă firea lui cea harnică la faptă nu l-ar fi împins fără de voia lui a lovi înainte de a gândi, lucrurile ar fi putut lua altă întorsătură. Dar aceste cugetări sunt mai mult niște întorsături stilistice, căci este tot atât de zadarnic de a critica felul de a fi al unei personalități, cum e nepotrivit a o face față de desfășurarea fatală a evenimentelor.

Din aceste pricini însă istoria și viața eroului român se dezvoltă cu o repeziciune nemaipomenită; începutul este așa de aproape de sfârșitul ei, leagănul așa de aproape de mormânt Și cu toate acestea în scurta clipită a celor 8 ani, ce îngrămădire de fapte aruncate unele peste altele, ce material imens pentru istoric, nu mai puțin pentru psiholog! Timpul neavând decât o valoare relativă, măsurată nu prin muta curgere a valului său, ci prin faptele purtate de el, se explică de aici însemnătatea domniei acestui mare suflet al neamului românesc. Cât e de mare se poate judeca din o singură considerație. Pe când un lung șir de predecesori ai săi nu sunt decât niște jucării în mâinile împărățiilor vecine, ale Turcilor, Ungurilor sau Germanilor, Mihai Viteazul cum apare pe scenă, determină el șirul împrejurărilor, concentrează asupra lui privirile lumii politice, devine un factor însemnat în evoluțiunea istorică a timpului său. Din lut poporul român devenise iar om, atins de degetul dătător de viață al acestui erou. De aceea Mihai-Vodă este numit vestit chiar de contemporanii săi.¹

Nicolae Iorga (1871-1940). Călugărenii

În sfârșit, podurile se întinseră pe Dunăre, de la malul bulgăresc la ostrovul Giurgiului, de la ostrov la oraș. Și, din zori până în noapte, zi cu zi, ostile trecură.

Pentru cei puțini care nu vreau să fugă firea a făcut munții păduroși, potecile printre stânci, strâmtoarele înguste între ape și codri. Acolo pot sta și ochi pândarii ascunși, în mulțimea ce roiește-n față și, neputând trece, se înmulțește tot mai mult, se încurcă, pierde încrederea și o cuprinde oboseala și groaza de primejdia care nu se poate vedea.

Așa era trecătoarea Călugărenilor, lângă apa măloasă a pârâului Neajlov. Acolo se coborî Mihai în calea marelui vizir, gata de moarte. Și acolo se înfățișară, în faptul zorilor, la 13/23 august 1595, cele dintâi cete de călăreți turci, desfăcuți din tabăra cea mare, ce petrecuse noaptea în apropiere.

Într-un loc ca acesta nu se poate da o luptă pentru o oaste mare care înaintează, dar se poate pierde una. Mult timp, în zadar, se încearcă trecerea: ceas cu ceas, în zborul săgeților, în scânteierea topoarelor și iataganelor, în fumul sinețelor și tunurilor. Vizirul își pierdu răbdarea; era el, oare, de aceea bătrânul Sinan, care-și închinase viața lui Allah în atâtea lupte, de aceea avea el cu dânsul sutele de mii și purta în cutele steagurilor sale norocul sultanului, ca să-l oprească aici acest ghiaur cu cei șaisprezece mii de oameni ai săi, strânși din toată lumea?

Ca în tinerețile lui, porni, într-un mare avânt de mânia, și, oamenii dându-se în lături, strâmtoarea se deschise.

Puțin și era să fie fuga creștinilor, pierderea Bucureștilor, risipa ostașilor, năvala turcilor în Ardeal, oaspeți nepoftiți la nunta lui Sigismund.

Atunci, Mihai apăru în vederea tuturor, mare ca primejdia pe care venea s-o înlăture. Toporu-i rotea în aer cu vâjâituri ucigătoare; mantaua, umflată de vânt, îi făcea aripi de arhanghel; lumina ochilor săi îl ridica mai presus de oameni. Nu era el, domnul, de care atâția se apropiaseră pentru a îngenunchea cu o plângere, pentru a primi o răsplată. Era furtunosul dumnezeu al biruinții, venit ca să mântuie pe aceia ce se credeau pierduți.

Mergea înainte, luminos și strașnic, lăsând în urmă o lată cale stropită de sânge pentru cine voia să vie după dânsul. Și veniră, apărați de bătaia tunurilor, cazacii, ungurii, boierii săi, țara. Turcii nu fură învinși, ci cufundați de-a dreptul în mlaștină, cu sfărâmurile podului rupte, îndesați în spini, rătăciți pe cărările pădurii. Ajutase Dumnezeu, și se făcuse minunea. Și, când se lăsă, roșie, seara de august, peste roșia câmpie, când roșii începură să pâlpâie focurile lângă corturi, atunci văzură creștinii ce lucru neașteptat și mare se întâmplase.

Dar oștiri ca a lui Sinan nu se desfac învinse. Erau atâția cari nu avuseră loc să lupte, dintre ai lui, și cari stăteau gata să înceapă iarăși războiul pentru trecătoare. Din ai noștri mai multe mii căzuseră în înverșunata ciocnire sau în luptele mărunte. Învingătorii trebuiră să plece.

Tot în sus, pe Neajlov, pe Dâmboviță, pe Argeș... Bucureștii se iviră și dispărură, luminați de flăcările pe care le aprindea oastea străină a lui Mihai, prădând. Apoi

Târgoviștea cu turnurile ei, cu crucile aurite ale multor biserici, în sfârșit după vreo zece zile, cetatea de care poporul legase numele lui Negru-Vodă și munții prieteni.

Avea să vie Sigismund, Ștefan? De aceasta atârna tot ce era să mai fie.

Veniră, unul în fruntea călărimii nemțești îmbrăcate cu zale, în fruntea secuilor, toți nobili, fiindcă toți se luptau, în fruntea trabanților, a curtenilor, a sașilor dați de orașe, a ajutoarelor străine venite tocmai din Italia. Steagurile Báthoreștilor, purtând lupul cu gura deschisă, se ridicară în cea dintâi săptămână a lunii octombrie deasupra corturilor adunate la Rucăr.

Cu Sigismund era și Ștefan-Vodă, dar acesta era un biet pribeag acum, un pribeag care nu era să mai domnească. Zamoyski, cu leșii lui, trecuse Nistrul pe vremea când Sinan trecea Dunărea, și pusese domn pe Ieremia Movilă, dintr-un neam vestit și bogat, înrudit cu leșii și bun prieten cu dânsii. Cu câți avea pe lângă dânsul, Ștefan putu să fugă numai în siguranță până în Ardeal, unde veni să închine lui Sigismund nenorocirea sa.

Ardeleni, munteni, cei câțiva moldoveni porniră, în sfârșit de la munte în sunetul trâmbițelor și al tobelor, cu încrederea în Dumnezeu, care dăduse întâia oară biruința. Pare că-i vezi coborând de-a lungul râurilor iuți și nebunatice. Sigismund, bolnăvicios, urât, cu fața slabă, mică, între cele două urechi mari, cu nasul coroiat de pasăre de pradă. La dreapta și la stânga trufașului lor stăpân, bucuros că atâta lume o să vorbească de ce face el acum, cei doi domni, călărind pe gânduri. Unul,

„țiganul”, purtând în minte gânduri de răzbunare crudă pentru cine-l vânduse. Celălalt, Mihai, urmărind cu privirea lui de vultur luptele ce erau să se dea acumă când venea să-și răscumpere de la păgâni domnia și țara.

Ajunseră la Târgoviște, unde turcii se așezaseră ca pentru veșnicie: ridicând ziduri de cetate, săpând șanțuri, dând foc bisericilor, grămădind în grânare hrană pentru trei ani de zile. Era un pașă acolo, dar nu era Sinan. Marele vizir plecase, uitându-și faima în această ultimă rușine de fugar.

După trei zile, cât să poată fugi bătrânul până la Dunăre, se deschideau cu sila porțile cetății și începea măcelul și prada. Sinan auzise bătaia tunurilor creștine, dar focul ce mistui întăriturile Târgoviștei nu mai lumină în zare fuga sa de învins. Era departe acumă, și credea, poate, că nu e târziu ca să ducă sultanului înapoi cea mai mare parte din oastea care i se încredințase – afară de cinste pe care o lăsase în urmă.

Dar o oaste ca aceasta 60 000 de oameni încă, nu se strecoară ușor pe scândurile înguste ale unui pod. Când Dunărea se arată înaintea creștinilor, șirul fugarilor se desfășura încă înspre ostrov, apărat în urmă de cară grămădite unele deasupra altora. Călărimea, aruncându-se, fu oprită de acest zăgaz. Dar tunurile începură a bate podul și săgețile a ținti în mulțimea aceea nebună de spaimă, care se strivea în picioare, care se arunca în apă, care încerca să se furișeze în luntri. Apa se înroși de sânge și se acoperi de trupuri.

Apoi, a doua zi, cetatea fu înconjurată, și turcii dintr-înșă, care lăsaseră nădejdea vieții, se apărară o zi și ziua

următoare. Părăsiți însă, de ai lor, lăsați fără praf, ei fură învinși la urmă și pieriră în flăcările care arseră ceea ce fusese podul lui Sinan și cetatea Giurgiului.

Iarăși ostile creștine străbătură văile Țării Românești, în frunte cu cei trei prinți. Sigismund, strălucitor de trufie, încredințat că fără dânsul nu s-ar fi făcut nimic, Mihai, cu bucuria că și-a dobândit tot ceea ce pierduse – o rază veselă pe figura-i aprigă –, Ștefan zâmbind la gândul că acum e rândul lui să i se gonească dușmanii și să i se dea înapoi domnia.

Petrecură împreună până la Gherghița și apoi se despărțiră. Pe unul din tovarășii săi, Mihai nu era să-l mai vadă niciodată, pe Răzvan. Leșii întăriseră scaunul lui Ieremia-Vodă, silind pe tătarii ce năvălise în Moldova să plece înapoi. Când Ștefan se întoarse, cu ostași din Ardeal, ca să ceară ceea ce luase pe căi piezișe de la altul, el găsi leșii înaintea lui, fu bătut de dâșii și Ieremia-l înfipse în țeapă în care mureau hoții.

Cât despre prietenul Sigismund, în fericirea de care era copleșit, el se îndură să ierte pe Mihai de legătura pe care boierii lui o încheiaseră cu Ardealul. Trecând munții, el lăsa pe domnul muntenesc în stăpânirea întreagă a terii lui, iarăși voievod „din mila lui Dumnezeu”, și nu „căpitan prin voia craiului”.

În sfârșit, în Bucureștii arși de prieteni și de dușmani fu liniște și siguranță de sărbătorile acestea de la sfârșitul anului 1595, și Mihai putu să-și odihnească sufletul de furtunile ce-l străbătuseră.²

Ioan Lupaș (1880-1967)

„Domnia lui Mihai Viteazul are o deosebită însemnătate nu numai în istoria românilor, ci și în a celorlalte popoare creștine din răsăritul Europei, fiindcă prin bărbăția și îndrăzneala sa, prin atacurile repezi și biruințele strălucite asupra turcilor a trezit în sufletul lor speranța izbăvirii și îndemnul de luptă necurmată pentru dezrobire de sub jugul păgânului. În ce privește însemnătatea acestei domnii pentru istoria românilor îndeosebi, ea e netăgăduită, mai ales pentru cuvântul că Mihai a fost cel dintâi înfăptuitor al unității național-politice. Adevărat că la începutul luptelor și strădaniilor sale nu era călăuzit de gândul acestei înfăptuiri, ci pornise războiul contra turcilor numai ca să-și scape țara de umiliința spre care o adâncise stăpânirea lor de jafuri, de mită și de stoarceri nemăsurate.

După ce însă prin biruințele de la Călugăreni, Giurgiu și Nicopol umpluse de groază pe turci și de speranța izbăvirii neamurile creștine din Balcani, acțiunea politică și militară a lui Mihai începuse a lua înfățișări care depășeau granițele țării cărmuite de dânsul. Știm că din cugetul unor oameni ai timpului nu a lipsit nici părerea că el ar fi fost menit să ajungă restauratorul imperiului creștin din răsăritul Europei.

Ideea de țară s-a lărgit deci îmbrățișând în acțiunea lui Mihai interesele neamului și ale creștinătății. Cele dintâi s-au vădit, în parte măcar, în pregătirea iscusită a expediției în Transilvania, ca și în fulgerătoarea cucerire a Moldovei.

Timp de 7 luni i-au fost de-ajuns spre a întinde hotarele cârmuirii românești până aproape de marginile firești ale neamului și graiului străbun. Trebuie arătat însă că sămânța ideii naționale nu a lipsit din faptele de cârmuire ale lui Mihai nici în Transilvania, nici în Moldova, întărirea vechilor legături ierarhice dintre mitropolia Transilvaniei și a Ungrovlahiei, scutirea preoților români de poverile robotelor iobăgești și încuviințarea dreptului de pășunat pe seama satelor românești, tot atâtea măsuri impuse dietei ardeleni prin mijlocirea personală a lui Mihai – dau dovezi îndestulătoare că în sufletul lui ardea dorința să fie ocrotitor părintesc al neamului său dintre Carpați și Tisa. Și dacă destinul istoric nu ar fi fost atât de vitreg cu acest neam și cu eroul său, hotărâri prielnice preoților și țăranilor români din Transilvania – cum erau cele votate în dieta de la Alba Iulia din iulie 1600 – ar fi putut să mai urmeze. De altă parte, însăși actele soborului ținut la Iași (2 iunie 1600), îndată după ce i s-a închinat și țara Moldovei, scot la iveală chiar un fel de naționalism neînduplecat, întrucât membrii soborului au hotărât atunci să nu mai fie primiți la înalte slujbe bisericești oameni străini, din alte țări, fiindcă nu au nici un simț de milă pentru sfintele lăcașuri, ci pricinuiesc numai „risipă și sărăcie”. Pe lângă ideea de țară și ideea de neam, acțiunea lui Mihai poartă și pecetea puternică a ideii creștine, care l-a călăuzit neînterupt, sădindu-i în adâncul sufletului hotărârea eroică să-și jertfească toate puterile și însăși ființa sa pentru izbânda creștinătății. Cu numele Mântuitorului Christos pe buze și cu inima întărită pe piatra credinței în ajutorul de sus a pornit Mihai atacul în lupta de

la Călugăreni, unde amestecul său personal avu înrâurirea hotărâtoare, ca și în lupta de la Șelimbăr, despre care un martor (italianul Malaspina de Sansevero) scrie că s-ar fi început cu slabi sorți de izbândă pentru Mihai și că oastea lui, cuprinsă de spaimă, nu ar fi putut smulge biruința dacă nu ar fi năvălit el personal cu sufletul eroic și cu mare vitejie împingând desfășurarea luptei spre izbânda ostașilor săi. Puternică rostire a ideii creștine găsim într-o scrisoare (din 24 iunie 1600) în care Mihai arată cum, prin cleветirile oamenilor pismătăreți, credința și statornicia lui au fost trase la îndoială, cu toate că hotărârea sa de a lupta și a se jertfi pentru cauza creștinătății a avut prilej s-o întărească prin multe dovezi mai strălucitoare decât lumina soarelui la amiază. Iar în memoriul către împăratul Rudolf, arătând că este împresurat de mulți dușmani și de mulți prieteni fățarnici, care vor să-l piardă, spunea simplu și mișcător: „pentru binele creștinătății sunt gata a pătimi orice, lăsând în mâna lui Dumnezeu răzbunarea cauzei mele”.

Dacă Mihai a fost atât de lăudat pentru vitejia sa în toate țările Europei, el a ajuns mai târziu și un puternic îndrumător al neamului românesc, atât prin domnia-i scurtă, dar glorioasă care a dovedit lumii că unirea tuturor românilor sub o singură cârmă e cu putință, cât și prin moartea sa dureroasă, prin sfârșitul năprasnic pe care i l-a pricinuit hainul Gheorghe Basta cu asasinatul de la Turda. Acest omor politic nu putea să rămână nerăsplătit, iar singura dreaptă răsplătire, vrednică de numele eroului Mihai, nu putea fi decât înfăptuirea din nou și pentru totdeauna a unirii românilor – unire înfiripată de dânsul în

chip trecător. Tot ce s-a lucrat și s-a plănuț de la 1601 până la 1918, de o latură și de alta a Carpaților, fie pentru, fie contra acestei uniri, a fost ca o pregătire îndelungată și temeinică pentru dorita ei înfăptuire pe vecie.

Iată moștenirea, iată urmarea cea mai însemnată a domniei lui Mihai! Amintirea acestei domnii a luminat ca un stâlp de foc căile destinului românesc, cutremurând sufletul generațiilor următoare, ca să poată încerca din nou și cu izbândă îndeplinirea menirii istorice a neamului românesc”.³

P.P. Panaitescu (1900-1967)

„Cele mai frumoase perspective de viitor se deschideau în fața domnului român, avea 43 de ani, era în fruntea unei armate noi, recăpătase sprijinul împăratului, Sigismund și nobilii din Ardeal erau puși pe fugă, iar Simion Movilă și Polonii fuseseră alungați din Țara Românească. Tocmai atunci o mână ucigașe puse capăt marilor lui nădejdi.

Uciderea lui Mihai Viteazul este desigur o problemă pentru istoriografie, pricina care a făcut pe acel ce trebuia să fie tovarășul lui de arme să-l ucidă nu reiese limpede. Lămuririle târzii ale lui Basta, că s-au dovedit adevărate scrisorile de trădare adresate Turcilor, scrisori pe care el cel dintâi nu le crezuse, acoperă desigur alte pricini mai adevărate, care se văd din faptele petrecute după înfrângerea lui Sigismund Báthory. După lupta de la Gorăslău, Mihai înțelegea să se poarte ca stăpân în Ardeal, nu ca subalternul lui Basta. De aceia, tăiașe pe Gaspar Corniș căzut în mâinile lui, ridicase pe secui de partea lui și ei îl socoteau ca domnul lor, la intrarea în Cluj, la 11 August, pusese un steag pe locul

unde fusese ars căpitanul său, Baba Novac. Din Cluj oștirea aliată se îndreaptă la 16, spre Turda și Mihai trimisese înainte pe Gheorghe Raț la Alba-Iulia, unde pradă casele nobililor, dar pregăti și palatul domnesc pentru stăpânul său. Câtă vreme oastea lui Mihai era unită cu a lui Basta, acesta îl putea supraveghea, dar de la Turda domnul hotărî să-și despartă oștenii de ai generalului imperial și să pornească pe altă cale, spre Făgăraș, în clipa când două oștiri urmau să se despartă, pentru a împiedica această despărțire, care dedea mână liberă lui Mihai în Ardeal, Basta a poruncit omorul, în lumina acestor fapte pricina uciderii lui Mihai reiese lămurit. Curtea imperială nu stabilise dinainte soarta Ardealului după recucerire, nici rolul lui Mihai. Acesta fusese recunoscut odinioară, măcar de Pezzen, ca guvernator al Ardealului, înțelegea deci să stăpânească iar Această țară cu învoirea împăratului. El încurca astfel din nou socotelile imperialilor, cari voiau să aibă credincioși, dar nu înțelegeau să răsplătească nici o dată, nici vitejia, nici talentul. De lceea Basta a lucrat pentru stăpânii lui, cari voiau să aibă idealul direct sub cârmuirea lor, înlăturând pe Mihai. Basta era an general în slujba lor și n-ar fi făcut această faptă, dacă n-ar fi știut că ea va fi aprobată, în uciderea domnului român nu putem vedea numai rivalitatea și invidia personală a generalului imperial, ci interesul și dorința Habsburgilor, cari rămân răspunzători în fața istoriei ca autori ai acestei crime. În dimineața zilei de 9/19 August, înainte de răsăritul soarelui, ceata de ucigași trimisă de Basta se apropia, în frunte cu ofițerul valon Jacques Beauri, de cortul domnului pe care îl înconjurară. Ei știau că sârbii lui Raț plecaseră la

Alba-Iulia, ceilalți mercenari, oameni cari își dedeau sângele pe bani, nu erau legați prin nimic de stăpânul venit din țări depărtate și nu vor încerca să-l răzbune. Valonii se iviră în fața cortului și strigară domnului că e arestat din porunca lui Basta. Mihai făcu o mișcare spre sabia care era atârnată lângă intrare, dar n-avu timp s-o apuce, căci ucigașii se năpustiră asupra lui cu halebardele și-l omorâră în câteva clipe.

„Iar când fu într-o dimineată, văzu viind oaste nemțească către cortul lui, unii călări, alții pedestri și socoti că aceștia sunt ajutorul lui, și nimic de dânsii nu se temea; iar ei procleții nu i-au fost ajutor, ci vrăjmași. Și dacă văzu că sosesc, ieși din cort înaintea lor și le zise: «Bine ați venit voinicilor, vitejilor!», iar ei se repeziră asupra lui ca niște dihănii sălbatice cu săbiile scoase, iar unul se repezi cu sulita și-l lovi drept în inimă, iar altul de grad îi tăie capul și căzu corpul lui cel frumos ca un copaciu, pentru că nu știuse, nici se prilej i sabia în mâna lui cea iute”.⁴

NOTE:

1. *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. V, Epoca lui Mihai Viteazul, București, Editura Cartea Românească, 1927.

2. *Pagini alese*, vol. 2, București, Editura pentru literatură, 1965.

3. *Istoria Unirii Românilor*, Ediția a II-a București, Editura Scripta, 1993.

4. *Cronica Buzeștilor* (Mihai Viteazul – n.n.), București, Editura Fundației Regale, 1936.

Constantin Brâncoveanu. Politica sa în context european

Ultimele decenii ale secolului al XVII-lea și primele ale celui de al XVIII-lea au constituit o epocă convulsionată, plină de frământări în special pentru Europa răsăriteană, deci și pentru Țările Române (Moldova și Țara Românească). Ele se aflau în mijlocul conflictelor de interese ale Turciei, Rusiei, Imperiului Hasburgic și nu numai (pretenții acaparatoare a avut și Polonia, în acest joc prinzându-se chiar și Franța lui Ludovic al XIV-lea sau Sfântul Scaun). De altfel, la inițiativa papei Inocentiu al XI-lea a luat ființă (în 1684), Liga Sfântă, formată din Imperiul Hasburgic, Polonia, Veneția, la care aderă mai târziu și Rusia. Ea avea drept scop să înlăture puterea turcească din Europa. Spațiul danubiano-pontic devenea nu numai teatru de război, dar și țintă acaparatoare pentru marile puteri. Deși suferise o serie de înfrângeri, la asediul Vienei (1683), Buda (1686) sau Mohács (1687), turcii rămâneau o putere militară de temut, fapt confirmat în deceniile următoare.

Atât Șerban Cantacuzino (1678-1688) cât și nepotul său Constantin Brâncoveanu (1688-1714) au dus o intensă

activitate diplomatică încercând cu succes, prin eforturi considerabile, să păstreze integralitatea țării.

Șerban Cantacuzino, adversar declarat al turcilor, apropiat al Curții de la Viena, primise de la Leopold I diploma de conte al Imperiului. El se considera coborâtor din familia imperială a Cantacuzinilor din Bizant, dorind refacerea Imperiului. A întreținut relații diplomatice fructuoase și cu Moscova, deoarece și-a dat seama de tendințele expansioniste ale Imperiului Hasburgic. Cronicarul Ion Neculce caracteriza astfel politica sa: „Căci Șerban vodă avea bună nădejde că va desbate toată creștinătatea din Țarigrad încoace de supt mâna turcilor [...] Și să ajunsese Șerban vodă și cu nemții și cu Moscul și cu leșii”¹.

După moartea sa (29 octombrie 1688) pe tronul Țării Românești urca Constantin Brâncoveanu, nepotul său, sprijinit de Constantin Cantacuzino Stolnicul și marele spătar Mihai Cantacuzino, în detrimentul fiului fostului domn, Gheorghe. Se continua politica marilor puteri față de Țările Române, în alte condiții date de noua conjunctură a sfârșitului de secol, continuată și în primii ani ai celui următor.

Țara Românească era amenințată de pericolul înfruntării dintre otomani, asistați de tătari și imperiali pe teritoriul ei, românii trebuind să facă față tuturor presiunilor atât de la Viena, cât și de la Poartă, spre a se alătura pe plan militar, unora sau altora dintre adversari. Situația internațională se complicase și prin faptul că Franța lui Ludovic al XIV-lea declarase război, la 27

septembrie 1688, Imperiului Habsburgic și aliaților săi coalizați în «Liga de la Augsburg», silind astfel pe austrieci să lupte acum pe două fronturi, iar otomanii să se simtă încurajați de noul curs al evenimentelor².

În acest nou context, ultimul deceniu al secolului al XVII-lea a adus o altă orientare în această parte a Europei: apropierea de Rusia. I se cerea domnului român „de toți grecii și sârbii, bulgarii, arnăuții, moldovenii, precum și de românii din Transilvania” să întreprindă tot ce era posibil pentru „izbăvirea tuturor pravoslavnicilor creștini care gem sub jugul necredinciosului tiran turc și sunt tare năpăstuiți de eretici, dușmani ai bisericii răsăritene”³. Ceea ce domnul a încercat, și a reușit în mare parte, pe tărâmul diplomației, al culturii și artei, ce s-a răspândit în tot sud-estul european și până în Orientul Creștin. Țarul Rusiei, Petru I se va implica în evenimente, după câștigarea confruntării cu Suedia (Poltava, 1709), pentru obținerea ieșirii la Marea Baltică. Relevantă este campania ruso-turcă de la Prut (1711) în care domnul a avut o politică oscilantă.

În cartea sa, *Epoca brâncovenească. Dimensiuni politice. Finalitate culturală*, Ștefan Ionescu sublinia faptul că „Activitatea diplomatică desfășurată de Constantin Vodă Brâncoveanu a cuprins toate centrele importante din Europa, care pe acea vreme era centrul lumii. De la Moscova sau Kiev, la Amsterdam sau Londra, de la Paris la Stokholm, de la Viena la Constantinopol, de la Varșovia la Veneția, de la Roma până în Asia Mică, la Sf. Munte, în toate aceste importante centre politice sau

religioase, Constantin Brâncoveanu a avut legături puternice cu împărații și regii, cu cancelarii și ambasadorii, cu generalii sau înalții conducători ai bisericii catolice și ortodoxe”⁴.

Cum a reușit să realizeze acest lucru? Inspirându-se din realizările și experiența lui Constantin Cantacuzino Stolnicul și-a alcătuit o cancelarie domnească capabilă să susțină demersurile sale. Bucureștiul devenea un important centru al diplomației europene, contactele cu diverse capitale ale lumii fiind dese și fructuoase. Își recrutase, pentru a se informa direct sau transmite mesaje cu caracter secret, o serie de agenți, emisari care îl țineau la curent cu mișcările politice și militare. Printre misiunile și misionarii săi se aflau: ceaușul David Corbea; Gheorghe Castriotul; Panait Radu; Pătru Damian; Toader Corbea; Ladislau Teodor Dindar; medicul Iacob Pylarino din Cefalonia; Peter Grienner; venețianul Bussi sau Toma Cantacuzino, Ștefan Cantacuzino (viitorul domn), paharnicul Ianache Văcărescu, negustorul Nicolo Caraiani și mulți alții. La Curtea Domnească se folosea un sistem criptografic creat încă de pe vremea lui Șerban vodă.

Pentru realizarea acestor misiuni diplomatice era necesară o cancelarie domnească eficientă. Ea avea secretari erudiți, precum Del Chiaro, Bartolomeo Ferrati, Romano, dieci care cunoșteau latina, italiana, germana, polona, turca, maghiara, rusa, greaca, franceza, deci marea majoritate a limbilor necesare, corespondența purtată fiind dinamică și foarte utilă. Ea era a Domnului, dar și a lui Constantin Cantacuzino Stolnicul, a marelui spătar Mihai

Cantacuzino, a altor personalități civile sau clericale. Erau adresate împăraților Hasburgi (Leopold I, Iosif I, Carol VI), țarului Rusiei (Petru I), regelui Poloniei (August), Papei (Clement), principilor Transilvaniei (Mihai Apafi, Francisc II Rokóczi, contelui Kinski (comandantul curușilor), unor generali, comandați imperiali, șefi ai unor cancelarii, ambasadori, persoane ale administrației turcești, patriarhii Ierusalimului (Dositei și Hrisant Notara), erudiți ai vremii (Ioan Cariofil, Sevastos Kiminitul, Alexandru Mavrocordat). Cele aproape 282 de scrisori trimise de Brâncoveanu, multe cu caracter diplomatic și politic, au fost redactate în latină (purtând semnătura autografă) sau în chirilice. Dintre ele mai valoroase sunt cele primite de diplomatul englez, lordul Paget (ambasadorul Angliei la Constantinopol); de la Domn (16 scrisori), reieșind că cei doi se informau reciproc asupra contextului european al vremii. De altfel, ei s-au și cunoscut, diplomatul englez vizitând Bucureștiul în 1702.

După victoria Rusiei lui Petru cel Mare împotriva Suediei (Poltava, 1709), situația politică în această parte a Europei se schimbă, interesele acestei puteri fiind divergente de cele ale Porții.

Deși după călătoria de la Adrianopol (1703), era confirmat din nou ca domn de către puterea suzerană (Turcia), cu prețul dublării haraciului, Constantin Brâncoveanu nu se simțea în siguranță, în special datorită dușmanilor săi de la Constantinopol care-i cereau mazilirea. Totodată, va intra în conflict cu familia

Cantacuzinilor (începând cu 1706), pretextul fiind înlăturarea lui Mihai Cantacuzino din dregătoria de mare spătar. De fapt, adevărata cauză a Cantacuzinilor era păstrarea poziției dominante în treburile țării, iar pe plan extern o apropiere cât mai mare de Rusia lui Petru I. Domnitorul, deși fusese decorat de țar (1700) cu Crucea de cavaler al Ordinului Sf. Andrei și întreținea o utilă corespondență cu acesta sau avea schimb de emisari, era circumspect în eficiența unor măsuri luate împotriva turcilor. Izbucnirea războiului ruso-turc (1710), încheiat prin înfrângerea rușilor la Stănilești, pe Prut (1711) va crea noi probleme domnitorilor Țării Românești și Moldovei; nu peste mult timp, turcii hotărau sfârșitul domniilor pământene (1711, în Moldova și 1716, în Țara Românească) și începutul celor fanariote, care se vor întinde pe durata a peste un secol (până în 1821). Astfel, în Moldova, după Dimitrie Cantemir (trecut de partea rușilor și refugiat la curtea lui Petru I), vine un grec din cartierul Fanar al Constantinopolului, Nicolae Mavrocordat. Mai târziu, după sfârșitul tragic a lui Constantin Brâncoveanu dar și a urmașului său Ștefan Cantacuzino (1716), domnia este încredințată tot lui Nicolae Mavrocordat, mutat din Moldova. În toată această perioadă fanariotă, domnii erau numiți direct de către turci.

Revenind la ultimii ani ai domniei lui Constantin Brâncoveanu, ei se desfășoară sub semnul incertitudinilor. Speranțele sale, neconfirmate de către Rusia sau Polonia, se vor reorienta din nou spre Viena. De altfel, în 1695 i se acordase titlul de principe al Sfântului Imperiu, dându-i-se

posibilitatea achiziționării unor proprietăți la Brașov, a unei reședințe la Sâmbăta de Sus, putând să se refugieze în Transilvania în caz de primejdie.

Va încerca să câștige din nou bunăvoința turcilor prin importante sume de bani. Dar aceștia, deveniți puternici, nu mai făceau concesii celor aflați la hotarele Imperiului. Vor da curs uneltirilor Stolnicului Constantin Cantacuzino, ale familiei sale și ale tuturor dușmanilor: „Brâncoveanu fiind arătat ca trădător, întreținând corespondență secretă cu austriecii, rușii, polonii și venețienii, ca jecmănitor al săracilor și țării, depunând averi uriașe la băncile din Veneția și în alte locuri, cu care spera să se întrețină după ce ar fi fugit cu familia în Transilvania unde posedă întinse proprietăți, că îndemnase pe Toma Cantacuzino să treacă la ruși, că bătuse monede comemorative de aur pentru împlinirea a 25 de ani de domnie ș.a.”⁵. Va fi mazilit, pe 24 martie 1714, arestat și dus cu toată familia la Constantinopol. Averea i-a fost confiscată, fiind înlocuit cu Ștefan Cantacuzino, fiul Stolnicului Constantin Cantacuzino. Își va pierde capul împreună cu cei patru fii ai săi și clucerul Ianache Văcărescu, în ziua de 15/26 august 1714, fiind decapitați în prezența sultanului Ahmed al III-lea, curții imperiale, ambasadurilor acreditați la Poartă.

Trupurile au fost aruncate în mare. Recuperate în împrejurări necunoscute, ele au fost îngropate la mănăstirea de pe insula Halke, căreia domnul muntean martir îi făcuse numeroase daruri. Soția sa, Marica, revenită în 1716 la București din exil, odată cu urcarea pe

tron a fanariotului Nicolae Mavrocordat, cu sprijinul tacit al acestuia, va aduce în țară osemintele soțului și ale fiilor săi (Constantin, Ștefan, Radu și Matei), pe care le va depune în ctitoria brâncovenească de la „Sf. Gheorghe Nou” din București. Pe lespedea de marmură albă se află înscrisul: „Io Constandin Brâncoveanu Basarab Voevod...”. O altă însemnare (din 1832), prilejuită de înmormântarea ultimului descendent al Domnului, marele ban Grigore Brâncoveanu, consemna că această biserică adăpostea osemintele acestuia și ale fiilor săi.

Politica externă a lui Constantin Brâncoveanu a fost o continuare a celei întreprinsă de Șerban Cantacuzino, însă mai bine articulată și raportată la noile condiții, ținând însă același lucru: menținerea semiautonomiei, sperând o eliberare de sub jugul împovărător turcesc. S-a desfășurat în mijlocul unor evenimente deosebite: înfruntarea dintre Imperiul Habsburgic și cel Otoman (1683-1699), între cel din urmă și Rusia (1711). Unele acțiuni militare au avut loc, uneori cu consecințe directe, în teritoriile românești (Moldova, Țara Românească și Transilvania). Prin măsurile politice, diplomatice, culturale a încercat să păstreze un echilibru între cele trei mari puteri vecine, pe cât era posibil în contextul european, apelând la prudență, calculându-și cu dibăcie orice pas făcut, tergiversând chiar lucrurile. Era de fapt unica soluție: „Dar nicio altă diplomatie nu ar fi fost bună într-o perioadă istorică în care evenimentele politice și pozițiile marilor puteri se modificau de la o zi la alta. În tot timpul domniei lui politica externă a Țării Românești, condusă, desigur, și cu

sprijinul statornic al stolnicului [Constantin Cantacuzino, n.n.], până în primii ani ai secolului al XVIII-lea, când intervine ruptura între unchi și nepot, s-a orientat așa cum cereau interesele permanente ale Țării Românești”⁶.

Constantin Brâncoveanu s-a îndreptat când spre Imperiul Habsburgic, când spre Rusia, neuitând și nevrând să alerteze Poarta, implicând capitala valahă în politica privitoare la Europa răsăriteană, dar și în cea a țărilor românești vecine. Astfel, încearcă să impună ca domn în Moldova pe Constantin Duca și apoi pe Mihail Racoviță. A avut de înfruntat ura Cantemirilor (Constantin și fiii săi Antioh și Dimitrie), dar și adversitatea multor boieri din Moldova. În Transilvania a apărut, pe români în lupta lor împotriva catolicizării, având deseori relații de colaborare cu principii transilvani.

O situație cu noi coordonate se ivește după anexarea Transilvaniei la Imperiul Habsburgic, prin Tratatul de pace de la Karlovitz (1699). Cu puțin timp înainte, la cererea românilor din Făgăraș, va înălța aici, pe cheltuiala sa, o biserică terminată în septembrie 1698. De asemenea, va susține material ctitoria lui Mihai Viteazul din Alba-Iulia, unde va trimite pe meșterul tipograf Mihai Iștvanovici, format de Antim Ivireanul, pentru a tipări cărți religioase sau didactice folosite românilor ardeleni. Aici, la Bălgrad, va apare o „*Bucoavnă*” (1698) și un „*Chiriadromion*” (1698), cărți de predici duminicale.

După actul Unirii din 1701, în Ungaria (la Muncacs) izbucnea răscola curuților (1703), ce se întinde și într-o parte a Transilvaniei, condusă de Francisc II Rakóczi,

având ca scop înlăturarea puterii Hasburgilor de pe teritoriul Ungariei și Transilvaniei. În acest conflict domnul muntean încearcă să ajute pe românii de peste munți. Politica sa a fost de neutralitate, dar și de duplicitate. A ajutat pe cei răsculați, dar s-a arătat supus către puterea suzerană de la Constantinopol, având o atitudine prietenoasă și față de imperiali. În 1711 răscoala este înfrântă. Ajutorul dat, ca și cel din Moldova, era perceput ca fiind acordat românilor de peste munți, în lupta lor pentru păstrarea ființei naționale.

Cu eforturi considerabile, de ordin economic, financiar, diplomatic, având o intuiție de cele mai multe ori corectă, anticipativă asupra mersului evenimentelor, toate acestea într-un climat intern deseori ostil, iar cel extern fluctuant, cu răsturnări imposibile de situații, Constantin Brâncoveanu reușește să domnească mai mult de două decenii și jumătate, lăsându-și pecetea pe destinul nostru istoric și nu numai. În încercarea sa de a întări semiautonomia și semiindependența țării, s-a orientat spre valorile vestului Europei, în special în domeniul culturii și artei, unde mesajul umanist a fost precumpănitor.

NOTE:

1. Ion Neculce. *Letopisețul Țării Moldovei*. București: Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1955, p. 168.
2. Paul Cernovodeanu. *Coordonatele politicii externe a lui Constantin Brâncoveanu*. În: „Constantin Brâncoveanu”. București: Editura Academiei R.S.R., 1989, p. 125.

3. C. Șerban. *Legăturile stolnicului Constantin Cantacuzino cu Rusia*. În: „*Studii și articole de istorie*”, An II, 1957, p. 245.
4. Ștefan Ionescu. *Epoca brâncovenească. Dimensiuni politice. Finalitate culturală*. Cluj-Napoca: Editura Dacia, 1981, p. 108.
5. Paul Cernovodeanu. *Op.cit.*, p. 137.
6. Ștefan Ionescu; Panait I. Panait. *Constantin Vodă Brâncoveanu. Viața. Domnia. Epoca*. București: Editura Științifică, 1969, p. 399.

Călători străini despre sfârșitul tragic al Brâncoveanului

Timp de două decenii și jumătate domnia lui Constantin Brâncoveanu (1688-1714) se înscrie în istoria poporului român ca una din cele mai luminoase și benefice, în special culturii și artei, prin înființarea de școli și tipografii, încurajarea acestor activități, atât în țară cât și în afara acesteia, ridicarea unor palate și lăcașuri bisericești, transformând Țara Românească într-un centru spiritual al Sud-Estului European și al Orientului Creștin.

Continuând opera de renaștere culturală și artistică a lui Matei Basarab, el a adus-o pe noi culmi, datorită perioadei de prosperitate economică, unei vaste averi personale, cât și pregătirii intelectuale superioare de care a beneficiat (și cu aportul stolnicului Constantin Cantacuzino), făcând o politică bazată în special pe artă și cultură, care i-a asigurat un prestigiu meritat în țară dar și peste hotarele ei. Integrat spiritului occidental, a avut contacte fertile cu cultura și civilizația Italiei (Veneția, Florența, Padova).

Aflat la *„răspântie între trei lumi ce reprezintă tot atâtea stiluri de cultură – Occident, Orient, Bizanț, spațiul*

carpato-balcanic, în general, și cel carpato-danubian îndeosebi, a fost supus tuturor seismelor istoriei. În asemenea condiții cultura română a suferit consecințele condiționării destinului istoric al poporului român, impus în parte, de poziția geografică a Daciei”¹.

Despre această domnie, au lăsat pagini document o serie de călători străini care au vizitat Țara Românească sau au locuit o perioadă aici. Este vorba despre Anton Maria del Chiaro, Edmund Chishull, Aubry de la Motraye, Janos Papai. Martori ai evenimentelor tragice din 1714, ei le vor reflecta cu obiectivitate în opera lor.

Anton Maria del Chiaro se naște în 1669 la Florența, într-o familie israelită. La 14 ani se convertește la catolicism. Studiază la Florența și Padova. În 1710 părăsește Veneția punându-se în slujba lui Constantin Brâncoveanu. Vine la București unde ocupă funcția de secretar pentru limba latină. Îndeplinește aceeași funcție și în timpul domniei lui Ștefan Cantacuzino și Nicolae Mavrocordat. Despre evenimentele trăite în Țara Românească relatează în cartea sa „*Istoria delle moderne rivoluzioni della Valachia*”, terminată la începutul anului 1718. Descrie amănunțit Țara Românească „rodnicia țării”, locuitorii, orașele, munții cu bogățiile lor, obiceiurile, ospitalitatea față de străini, portul, superstițiile, îndemânările, ospățul de Paști, înmormântarea, religia românilor etc.

Cunoscător al intrigilor, care i-au adus lui Constantin Brâncoveanu și familiei sale tragicul sfârșit, le descrie în partea a II-a a „Istoriei...” sale:

„S-a aflat ca un lucru sigur, de la persoane vrednice de crezare, că îndată după încheierea păcii cu moscoviții din anul 1711, sultanul într-un gând cu marele vizir (Ali pașa, n.n.) a rostit osândă barbară și îngrozitoare *de a nimici în întregime cele două familii: cea a Brâncovenilor și cea a Cantacuzinilor*, și că ținea scrise pe o listă numele tuturor celor care trebuiau să piară, ca rebeli față de Poarta otomană. Bogățiile mult lăudate ale lui Brâncoveanu și cunoscuta diplomatie mult iscusită a Cantacuzinilor îl făceau să se teamă de vreo piedică pentru campaniile sale, în războiul pe care plănuia, în cea mai mare taină, să-l pornească în curând mai ales împotriva venetienilor. Știa că între aceste două familii se strecurase o neînțelegere tainică, dar nu era prea sigur dacă era adevărată sau prefăcută... Nu a fost prea greu pentru priceputul vizir să-și ajungă scopul, deoarece a găsit persoane care l-au pus în măsură să afle încă mai mult decât nădăjduia. *Străvechea ușurință la vorbă și nestatornicie a românilor a rămas aproape ereditară în unele familii care dăinuiesc până în ziua de astăzi și al căror nume din respect pentru ele nu trebuie să-l dau în vileag.*

Vizirul aștepta să fie sigur // că s-au readus în Țara Românească pentru pregătirea nunții (a lui Radu, fiul domnului, n.n.) toate acele scule mai de preț care fuseseră trimise pentru mai mare siguranță de către domn și de mulți boieri în Transilvania, de teamă ca să nu facă turcii și tătarii vreo incursiune cu prilejul apropierii trupelor rusești. Râvnea mult să pună mâna pe această pradă bogată, fiind informat că era de mare preț.

Acel care a dat toate aceste știri vizirului era o persoană foarte de sus, se refugiase în Transilvania deoarece împrejurările din acea vreme nu îi îngăduiau șederea în propria sa țară. Nu era român și numele său îl trec sub tăcere (hatmanul Dumitrașcu Racoviță, n.n.). El primea din Țara Românească toate instrucțiunile necesare pentru a urzi pânza mișeleștei sale trădări. A pus să se sculpteze sub cuvânt că ar fi avut însărcinarea (pentru aceasta) câteva peceți de ale boierilor cei mai de seamă din Țara Românească, de care s-a slujit mai târziu pentru a adevăra capetele de acuzare împotriva bietului domn Brâncoveanu”².

Petiția, redactată din partea boierilor, era un fals, un pretext pentru mazilire, printre acuzațiile aduse domnului enumerându-se: „întreținerea unui corespondențe secrete cu guverne europene”, obținerea protecției din partea împăratului Austriei, cumpărarea de moșii în Transilvania, depunerea unor mari sume de bani la băncile străine (în special în Veneția, n.n.); fuga lui Toma Cantacuzino cu știrea sa (în Rusia, n.n.); împovărarea contribuabililor cu dări excesiv de mari pentru a se îmbogăți³. O relatare a mazilirii și arestării domnului o face **Bartolomeo Ferrati** în „*Scurta relație asupra groazniciei nenorociri întâmplătoare domnului Țării Românești, Constantin Basarab Brâncoveanu la 4 aprilie 1714, la București*” (24 martie stil vechi). Acesta era din 1709, ca proto-medic al domnului. Venise din Smirna, iar spre sfârșitul domniei cade în dizgrație, se pare și datorită legăturilor cu familia Cantacuzinilor și a activității de informator al imperialilor.

Asistând la mazilirea și arestarea lui Constantin Brâncoveanu, o descrie astfel:

„În ziua următoare adică la 4 <aprilie> susnumitul domn a trimis un cal și soldați seimeni pentru ca să-l aducă cu cinste pe acel turc la curtea sa. De cum a sosit acolo împreună cu vreo 30 de turci, abia a salutat pe domn și i-a spus: «Sultanul a hotărât să fii mazilit, adică scos din scaun și trebuie să vii cu întreaga ta familie, cu fii tăi și cu ginerii tăi la Constantinopol. Îmi pare rău de nenorocirea ta și sînt mîhnit că a trebuit să aduc o poruncă și o veste atît de nenorocite». După ce a spus aceste cuvinte, a pus pe un secretar turc al domnului care se afla acolo, să citească decretul sultanului care se numește hatișerif <și care avea> următorul cuprins: «Deoarece noi am descoperit că tu, Constantin Brîncoveanu ești nedemn și necredincios, că ai adus ruși la Brăila și că le-ai dat provizii, că ai pus în țară biruri noi și că prin acestea ai sărăcit-o (și) că nici nu te-ai mulțumit cu reședința pe care noi ți-o hotărîsem, ci că ți-ai făcut după voința ta o altă <reședință> // în care ședeai mai adesea, de aceea pentru aceste lipsuri și multe altele, te scoatem din domnie și îți poruncim să vii aici la noi cu întreaga ta casă și familie; în acest scop ți-am trimis pe capugiul nostru».

După ce s-a sfîrșit de citit acest decret capugiul turc a strigat: «Boiorlar, boiorlar» adică a convocat pe boieri, sau pe nobili cărora, după ce s-au adunat le-a tălmăcit din nou decretul sultanului <și> le-a spus: «Vreți voi să luați pe seama voastră și pe răspunderea voastră pe domnul vostru și pe fiii <și> ginerii lui, astfel ca nici unul să nu <poată>

fugi pînă ce se va hotărî asupra <soartei> lor; sau trebuie să trimit poruncă tătarilor care s-au pregătit ca să vină și să prade această țară?». Ei, boierii au răspuns că voiau să fie chezași pentru domn, și atunci turcul a cerut un legămînt scris, pe care acei boieri i l-au dat. Și după ce l-a primit, turcul a adăugat că mai avea încă poruncă de la // sultan să așeze un domn nou; la aceasta, boierii au răspuns că nu vor să aibă alt <domn> și că erau gata să se înfățișeze cu domnul de față înaintea sultanului și să dezvinovățească pe domn de pîrile neîntemeiate de care era învinovățit. Cînd turcul a înțeles acest fel de vorbire, deși avea în scris cauțiunea boierilor, a pus pe doi din turcii săi să-l păzească pe domn iar el împreună cu ceilalți rămași a alergat la Cămară și la vistierie și a sigilat odăile domnului; și a pus străji la toate ieșirile, a prînzit acolo și apoi s-a dus la locul unde locuise (la locuința sa) din ajun și a dat seamă de ceea ce făcuse imbrohorului care sosise împreună cu 200 ostași turci din serhaturi.

În ziua următoare adică la 5 <aprilie>, aflînd boierii că acel imbrohor sosise în satul vecin numit Văcărești, au mers cu toții în întîmpinarea lui și l-au primit cu muzică și cu un alai prea strălucit și l-au dus la locuința pe care i-o pregătiseră la București, unde în fața tuturor a pus să se citească un alt hatișerif [ordin, n.n.], al sultanului cu următorul cuprins: „Deoarece noi am poruncit mazilirea lui Constantin Brîncoveanu pentru faptele lui necredincioase, am dat, pe de altă parte, depline puteri imbrohorului nostru ca să confirme ca domn pe acela, fie străin, fie din țara voastră, pe care voi boieri ai Țării

Românești îl veți alege pentru a îndeplini cu credință slujba de domn”. Atunci acei boieri au strigat cu toții că nu vor ca domn al lor un străin, ci pe unul din mijlocul lor; atunci imbrohorul le-a spus să meargă să prânzească și să se sfătuiască pe cine vor să aleagă și să se întoarcă apoi după ce îl vor fi ales. Astfel au și făcut și înapoindu-se la acel imbrohor lîngă care era și sus-zisul capugiu au strigat cu toții laolaltă că au ales ca domn al lor pe marele spătar al Țării Românești Ștefan [Ștefan Cantacuzino, n.n.], și cînd acest Ștefan a auzit aceasta a vrut să fugă, dar a fost împiedicat și dus cu sila înaintea acelor dregători ai sultanului, dintre care primul a vorbit astfel: „Dacă tu te împotrivești la alegerea // făcută de țară, te arăți neascultător față de voința sultanului nostru; de aceea trebuie să știi că dacă nu te învoiești, eu am aici pregătiți 6000 de soldați din serhaturi, și alți 4000 de tătari; în afară de aceștia am mai trimis poruncă hanului tătarilor să mă ajute cu 40000 din oamenii săi <cât> și pașalei de Sofia ca să vină repede cu 12000 de oameni pentru ca să prade această țară, dacă aș găsi cumva cea mai mică împotrivire față de voința sultanului nostru”. Atunci boierii au strigat din nou spunând: „Noi l-am ales pe acest Ștefan: pe acesta îl vrem, și rugăm ca acesta să fie confirmat”.

Atunci susnumitul imbrohor a îmbrăcat pe Ștefan Cantacuzino, cu caftanul deși acesta tot nu voia și în numele sultanului său l-a numit domn al Țării Românești și toți cei de față au strigat: «Să trăiască, să trăiască!»⁴.

Pe data de 6 aprilie, fostul domn pornește spre Constantinopol, locul pierzaniei sale, a lui Ianache Văcărescu și a celor patru fii:

„După ce s-au îndeplinit aceste ceremonii, susnumiții dregători turci au făcut cunoscut domnului mazilit că trebuie să plece în ziua următoare, adică la 6 <aprilie> la prînz împreună cu cei patru fii [Constantin, Ștefan, Radu și Matei, n.n.] ai săi și cei trei gineri, trimițîndu-și înainte fiicele, cum s-a și întîmplat, căci l-a luat în paza sa susnumitul capugiu, și l-au însoțit cam o leghe două companii de soldați din țară, și pînă la Dunăre trei boieri care apoi s-au întors.

În ziua de 7 <aprilie> a ajuns la Giurgiu pe Dunăre: acolo a rămas în ziua de 8 <aprilie> și la 9 <aprilie> a trecut Dunărea la Rusciuk și și-a urmat drumul spre Constantinopol”⁵.

Asemănătoare cu aceasta este și descrierea făcută de Anton Maria de Chiaro în „Istoria” sa.

Despre destinul domnului valah, povestește și **Aubry de la Motraye**. Acesta se naște la Paris, probabil în 1674, într-o familie de protestanți. Se stabilește în Anglia, plecând apoi la Constantinopol (1698). Între 1711-1714 se află în slujba regelui Suediei, Carol al XII-lea. Călătorește prin teritoriile românești în 1711, apoi de două ori în 1714, prin Țara Românească și Transilvania. Moare în capitala Franței, la 1743. Însemnările sumare despre călătoriile sale sunt publicate în 1732, la Londra sub titlul „Voyages en Anglais et en Français d'Aubry de la Motraye en diverses provinces et plagues de la Prusse Ducale et Royale, de la

Russie, de la Pologne...”. Printre ele se află și cele legate de pedepsirea de către sultan, la Constantinopol, a lui Brâncoveanu și a familiei sale:

„<În ziua de 15 august> sultanul [Ahmed al III-lea, n.n.] merse la unul din chioșcurile sale de pe țărmul mării; și poruncind să fie aduși în fața lui domnul Țării Românești cu cei doi fii [cei patru, de fapt, n.n.] ai săi, cu ginerele și cu clucerul său, ținuți în închisoare de două luni, pentru acuzații pe care le-am arătat în altă parte, a poruncit să fie decapitați într-o mică piață din fața aceluia chioșc; ceea ce s-a făcut, sub ochii lui, în chipul următor, și în mai puțin de un sfert de ceas.

Gîdele i-a pus pe toți să stea în genunchi la o oarecare depărtare unul de altul și să-și scoată căciulile din cap; și după ce le-a îngăduit să facă o scurtă rugăciune, a tăiat, mai întâi dintr-o singură lovitură de sabie capul clucerului [a lui Ianache Văcărescu, n.n.], apoi al ginerelui [lucru neadevărat, n.n.] și apoi al fiului mai mare [Constantin, n.n.]. Dar cînd ridică sabia ca să taie capul celui mai tînăr, în vîrstă de șaisprezece ani, acesta cuprins de frică, ceru să i se cruțe viața, primind în schimb să se facă musulman; atunci tatăl său, dojenindu-l și îndemnîndu-l mai bine să moară de o mie de ori, dacă s-ar putea, decît să se lepede de Isus Cristos, numai pentru a trăi cu cîțiva ani mai mult pe pămînt, acesta spuse gîdelui: „vreau să mor creștin, lovește”, și îndată gîdele îi reteză capul, ca și celorlalți. În sfîrșit îl decapită și pe tată; după aceea trupurile lor au fost aruncate în mare, iar capetele duse și expuse în fața porții celei mari a seraiului și au rămas acolo timp de trei zile.

Așa s-a sfârșit acest principe nefericit, după ce a cîrmuit Țara Românească douăzeci și șase de ani...”⁶.

Însemnările călătorilor străini despre Țările Române în acele vremuri tulburi, aduc fapte, întâmplări prin care se poate reconstitui o parte a destinului românesc.

NOTE:

1. Ștefan, Ionescu. „*Epoca brâncovenească*”, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1981, p. 131.
2. *Călători străini despre Țările Române*, vol. VIII, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, p. 389.
3. Constantin Șerban, „*Constantin Brâncoveanu*”, București, Editura Tineretului, 1969, p. 171.
4. Ibidem, p. 400, 401, 402.
5. Ibidem, p. 402.
6. Ibidem, p. 527-528.

Nicolae Văcărescu și evenimentele de la 1821

Fiul lui Ienăchiță din a treia căsătorie a sa cu Ecaterina Caragea, Nicolae Văcărescu ocupă, ca și alți membrii ai familiei, importante dregătorii: căminar (1815), agă (1818), mare vornic (1820-1821). În această funcție se află în timpul evenimentelor conduse de Tudor Vladimirescu.

Domnitorul Alexandru Șuțu, pe patul de moarte, numise la 30 ianuarie 1821 o căimăcănie compusă din șase boieri, prezidată de mitropolit, pentru a conduce țara. Ea înștiința prin divanul țării Înalta Poartă despre întinderea răscoalei solicitând „*un braț puternic și înalt*”. Se hotărăște trimiterea unei expediții împotriva lui Tudor Vladimirescu. Din oaste făceau parte sârbii și bulgarii, lefegii ai statului, conduși de căpitanii Iordache Olimpiotul, Ioan Farmache și Hagi Prodan. Comandant suprem a fost numit vornicul Nicolae Văcărescu.

În ianuarie 1821, ca mare vornic este însărcinat să-l înfrunte pe Tudor Vladimirescu cu un corp de oaste.

La 4 februarie 1821 căimăcămia poruncește lui Nicolae Văcărescu ca în calitate sa de mare vornic să ia măsurile

necesare „spre încetarea răului și spre izbăvirea țării, sfărâmând pornirea și împuterniciia tâlharului”:

„Deci făcându-să această alegere asupra dumitale, pentru că te cunoaștem cu durere de patrie, cu iscusințe și cu bune măsuri, te orânduim căpetenie numiților printr-această carte a noastră și te pohtim ca, însuflețindu-te prin râvna izbăvirii ce ai către compatrioții dumitale, cât mai fără de zăbavă să pleci de aici. Și ajungând la un loc cuviincios de a sta, să iei asupra dumitali otcârmuirea tuturor celor ce sunt orânduți împotriva tâlharilor. Și chibzuind toate cuviincioasele mijloace (la care te vei sfătui adeseori și cu dumnealor boierii divanului Craiovii) să pui în lucrare orice va sta prin putință spre încetarea răului și spre izbăvirea țării, sfărâmând pe de o parte pornirea și împuterniciia tâlharului și înduplecând pa dă altă parte pă lăcuiorii țării a înțelege cu întregime înșelătoarele sale povățuiri, după care să-și vie în cunoștință și cei ce până acum s-au amăgit și s-au întovărășit relelor sale cugetări”.¹

În încheierea documentului se cere să-și adeverească „adevărata fierbinte datorie a unui fiu către patria sa”:

„Această slujbă cătră țară, ce să cere acum din partea dumitale, va pricinui o nemărginită bucurie și prilej de veșnică mulțumită din partea tuturor cătră obștea norodului, va aduce împiedicarea de netrebnică nălucire și obștească izbăvire, iar către dumneata va rodi slavnică laudă și cinstite cu a noastră veselie. Ci dar îmbrățișând și acum armele iscusinții, împlinește, te pohtim, cea adevărată fierbinte datorie a unui fiu către patria sa și

cunoaște-ne și pe noi soglăsuiți bunelor dumitale chibzuirii”. În timpul negocierilor dintre boierii ocârmuitori și Tudor, Nicolae Văcărescu ajunge din urmă trupele trimise la Șerbăneștii Domnești, în județul Olt. Înainte de Craiova, încearcă mijloace pașnice pentru dezarmarea oastei lui Tudor, îndemnând locuitorii să nu se alăture „relelor cugetări”. Trimite o scrisoare acestuia.

Primește răspunsul prin scrisoarea din 11 februarie 1821. Pentru importanța sa o redăm în întregime:

„Cu multă plecăciune sărut cinstita mâna dumitale.

Cinstita scrisoarea dumitali cu multă plecăciune am priimit, din care alta nu înțeleg, fără decât văz că toate pornirile cele vrăjmășăști ale mai marilor noștri care le-au pornit asupra patrii le grămădești asupra-mi, ca când eu aș fi făcut sau aș face vre un rău patrii mele! Ci pă semne dumneata pă norod, cu al căror sânge s-au hrănit și s-au poleit tot neamul boieresc, îl socotești nimic și numai pă jăfuitori îi numeri patrie, măcar că eu nici asupra aceștii tagme nu sunt voitor de rău, ci încă mai vârtos le voiesc întregimea și întărirea privilegiurilor.

Apoi de ce, fără nici un cuvânt al dreptății, mă categorisiți? Și cum nu socotiți că pă mine mă categorisește numai tagma jăfuitorilor, iar pă jăfuitori îi categorisesc toate neamurile! Văz dar că alta nu este, fără numai dumnezeu au înpietrit inimile mai marilor noștri, precum oarecând pă ale eghiptenilor. Dar, cum nu socotiți dumneavoastră că patrie să cheamă popoul, iar nu tagma jăfuitorilor? Și cer să-mi arăți dumneata ce înpotrivire arăt eu înpotriva popoului? Că eu alta nu sunt decât numai un

om luat de cătră tot norodul țării cel amărât și dosădit din pricina jăfuitorilor ca să le fiu chivernisitor în treaba cererii dreptăților! Iar tagma jăfuitorilor, căci nu le place una ca aceasta, au rădicat arme de moarte asupra patrii și a ticălosului norod! O, ce mare jale!

Dar, dacă este tagma jăfuitorilor dreaptă și norodul vinovat, cum de nu trimiteți dumneavoastră și pe la învecinatele neamuri ca să vedeți pă cine categorisesc: pă norod sau pă dumneavoastră? Și cu cine voiesc a ținea, cu dumneavoastră sau cu norodul, căci aceasta s-au vestit în toate laturile. Prea bine știu că dumneata că ești foarte înțelept și născut de neam slăvit și iubitor de patrie, și părinții dumitale niciodată nu s-au rădicat cu arme de moarte împotriva patrii, ci cu înțelepciune multe orânduiele bune au făcut patrii.

Socotească-să de cătră înțelepciunea dumitale și aceasta, că norocul războiului este numai în mâna lui Dumnezeu atotțiitorul și nu să știe cui îl va da și măcar de va birui tagma jăfuitorilor, dar tot nu poate fi norocit, căci va să-i hulească toată lumea; iar de nu va putea birui, unde vor scăpa dinaintea norodului?

Ci, de voiești dumneata binele patrii, precum au voit părinții dumitali, trebuință este ca să ne întâlnim negreșit. Însă, de vei binevoi, să am cinstit răspunsul dumitale: unde și cum, fiindcă norodul nu cere altcevași decât numai o dreptate ce poate fi folositoare și tagmei boierești.

Și cum zic: ori în ce chip vei pohti dumneata, să am cinstit răspunsul. Și cu multă plecăciune sunt al dumitale plecată slugă”.²

Misiunea lui Nicolae Văcărescu era destul de dificilă.

„S-a dat poruncă și dumnealui vornic Văcărescu, care a fost trimis acolo, ca față de locuitori să se poarte cu binișorul, ca ei să-și dea seama de sfânta datorie a supunerii lor, să le dea curaj și să sprijine inimile lor nevinovate, încât să nu mai fie înșelați de fanteziile proaste și zadarnice ale răzvrătitorului, nici de făgăduielile amăgitoare date, și să țină departe de orice mișcare de răzvrătire, care duce și pe făptaș, cât și pe cei amăgiți de acesta la sfârșituri triste și dureroase, ca unii care luptă împotriva legilor sfinte și politice”.³

La întrebările repetate ale boierilor: Ce mai veste? Ce mai putem face? Nicolae Văcărescu le răspundea: „... dacă cu ai noștri nu ne putem uni, cum să ne unim cu Ipsilanti?”.

Simpatizant al mișcării eteriste se prefăce bolnav, neluând măsuri energice împotriva mișcării. Este rechemat la București și înlocuit cu Samurcaș.

Semnează petiția boierilor către Rusia și „Cartea de adevărire” dată lui Tudor după care, în aprilie 1821, împreună cu Grigore Băleanu, socrul său, se refugiază prin Târgoviște peste munți la Brașov unde rămâne până la moarte, în 1825.

NOTE:

1. Ms.rom. 3256 aflat la Biblioteca Academiei Române.
2. Ms.rom. 322 de la Biblioteca Academiei Române.
3. Ms. 3256, Biblioteca Academiei Române – document din 10 februarie 1821.

Poeți târgovișteni previzionari ai Revoluției de la 1848

Capitală și reședință domnească timp de peste trei veacuri, Târgoviștea a fost nu numai un important centru politic, social-economic ci și unul cultural.

Aici s-a zămislit prima carte tipărită în Țara Românească, tot aici au adăugat la tezaurul culturii noastre valori inestimabile, cărturari de seamă ai acelor timpuri ca: Matei al Mirelor, Udriște Năsturel, Antim Ivireanul, Stoica Ludescu, Radu Popescu, Constantin Cantacuzino.

Continuând această tradiție, generația Văcăreștilor pune bazele poeziei române premoderne lăsând prin Ienăchiță Văcărescu testament generațiilor următoare: „*Creșterea limbei românești/ Ș-a patriei cinstire*”.

În prima jumătate a secolului al XIX-lea Țările Române trec prin puternice transformări de ordin politic, social-economic, punându-se bazele unei noi orânduiri, a celei capitaliste. Noua clasă a burgheziei în ascensiune își făcea tot mai mult simțită prezența, situându-se în fruntea luptei pentru abolirea relațiilor feudale, pregătindu-se pentru a prelua puterea. Aceste evenimente crează o efervescentă a celei mai înaintate părți din intelectualitatea

românească, care se angajează deschis pe calea susținerii reformelor cu caracter burghezo-democratic.

Idei patriotice ca: evocarea trecutului istoric, dezvoltarea învățământului și a teatrului în limba națională, idei cu puternic caracter militant, își fac loc în operele unora dintre cei mai reprezentativi scriitori ai generației denumită simbolic „pașoptistă”: Ion Heliade Rădulescu, Dimitrie Bolintineanu, Grigore Alexandrescu, Vasile Alecsandri, Nicolae Bălcescu, Cezar Bolliac, Mihail Kogălniceanu.

Un rol deosebit îl joacă în acest curent de luminare și ridicare spirituală a poporului reprezentanții poeziei târgoviștene: Iancu Văcărescu, Ion Heliade Rădulescu, Vasile Cârlova și Grigore Alexandrescu.

Iancu Văcărescu, urmând tradiția înaintașilor săi, desfășoară o bogată activitate pe tărâm cultural fiind unul din promotorii deschiderii școlii de la Sf. Sava, a lui Gheorghe Lazăr, militând pentru promovarea teatrului în limba națională, entuziasmul lui cu prilejul reprezentării primei piese în limba română („*Hecuba*” jucată pe scena de la „*Cișmeaua Roșie*”) traducându-se în versuri pline de patriotism, în celebrul său Prolog „*La deschiderea teatrului întâieși dată în București, în anul 1819*”: „*V-am dat teatru, vi-l păziți/ Ca un lăcaș de muze;/ Cu el curând veți fi vestiți/ Prin vești departe duse./ În el năravuri îndreptați/ Dați ascuțiri la minte/ Podoabe limbii noastre dați/ Cu românești cuvinte*”.

Membru al „*Societății Literare*” înființată în 1827, colaborează cu Heliade și la crearea „*Societății Filarmonice*” (1833) și a „*Asociației Literare*” (1843),

societăți cu profund caracter politic, militant, care au contribuit la dezvoltarea culturii, a literaturii originale și nu în ultimul rând la pregătirea din punct de vedere ideologic a Revoluției de la 1848.

Poezia sa cuprinde numeroase accente de fierbinte dragoste față de patrie, de încredere în viitorul său; „*La pravila țării*” (scrisă în 1848) este semnificativă în acest sens: „*Ah! de-ar putea-ne dobândi/ Și câte-avem pierdute!/ Atunci ce duhuri n-ar gândi!/ Ce guri ar mai fi mute?/ Atunci s-acest Corb sărman/ Iar Acvilă s-ar face;/ S-ori ce Român ar fi Roman/ Mare-n război ș-în pace*”.

Poezia „*Bunavestire*” scrisă după Revoluția de la 1821, sesizează profundele prefaceri prin care trece țara, îndemnând pe contemporani să iubească „*mărirea de români*”: „*Iubiți mărirea de români, cinstiți acest sfânt nume/ Și a-l cinsti îndatorați prin fapte mari pre lume/ Voi duh aveți curând să fiți orice, puind silință/ D-ostași, plugași și învățați acum e trebuință*”.

Salutând „*reînființarea miliției naționale în anul 1829*”, în „*Marșul românesc*” Iancu Văcărescu este prin poezia „*La Milcof*”, scrisă în 1830, unul din primii poeți care militează pentru unirea celor două Țări Române: „*De unde-ți vine numele, pârau fără putere,/ Ce despărțirea neamului tu îndrăznești a cere?/ Milă-nceputu-ți, Milcof sec, de va să-ți dobândească!/ Sfârșitu-ți va, lumea oftând, în veci să te urască/ Desprețuire frații dau puteri-ți nensemnate!!! Căci, despărțit ori depărtat, fratele e tot frate*”.

Continuând tradiția poeziei politice, angajate, ce vibrează la marile evenimente ale epocii, **Vasile Cârlova**,

talentat poet, considerat unul din primii poeți moderni ai literaturii române, dispărut prematur marchează prin „*Ruinurile Târgoviște*” și „*Marșul oștirii române*” începuturile poeziei patriotice și sociale, angajată în deviza devenită celebră mai târziu, în timpul revoluției: „*egalitate, dreptate, frăție!*”.

În spiritul romantic al epocii, ruinele Târgoviștei ce au strălucit cândva într-o înaltă mărire, oferă poetului prilej de meditație dar și de încredere: „*Deci priviți, ruinuri! cât voi vedea pământ,/ Să viu spre mângâiere, să plâng p-acest mormânt,/ Unde tiranul încă un pas n-a cutezat,/ Căci la vederea voastră se simte spăimântat*”.

„*Marșul oștirii române*” este o poezie manifest, militând pentru trezirea sentimentelor patriotice în inimile tinere ale contemporanilor poetului: „*Ce privire dulce mie! Steagul fâlfâie în vânt,/ Armele lucesc, veriunde, slava iese din mormânt,/ Tinerimea îndrăzneată,/ Mândră, falnică, măreață,/ Ușor calcă pre pământ. [...] Arma iată că lucește,/ Slava iată că zâmbește,/ Corbul iată s-a-nălțat!*”.

Ion Heliade Rădulescu ca și Grigore Alexandrescu de altfel, se alătură acelor care smulg poezia românească din convenționalism dându-i culoare, conținut, formă de exprimare, modernizând-o. Pe bună dreptate numit de George Călinescu „*părintele literaturii române*”, pentru a-i arăta meritele incontestabile pe tărâmul culturii, în dezvoltarea învățământului și teatrului în limba română, a activității tipografice, el a fost cea mai prestigioasă personalitate a culturii din prima jumătate a veacului

trecut. Poezia sa, cu puternice accente patriotice și moralizatoare, vine să întrească complexa-i personalitate. Poezii ca: „Sonet”, „La anul 1830”, „Odă asupra aniversării de 2 septembrie 1829”, publicate pe foi volante, sunt pătrunse de idei înaintate, ca de exemplu cea a descrierii sugestive a războiului, prezentat ca un flagel, prima de altfel în poezia românească: „Soarele tot deodată risipind/ roșu-n senin/ Cu o groază luminează locul/ cel de cărnuri plin,/ Și galbenă a sa rază strecurându-s-aici jos,/ Desface râuri de sânge ochiului/ cel fioros/ Trupuri, arme sfărâmate, coifuri,/ steaguri, mădulări,/ Grămezi de morți peste ele,/ sub ele după-ntâmplări”.

Din „Cântarea dimineții” răzbate ideea înălțării spre o nouă slavă strămoșească, cea a unirii tuturor elementelor progresiste pentru a clădi un nou viitor: „Din slova strămoșească/ De am căzut, ne nălță;/ De am uitat, unirea/ Ce-i întărea în toate,/ Acum ne fa uniți./ Să știm c-avem dreptate,/ Să știm ce, cine suntem,/ Ș-așa să nu se uite/ O nație slăvită/ Ce-amfost și ce-om fi noi”.

Prin poezia, „Anul 1840” (publicată în „Dacia Literară”), **Grigore Alexandrescu** aduce cea mai valoroasă contribuție la promovarea în conștiințe a ideii că omenirea se află la o răspântie a evoluției sale. Este de asemenea, o poezie manifest care prevestește parcă desfășurarea evenimentelor de la 1848, având o nobilă încredere într-un viitor mai bun: „A lumii temelie, se mișcă se clătește,/ Vechile-i instituții se șterg/ s-au ruginit./ Un duh fierbe în lume, și omul/ ce gândește/ Aleargă către tine, căci vremea /a sosit”.

Tema romantică a ruinelor e întâlnită de asemenea și la Grigore Alexandrescu, el transformând-o și dându-i semnificații profund patriotice, prin meditația asupra istoriei patriei, asupra propășirii viitoare a națiunii. Astfel „*Trecutul. La mănăstirea Dealu*”, „*Adio. La Târgoviște*”, „*Umbra lui Mircea. La Cozia*” depășesc meditația contemplativă, în același decor romantic grefându-se numeroase idei înaintate. De pildă, figura legendarului Mircea, cea a Oltului, devin reprezentative pentru întreaga istorie a neamului românesc pe aceste meleaguri: „*Mircea! îmi răspunde dealul; Mircea! Oltul repetează/ Acest sunet, acest nume valurile-l priimesc,/ Unul altuia îl spune; Dunărea se-nștiințează,/ Ș-ale ei spumate unde către mare îl pornesc./ Sărutare, umbră veche! priimește-nchinăciune/ De la fiii României care tu o ai cinstit:/ Noi venim mirarea noastră la mormântu-ți a depune;/ Veacurile ce-nghit neamuri al tău nume l-au mărit*”.

Prin ceea ce au creat mai bun, scriitorii târgovișteni din prima jumătate a secolului al XIX-lea contribuie la triumful ideilor progresiste, la pregătirea din punct de vedere ideologic a Revoluției de la 1848, alăturându-se celor care s-au făcut exponenții idealurilor naționale, demonstrând prin faptele lor că: „*revoluția generală fu ocazia, iar nu cauza revoluției române. Cauza ei se pierde în zilele veacurilor. Uneltorii-ei sunt optsprezece veacuri de trudă, suferințe și lucrare a poporului român asupra lui însuși*”, cum a caracterizat-o în mod strălucit Nicolae Bălcescu, unul din strategii și martirii ei.

Militantism scriitoricesc pentru Unirea Principatelor Române

Istoria milenară a poporului român a fost marcată în secolul al XIX-lea de evenimente majore, dintre care se disting: anul revoluționar 1848, concordant altor mișcări europene; Unirea Moldovei și Țării Românești din 1859; participarea la Războiul ruso-turc din 1877-1978; Proclamarea Independenței la 9 mai 1877. Aceste momente, precum și altele au influențat hotărâtor, destinul nației române.

De altfel, sentimentul unității de neam și limbă era o mai veche dorință, îndeplinită vremelnic, în alte condiții istorice, de Mihai Viteazul la 1600, el intitulându-se „Io Mihai Voievod din mila lui Dumnezeu, domn al Țării Românești al Ardealului și a toată țara Moldovei”. Nicolae Bălcescu reliefează importanța majoră a strădaniilor sale: *„Mihai ne dăte un nume și o vază însemnată în Europa și statornici pentru viitorime drepturile patriei noastre”*¹. În ceea ce privește Unirea de la 1859 ea s-a împlinit în mai multe etape: constituirea Adunărilor ad-hoc, reprezentative în luarea deciziei de Unire; hotărârea Convenției de la Paris, din 7/19 august 1858, care admitea funcționarea unor organisme comune, fără recunoașterea în fapt a

Unirii; alegerea lui Alexandru Ioan Cuza la 24 ianuarie 1859, ca domn unic al Principatelor Unite; validarea de către cele 7 șapte puteri a voinței populare, dar doar pe timpul domnitorului Alexandru Ioan Cuza; abdicarea acestuia în favoarea unui principe străin (Carol I); recunoașterea acestuia, în 1866. Adunarea ad-hoc din Moldova, la 7 octombrie 1857, sintetiza astfel momentul: „Dorința cea mare este unirea Principatelor într-un singur stat, o unire care este firească, legiuită și neapărată, pentru că în Moldova și în Valahia suntem același popor, omogen, identic ca niciun altul, pentru că avem același început, același nume, aceeași limbă, aceeași religie, aceleași legi și obiceiuri, aceleași temeri și speranțe, aceleași trebuințe de îndeștulat, aceleași hotare de păzit, aceleași dureri în trecut, același viitor de asigurat și în sfârșit, aceeași misie de împlinit”².

Actul creator se raliază și el, începând cu 1848 și până la 1859 și chiar în anii următori, ideii de unitate națională. Importanți scriitori ai acelor vremuri: Vasile Alecsandri, Mihail Kogălniceanu, Nicolae Bălcescu, Alecu Russo, Dimitrie Bolintineanu, Andrei Mureșanu, Grigore Alexandrescu, Costache Negruzzi, Costache Negri, C.A. Rosetti, Ion Ghica și mulți alții vor susține spiritual (unii chiar material) doleanțele întregii națiuni. În esență programul desfășurat pe o perioadă de aproape trei decenii (1840-1866) și chiar după, cuprindea printre altele „subordonarea creației față de idealul eliberării și unității naționale”, precum și „credința în puterea educativă a artei și literaturii, în primatul utilului asupra esteticului și al

interesului obștei, asupra celui personal”³. În asemenea condiții rolul determinant va reveni poeziei cu accente istorice și patriotice. Se va exprima o întreagă generație de artiști militanți, nu numai în literatură, ci și în muzică, arte plastice. În „Gazeta de Transilvania” este sintetizat acest fenomen: „Cu toții știu și pricep cum că renașterea unei nații pe o cale mai ușoară și mai scurtă nu este altfel decât prin însuși lucrarea și îmbogățirea limbei și a literaturii sale”⁴.

Activitatea presei cultural-literare, concepută ca mijloc militant de luptă și acțiune națională, este remarcabilă. Se continuă ideile lansate în „Dacia literară” (1840). „Propășirea” (1844), ale perioadei pașoptiste, apărând apoi „România viitoare” (Paris, 1850), „România literară” (1855), „Steaua Dunării” (1856), „Românul” (1857), „Concordia” (1857), „România” (1858), pentru a numi doar câteva din cele mai reprezentative. În paginile lor vor semna printre alții: Grigore Alexandrescu, Costache Negruzzi, Ion Ghica, Mihail Kogălniceanu, Alecu Russo, Vasile Alecsandri, Costache Negri, Cezar Bolliac. Se încuraja astfel o creație originală, indiferent de locul în care trăiesc autorii, de fapt o unire a spiritualității românești. „România literară” susținea că atunci „câmpul de întâlnire frățească a tuturor talentelor din țările noastre este de fapt câmpul fertil al literaturii originale”⁵. „Steaua Dunării”, prezentată drept „jurnalul unirei” și „jurnalul popular”, susținea o literatură care „să ne adape la izvoarele naționalității”, adică în istoria, moravurile și credințele țării noastre⁶.

Pentru aceste nobile idealuri s-a militat nu numai în publicistică, ci și prin acțiuni politice, directe. Mulți dintre scriitorii epocii au fost deputați în Adunările ad-hoc al celor două țări românești, personalități politice în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, susținători peste hotare a actului Unirii. Dintre cei mai reprezentativi: Mihail Kogălniceanu, Costache Negri, Vasile Alecsandri, Grigore Alexandrescu, Ion Ghica, C.D. Aricescu, Costache Negruzzi. Scriitorul N. Gane sintetiza astfel fenomenul: „...toți eram gata să facem orice jertfe cu averea și persoana noastră pentru realizarea acestui ideal, care ni se înfățișa ca un soare luminos pe ceriul patriei noastre [...] Ce sus erau atunci inimile tuturor! Cu ce foc, cu ce curaj, cu ce abnegațiune lucra fiecare pentru marele scop de regenerare a neamului românesc”⁷.

Literatura, publicistica, pe care generic o numim a evenimentelor de la 1848, în special cea a Unirii, continuă în fapt idei ale înaintașilor: a vechimii și perenității românilor pe aceste meleaguri; comunitatea de limbă; unitatea de idealuri și aspirații; conștientizarea apartenenței de neam; năzuința pentru unitatea și libertatea națională; evidențierea marilor personalități sau a unor momente hotărâtoare ale istoriei naționale.

Aceste idei sunt relevante în creația lui Cezar Bolliac, Grigore Alexandrescu, Ion Heliade Rădulescu, Vasile Alecsandri, Mihail Kogălniceanu, Andrei Mureșanu, C.D. Aricescu, N.T. Orășanu, Dimitrie Bolintineanu, Constantin Stamati, George Baronzi și mulți alții. Un adevărat manifest scrie C.A. Rosetti („Către frații noștri din

Moldova”) în ziarul „Pruncul român” (12 iunie 1848), în care îndemna: „*Uniți-vă cu noi, frați de dincolo de Milcov, peste undele lui vă întindem brațele, dorind cu înfocare a vă da sărutarea frăției și a libertății*”⁸.

Remarcabile, mobilizatoare sunt legendele istorice ale lui Dimitrie Bolintineanu. Cezar Bolliac sublinia forța acestui act istoric: „*Ascultați! răsună valea!... / de pe Prut și de pe Jii, / Vin românii, negresc calea; / Vin în cete mii de mii / Munții i-ar surpa, d-ar vrea-o*”. („*Răsunet la Hora Unirii*”).

O culme a creației artistice este „*Hora Unirii*” a lui Vasile Alecsandri, publicată în „*Stema Dunării*”, la 9 iunie 1856, devenită un adevărat manifest al românilor până în zilele noastre: „*Hai să dăm mână cu mână / Cei cu inima română / Să-nvârtim hora frăției / Pe pământul României!...*”. Este reliefată ideea apartenenței comune: „*Amândoi suntem de-o mamă / De-o făptură și de-o samă, / Ca doi brazi într-o tulpină, / Ca doi ochi într-o lumină / Amândoi avem un nume, / Amândoi o soartă-n lume / Eu ți-s frate, tu mi-ești frate, / În noi doi un suflet bate!*”.

Legătura indestructibilă dintre idealul de unitate și cel al unei vieți mai bune, visată, este evidențiată de Alecu Russo în „*Cântarea României*” (1855): „*Slobozenia e îndoită; cea dinăuntru și cea dinafară... ele sunt surori, una fără alta nu pot trăi*”.

În galeria poeziilor manifest, de-a lungul timpului, alături de „*Hora Unirii*”, se înscriu și: „*Deșteaptă-te, române*”, „*Pui de lei*”, „*Cântecul Tricolorului*”, „*Limba noastră*”, „*Țara mea*” care au ca trăsătură comună,

dragostea față de istoria, cultura, limba nației române. Acestea, ca și alte creații unioniste sau postunioniste, au avut și au și în zilele noastre, o largă circulație în spațiile locuite de români.

NOTE:

1. N. Bălcescu. *Opere, tom I. Scrieri istorice, politice și economice, 1844-1847*, București, Editura Academiei, 1974, p. 191.
2. Cf. *Acte și documente relative la istoria renașterii României*. În: *Magazin istoric*, nr. 7, 1975, p. 19.
3. *Istoria literaturii române*, vol. II. *De la Școala Ardeleană la Junimea*, București, Editura Academiei, 1968, p. 251.
4. *Gazeta de Transilvania*, an I, nr. 1, 12 martie 1838.
5. *Înștiințare. România literară*, an I, nr. 1, 1 ianuarie 1855.
6. *Steaua Dunării*, an I, nr. 1, 1 octombrie 1855.
7. N. Gane. *Din timpurile Unirii*. În vol. *Mărturii despre Unire*, ediție îngrijită de Virgiliu Ene, București, Editura Tineretului, 1959, p. 384.
8. Cf. *Anul 1848 în Principatele române. Acte și documente*, tom I, București, Inst. de Arte Grafice Carol Göbl, 1902, p. 547.

Scriitori dâmbovițeni despre Unirea de la 1859

La 24 ianuarie 1859 s-a înfăptuit unul din cele mai mărețe visuri ale românilor, cel al unirii lor într-un singur stat. De-a lungul existenței sale pe aceste meleaguri, începând cu statul centralizat dac al lui Burebista, continuând cu formarea primelor cnezate și voievodate românești, a statelor feudale independente – Țara Românească, Moldova și Transilvania – din sec al XVI-lea și până la marea înfăptuire de la 1600, a lui Mihai Viteazul, unirea vremelnică a celor trei provincii românești, s-a dus o luptă permanentă pentru realizarea acesteia. Secolul al XIX-lea, cu evenimentele sale de prim rang – Revoluția lui Tudor Vladimirescu (1821), cea de la 1848, Unirea Principatelor (1859) și Războiul de Independență (1877-1878) – a marcat decisiv existența noastră națională. Au culminat cu ziua cea mare, 24 ianuarie 1859, când alegerea lui Alexandru Ioan Cuza ca domn în Țara Românească, după ce în prealabil fusese ales domnul Moldovei (5/17 ianuarie 1859), a pecetluit voința poporului român. La această remarcabilă izbândă au contribuit în timp, prin scrisul lor, istorici, cronicari, personalități de prim rang ale culturii noastre naționale,

printre care amintim pe Miron Costin, Constantin Cantacuzino Stolnicul, Dimitrie Cantemir, reprezentanții Școlii Ardelene (Samuil Micu, Petru Maior, Gheorghe Șincai, Ion Budai Deleanu), Nicolae Bălcescu, Vasile Alecsandri, Mihail Kogălniceanu, Andrei Mureșeanu, Cezar Bolliac, Alecu Russo, Dimitrie Bolintineanu și mulți alții. Au promovat idei nobile, precum cea a continuității, a originii poporului român, a limbii sale, a spațiului locuit din vremurile dacilor și romanilor, a tradițiilor, obiceiurilor comune. Umanistul târgoviștean Constantin Cantacuzino Stolnicul, în opera sa fundamentală precizează că *„Istoria Țării Românești într-o care să cuprindă numele ei cel dintâi și cine au fost locuitorii ei atunci și apoi cine o au mai descălecat și o au stăpânit până în vremurile de acum s-au tras și stă”*, susține romanitatea poporului și latinitatea limbii române, originea comună și unitatea locuitorilor celor trei provincii: *„Însă rumânii înțeleg nu numai cestele de aici, ce și den Ardeal, carii încă și mai neaoși sunt, și moldovenii și toți câși și într-altă parte se află și au această limbă, măcară fie și cevași mai osebită în niște cuvinte den amestecarea altor limbi, cum s-au zis mai sus, iară tot unii sunt. Ce dară pe aceștea, cum zic, tot romani îi ținem, că toți aceștea dintr-o fântână au izvorât și cură”*. Marii scriitori ai veacului trecut, legați de spațiul de spiritualitate al Târgoviștei, au dedicat o parte a creației lor acestui eveniment. Unul dintre ei este **Iancu Văcărescu** (1792-1863), care în poezia „*Cântec românesc*” îi îndemna pe români: *„Cu unire și cu minte,/ Cu de arme*

drepturi sfînte/ Cerul slava ta voiește!// Aidi, voinice, biruiește!", pentru ca în „*Marșul românesc*” scris în 1829, cu prilejul reînființării Miliției naționale, să afirme că: „*Uniți în dragoste aveți/ Voi, orice biruință/ Și orice vrăjmaș îi să-l vedeți/ Pe loc în neființă*”; înseamnă plin de entuziasm: „*La rînd, românilor, ieșiți/ Mergeți pe calea dreaptă;/ Slava strămoșilor vestiți./ în cale vă așteaptă!*”. Remarcabilă prin concizie, dar și prin ideile susținute, rămâne poezia „*La Milcof*”: „*De unde-ți vine numele, pârâu fără putere,/ Ce despărțirea neamului tu îndrăznești a cere?/ Milă – începutu-ți Milcof sec, de va să-ți dobîndească!/ Sfârșitu-ți va, lumea aflînd, în veci să te urască/ Desprețuire frații dau puterii-ți nensemnate!/ Căci, despărțit ori depărtat, fratele e tot frate*”.

Personalitate de prim rang a culturii române, **Ion Heliade-Rădulescu** (1802-1872) a militat prin fapte, dar și prin scris pentru ideea nobilă a unirii tuturor românilor, a originii romane a poporului și latinitatea limbii noastre. Tema majoră a trecutului, evocată în spirit romantic, este prezentă, în „*O noapte pe ruinele Târgoviștei*”. În acest decor romantic poetul afirmă că: „*Aici îmi stau de față eroii Rumâniei/ Din Câmpulung, din Argeș, din Iași, din București,/ De la Traian și Negru, martiri ai vitejiei,/ Până la împilarea trufiei strămoșești*”. Este încrezător în destinul nației noastre: „*Preste Carpați acum vulturul rumân zboară: D-aceia spre Moldova își ia falnicul zbor;/ Două capete are, cu patru ochi măsoară,/ E-n toată Rumânia acum poruncitor*”. În poemul „*Mihaiada*”, glorifică pe primul întregitor de țară: „*Când armele*

*române și căpitanul mare/ Ce-mpinseră păgânii și
 liberară țara;/ Răzbunătoare spaimă luciră peste Istru,/*
Peste Carpați trecură de glorie încinse/ Și toți românii –
într-una uniră subț un sceptru/ O acvilă, o lege, cum are
ca să fie”.

Participant la evenimentele premergătoare Unirii, ca membru al Comisiei Centrale de la Focșani, **Grigore Alexandrescu** (1810-1885), va dedica o poezie evenimentului – „*Unirea Principatelor*” – publicată în 1857, în care evocând trecutul îndemna pe contemporanii săi: „*Când citim în vechea carte a istoriei străbune/ Virtuți mari, ilustre fapte ale nației române,/ Care inimă stă rece? Care suflet nemișcat?/ Cine n-are dor să vadă țara sa în fericire,/ Cu legi bune, cu legi drepte, în tărie și-n unire,/ Cultivând artelă păcei pe al său pământ bogat?*”. Afirma, plin de mândrie, că: „*Timpul trece, omul piere, dar a patriei iubire/ E averea cea mai rară, cea mai scumpă moștenire,/ Ce de la părinți de merit nobili fii o priimesc*”. În 1859, „*pentru ziua intrării sale în București*”, dedică o poezie „*Marii sale domnului Alexandru Ioan I*”, în care își manifesta entuziasmul: „*Timp dorit, zi de speranțe,/ Fiul al țarei, salutare!/ România investită/ în vestminte de serbare,/ își dorește, își urează/ De mari fapte viață plină,/ Și se-nclină stelei tale/ Ce străluce de lumină*”. Atrăgea atenția că „*nația impune*”, o riguroasă comportare, eforturi pe măsură: „*Căci e aspră datorie/ Ce o națiune impune,/ Căci e grea, mult grea, coroana/ Ce pe capul tău se pune/ Țara te salută, prințe,/ Cu plăcere și iubire,/ Și-ți încrede viitoru-i/ Zâmbitor de fericire!*”.

O sinteză a acestui moment decisiv al existenței noastre o făcea **Ion Ghica** (1816-1897) în volumul „*Convorbiri economice*” (1879) afirmând că: „... *Unirea a fost totdeauna țelul cel mai dorit al lor (românilor n.n.)*”. Ea „*este efectul luptei seculare în contra cotropitorilor, luptă prin care ne-am putut conserva naționalitatea*”, renunțarea „*ar fi pentru noi a abdica ca națiune, ar fi a renunța la speranțele noastre*”. Concluziona, subliniind faptul că „*Unirea este fapta națiune-i române și nimeni nu și-o poate însuși. Dumnezeu ne-a dat-o, vom ști a o conserva și vai de acela care ar îndrăzni să se atingă de dânsa*”. Prin cucerirea Independenței de stat, în 1877, ca și prin Unirea cea Mare, din 1918, s-a desăvârșit statul național român.

Participarea pictorilor români la Războiul de Independență

Unul din idealurile din totdeauna ale românilor a fost obținerea independenței și suveranității naționale, ca și unirea într-un stat, care să confere forță și prosperitate. Participarea la războiul ruso-turc, în perioada 1877-1878, având drept scop final obținerea independenței de stat are azeziune și susținere largă, cu eforturi materiale și umane considerabile.

Scriitori, publiciști, artiști plastici, muzicieni români au dedicat în timp valoroase opere evenimentului, subliniind în mod deosebit valoarea lui de simbol peren.

Ne vom referi în cele ce urmează la câțiva pictori participanți la derularea diverselor etape ale războiului. Aceștia sunt: Nicolae Grigorescu, Carol Popp de Szatmary, Sava Henția și George Demetrescu Mirea.

La sugestia lui Ion C. Brătianu, generalul și medicul Carol Davila organizează grupul care este atașat Marelui Cartier General al Armatei. Aveau ca misiune să immortalizeze în lucrările lor (creion, peniță, acuarelă), desfășurarea războiului, locurile prin care trec și mai ales pe bravii ostași ai armatei române dar și prizonieri sau

refugiați. Este de fapt o frescă completă a omenescului, în situația de excepție care este războiul.

Nicolae Grigorescu, născut pe meleagurile dâmbovițene, la 15 mai 1838 (dată incertă) în satul Pitaru (azi comuna Potlogi), va participa ca reporter de război la evenimente. Face fotografii cu propriul aparat, apoi numeroase desene, schițe, faviuri, ce sunt păstrate și astăzi în marile muzee ale țării. Își riscă viața, aflându-se deseori printre ostașii din prima linie. „În bătaia gloanțelor”, adună „pe viu”, cât mai multe date asupra desfășurării luptelor pe care, după propria-i mărturisire, „le-a văzut ca o chemare mai presus de viața și arta mea”. Pentru devotament și curaj a fost decorat cu „Trecerea Dunării” și „Apărătorilor Independenței”. Va immortaliza momente semnificative: trecerea Dunării, ocuparea Nicopolului, luptele de la Plevna, Rahova, Vidin. Sintetizând asupra operelor realizate, criticul de artă G. Oprescu în monografia ce i-o dedică sublinia că acesta „cu remarcabila lui sensibilitate, a putut să devină totuși pictorul veridic, interpretul desăvârșit al episoadelor întâmplare zilnic, timp de atâtea luni, petrecute în mijlocul războiului”¹. Au rămas schițele sau picturile „Trecerea Dunării la Corabia”, „Carele cu provizii”, „Convoaie de căruțe”, „Soldați jucând brâul”, „Luptă în jurul unui steag”, „Atac la baionetă”, „Dorobanțul cu goarnă”, „Pe Valea Rahovei”. Dintre seria de portrete amintim pe cele ale soldatului Alexandru Stan sau ale comandanților – colonelul Cerchez, Arion, Gaillard sau a doctorului N. Kalindel. Face de altfel, „Studii pentru portrete de ofițeri” și „Studii de soldați

luptând cu pușca”, reliefând tipologii și situații pe care le-a cunoscut nemijlocit.

Își va immortaliza într-un autoportret starea de încordare, oboseală, speranță. Rămâne mai mult timp la Nicopole, unde armata se afla pentru odihnă în vederea unor noi bătălii, și face numeroase desene: „Debarcaderul de la Nicopole”, „Convoi de căruțe la Nicopole”, „Casă din Nicopole”, „Stradă în Nicopole”. Creionează o piață sau un „Turc fumând din pipă”. Evidențiază prin alternanța lumină-umbră, ambianța peisajului, văzută ca pe ceva comun, firesc. Marcat de ceea ce vede, transportul prizonierilor pe un viscol îngrozitor când „mii de prizonieri mor pe drum degerați”, alături de ei „mulți dintre călăreții și dorobanții, care-i escortau căzură și ei și dormiră somnul cel de pe urmă lângă vrăjmașul lor din ajun”, creează „Prizonieri turci”, „Prizonier turc”, „Capete de prizonieri”. Cu o mare forță artistică este surprinsă uluiala, disperarea, privirile cerând îndurare. Multe din desenele sale vor fi transpuse în compoziții pe ulei: „Roșiorul”, „Santinelă”, „Dorobanț cu goarna”, „O vedetă”. Scene de luptă sunt immortalizate în marile creații „Pe valea Rahovei”, și „Atacul de la Smârdan” (lucrare de peste 10m², comandată de Primăria București în 1878 și finalizată în 1885). Sunt omagii aduse armatei, în special soldatului român, compuse cu puține detalii, atacul fiind văzut din lateral. La reproșurile celor care imputau faptul că în tablouri nu apar ofițerii, răspunde sarcastic: „...Erau prea departe de soldați și astfel... ei au ieșit din cadru,

figura centrală a tabloului dorindu-se un simbol al acestui moment din istoria românilor”.

Scriitorul Alexandru Vlahuță, unul din primii săi biografi afirma că: „Toate tablourile lui din campanie sunt făcute cu viforul marilor emoții pe care le dă războiul. Simți că așa a trebuit să fie. Simți că toată această înfiorătoare priveliște a măcelului omenesc a trecut prin ochii lui înspăimântați, a zguduit adânc sufletul lui de artist și, cu tăria unui trăsnet, s-a descărcat, prin mâna lui pe pânză, aproape fără știrea lui”. Se află în colecțiile Muzeului Național de Artă. Mai există variante la muzeele din Ploiești și Craiova.² Și acesta concluziona că: „În rând cu soldații, înfruntând moartea, a privit de aproape toate atrocitățile războiului, a înțeles cine sunt adevărații eroi și lor le-a închinat toată iubirea și admirația... pe ei mai ales i-a nemurit în puternica lui operă, cea mai mișcătoare epopee a vitejiei neamului nostru.”³

Un alt membru al grupului, cel mai în vârstă, este **Carol Popp de Szatmary**. Se naște la Cluj (11 ianuarie 1812), studiază la Viena, călătorește în Italia, Franța, Germania, iar din 1840 se stabilește la București. În campania de peste Dunăre realizează numeroase desene în peniță și creion, multe destinate multiplicării prin gravare. Ziarul „Războiul” din 14 august 1877 îi semnală prezența: „iubitorul și talentatul artist d. Szatmary, fotograficul Curții, va procura cititorilor noștri plăcerea d-a le da vederi de la trecutul războiului, unde domnia sa urmează mișcările armatelor”⁴. În acest ziar apar multe din desenele sale: „Târnovo, vechea capitală a Bulgariei”, „Arderea moarei

de abur din Giurgiu”, „Podul de la Biela”, „Luarea Griviței”, „Moartea eroică a căpitanului Valter (Mărăcineanu)”. Aceasta este una din cele mai reușite lucrări ale artistului, gravurile realizate fiind reproduse și în publicații europene de prestigiu.

Sava Henția, se naște pe 1 februarie 1848 în Sebeșel (jud. Alba), face studii la Paris, fiind apoi profesor de desen și caligrafie la Azilul „Elena Doamna”, deși din 1863 își pierde auzul. La propunerea lui Carol Davila, este corespondent artistic de război, realizând lucrări în creion și cărbune și mai rar în tuș și acuarelă. Dintre ele se remarcă: „Trecerea Dunării la Corabia”, „Trecerea Dunării la Nicopole”, „Prima lovitură de tun”, „Transportul de muniții pe front”, „Primirea pe Câmpia Băneasa a armatelor întoarse din război la 8 octombrie 1878”. Interesante sunt peisajele, descrierea locurilor, a localităților vizitate („Ruine în Bulgaria”, „Ruine pe malul Dunării”) sau scenele de popas („Ostași la odihnă”, „În tabără”, „Cai și corturi”, „Bivruac”, „Soldați jucând hora”). Face relevante portrete individuale sau de grup, fie că sunt soldați, ofițeri sau inamici: „Roșiori”, „Carol I la Calafat”, „Militar călare”, Turc cu narghilea”. După război multe dintre desenele sale sunt transpuse în ulei pe pânză.

Cel mai tânăr membru al grupului a fost **George Demetrescu Mirea** născut în Câmpulung, pe 16 aprilie 1852. Șef de promoție la Școala de bele arte din București (1875), participă doar câteva luni la campania din sudul Dunării plecând apoi ca bursier la Paris pentru aprofundarea studiilor. Mulți ani conduce școala

bucureșteană pe care o absolvise. În timpul evenimentelor din 1877 la care participă realizează peste patruzeci de desene (ce se află în colecțiile Muzeului Militar Național): „Oștean căzut...”, „Soldați poposiți la cișmea”, „Corturi sanitare”. Creionează portrete sugestive: „Roșior călare”, „Soldați în tranșee”. „Dorobanț la atac”. Influențat de compoziția lui Grigorescu realizează în ulei „Bătălia de la Smârdan” (1889).

Acest grup de pictori români, nume rezonante pentru spiritualitatea noastră, participanți direct la derularea evenimentelor, alături de alți corespondenți artistici de război, trimiși al unor importante publicații din întreaga Europă, au creat mărturii de o mare sensibilitate, cu o deosebită valoare documentară, dând ecou internațional războiului nostru pentru realizarea Independenței.

NOTE:

1. G. Oprescu, *N. Grigorescu*, București, Editura pentru Literatură, 1962, p. 6-7.
2. Al. Vlahuță, *Pictorul N.I. Grigorescu*, București, Editura pentru Literatură, 1969, p. 41.
3. Ibidem, p. 42.
4. Cf. Ziarul „Războiul” din 14 august 1877, p. 5

Publicistica lui Eminescu despre Bucovina

Cel mai mare poet al românilor, poetul lor nepereche, este considerat și astăzi un strălucit istoric, publicistica sa stând mărturie în acest sens. Preocupările privind destinul ființei noastre naționale s-au concretizat în numeroase articole sau studii istorice ca: „*Studii asupra situației*”; „*Echilibrul*”; „*Icoane vechi și icoane nouă*”; „*Basarabia*”; „*Românii din Ungaria*”, „*Românii din Viena*”, „*Chestiunea Dunării*”, „*România irredentă*”; „*Macedo-românii*”; „*Românii, întemeietorii Imperiului al doilea bulgar al Asanizilor (1186-1257)*”; „*În unire e tăria*”; „*Situația din Ardeal*” și multe altele. De altfel, în 1879 apărea primul volum din „*Fragmente din istoria românilor*”, a lui Eudoxiu Hurmuzaki, tradus din germană de „*omul deplin al culturii românești*”, cum îl numea Nicolae Iorga pe Eminescu. Din păcate el nu va semna traducerea deși îi este în unanimitate atribuită. Analizând studiile și articolele sale se poate constata rigoarea documentării, acribia științifică, strădania de a face o radiografie cât mai exactă a istoriei naționale. Polemiza și pe această temă cu C.A. Rosetti și E. Carada, care redactau ziarul „*Românul*”, dovedind implicare și

pasiune în descrierea istoriei neamului cu argumente solide de ordin juridic, cultural, statistic. Acuza imperiile sau statele vecine în care trăiau românii „*de desconsiderarea naționalității lor, de ingerințe în organizarea învățământului în limba română, de încălcarea principiului autodeterminării bisericii, de încălcarea dreptului ca românii să aibă reprezentanți în administrația provinciei în care locuiesc*”.¹ În 1942, Mircea Eliade sublinia că „Scrierile politice ale lui Eminescu au contribuit, astfel, enorm la fundamentarea patriotismului român modern. Este un rar privilegiu a fi, în același timp, cel mai mare poet al poporului său și creatorul doctrinei sale naționaliste.”²

După propria-i mărturisire, românii din afara granițelor contemporane lui locuiesc „Începând de la ciobanii din Istria, de la morlaccii din Bosnia și Herțegovina, găsim pas cu pas fragmentele acestei mari unități etnice în munții Albaniei, în Macedonia și Tesalia, în Pind și în Balcani, în Serbia, în Bulgaria, în Grecia până sub zidurile Atenei, apoi, dincolo de Tisa începând, în toată regiunea Daciei Traiane până dincolo de Nistru, până aproape de Odesa și de Kiev”.³

În existența acestora, deseori supusă deznaționalizării, cerea să se respecte demnitatea tuturor: „Un singur lucru putem pretinde de la oricine: să respecte naționalitatea noastră cum respectăm noi pe a lor.”⁴

După 7 mai 1775, când în urma convenției dintre turci și austrieci Poarta va ceda Bucovina natală poetului către Imperiul Habsburgic, fiind alipită din 1786 Galiției, glasul

publicistului capătă accente dure la adresa guvernului care a permis „să se consume o vânzare de țară”, datoria tuturor fiind de a avea „o patrie de iubit, un popor de apărat, o cultură de înaintat”, alăturându-se celor care „iubesc trecutul poporului lor, cei cari au în suflet tezaurul de amintiri, care îl face pe omul singuratic să se simtă și el o parte, un rezultat al istoriei țării sale.”⁵

Articolele despre românii din Bucovina sunt publicate în „Curierul de Iași” și „Timpul”. Se refereau la „*Orășenii din vechea capitală...*”; „*Numirile la Universitatea din Chișinău*”; „*La anul 1774...*”; „*Arboroasa. În «Neue freie presse» ne-a întâmpinat*”; „*Arboroasa. Pe când am reprodus...*”; „*Din Viena ne vine știrea...*”; „*Binele public ne aduce știrea...*”; „*Alegerile din Bucovina*”. Sugestivă este descrierea mediului în care a fost cedat pământul străbunilor, „leagănul sfânt al nostru”, „acolo doarme Dragoș îmblânzitorul de zimbri, acolo Alexandru, întemeietorul de legi, acolo Ștefan, zidul de apărare al creștinătății”: „*Fără a vărsa o picătură de sânge, fără muncă, fără inteligență, fără inimă, o rasă care în înjosirea ei, nu are asemănare, pune astăzi mâna pe un pământ sfânt, a cărui apărare ne-au costat pe noi râuri de sânge, veacuri de muncă, toată inteligența noastră trecută, toate mișcările cele mai sfinte ale inimii noastre*”. Și continuă în versuri: „*Și e plină de străni,/Ca iarba de mărăcini,/Și e plină de dușmani/ Ca râul de bolovani/ Iar mila străinului/ E ca umbra spinului/ Când vrei ca să te umbrești/ Mai tare te dogorești*”.⁶

Este totuși încrezător că: „*Va veni vremea – și poate că nu-i prea departe – în care cercurile influente din Viena se vor încredința că este în interesul monarhiei ca românii din Bucovina să fie lăsați în seama liberei lor dezvoltări, vreme în care tinerii de astăzi vor fi bărbați și când tocmai la ei se va face apelul de a lucra după voia inimii lor curate.*”⁷

Actualitatea uimitoare a articolelor sale, o exemplificăm cu ideile despre rolul istoriei în destinul oricărei națiuni: „*Istoria vorbește în genere clar. O țară unde toți poruncesc și nimeni n-ascultă, o țară unde antiteza între partide se prefăce în adevărată dușmănie, unde domnul nu are putere să-i împace, precum n-au avut-o în Polonia și nici la noi, o asemenea țară e menită de a fi pradă vecinilor ei.*”⁸

În acest context salută ocuparea „scaunului mitropolitan al Bucovinei și Dalmației” de către arhimandritul Morariu Andreevici, pe care-l caracteriza astfel: „*Meritul pedagogic al noului mitropolit este că, într-adevăr, cel dintâi a scris carte pentru învățământul primar în limba română [...] s-a distins totdeauna printr-un rar talent de organizare mai ales de când administrează eparhia, în care de mult timp îndeplinea toate atribuțiile unui mitropolit, nelipsindu-i decât titlul unei activități care, în esență, era de mult arhipăstorească.*”⁹

Bun cunoscător al istoriei provinciilor aflate sub stăpânire străină, a vieții românilor din sud-estul european și nu numai, legăturile lui Eminescu cu trecutul, dar mai ales cu prezentul, erau trainice, inspirate dintr-o dragoste profundă față de pământul străbun. Caracterizându-l sub

acest aspect Nicolae Iorga susținea: „Eminescu stăpânea cu desăvârșire cunoștința trecutului românesc și era perfect inițiat în istoria universală; nimeni din generația lui n-a avut în acest grad instinctul adevăratului înțeles al istoriei, la nimeni el nu s-a prefăcut ca la dânsul într-un element permanent și determinant al întregii lui judecăți.”¹⁰

NOTE:

1. Tudor Nedelcea, *Eminescu*, București, Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2013, p. 128
2. Mircea Eliade, *Despre Eminescu și Hasdeu*, Iași, Editura Junimea, 1987, p. 36, 42.
3. Mihai Eminescu, *Românii Peninsulei Balcanice*. În: *Timpul*, 26 septembrie 1878, p. 1.
4. Mihai Eminescu, *Emanciparea economică și intelectuală*. În: *Timpul*, 13 iunie 1881, p. 1.
5. Mihai Eminescu, *...Astăzi se deschide adunarea...*. În: *Timpul*, III, 16 septembrie 1878, p. 1.
6. Mihai Eminescu, *La anul 1774...*. În: *Curier de Iași*, 30 septembrie 1877, p. 3.
7. Mihai Eminescu, *Arboroasa. Pe când am reprodus...*. În: *Timpul*, 18 noiembrie 1877, p. 1-2.
8. Mihai Eminescu, *Universitatea din Cernăuți. Periodul al doilea...*. În: *Curier de Iași*, 1-3 octombrie 1876, p. 3.
9. Ibidem, p. 5.
10. N. Iorga, *Istoria literaturii române contemporane*, vol. I, București, Editura Adevărul, 1934, p. 281.

Condeierii și jertfa supremă adusă patriei

Cele două conflagrații mondiale au însemnat de fapt evenimente tragice ale istoriei umane, adevărate cataclisme care au avut consecințe ulterioare greu de anticipat pentru întreaga lume și în mod deosebit pentru Europa, transformată în teatru de război. Milioanele de morți, marii mutilați, oameni și țări distruse sau săracite. Istoria, cultura și civilizația umană, se întreabă și acum cum a fost posibil un asemenea dezastru. În perioada Primului Război Mondial (1914-1918), alături de nenumărați anonimi căzuți la datorie, și-a găsit sfârșitul în bătăliile purtate în împrejurimile Predealului, poetul, autorul dramatic, publicistul **Mihail Săulescu** la vârsta de doar douăzeci și opt de ani.

Scriitorul se trăgea dintr-o familie de militari (tatăl, ajuns căpitan, a luptat în Războiul pentru Independență), având nouă frați. Moștenește de la părinții săi gustul pentru artă, tatăl, Nicolae Săulescu, era recunoscut ca pictor oficial al armatei, iar mama, Ecaterina, era vorbitoare de limba franceză, având cunoștințe temeinice, prin intermediul lecturilor preferate.

Se naște la 23 februarie 1888, în București. După studiile liceale se înscrie la Conservatorul de Artă Dramatică din Capitală. Impresionat de evenimentele din 1907 pleacă în Gorj unde este institutor aproape șase ani, apoi la Baia de Aramă și Posada. Pentru o scurtă perioadă este bibliotecar la Biblioteca populară „Socec” (1912), iar după moartea tatălui său (1914) se angajează funcționar la Ministerul Instrucțiunii, apoi impieगत la „Gara Bisericii”.

Deși tânăr, are o bogată activitate colaborând printre altele la: „Semănătorul” (1906), „Viața literară” (1907), „Ramuri” (1908-1909), „Falanga literară și artistică” (1910), „Convorbiri critice” (1910), Junimea literară” (1911), „Flacăra” (1912), „Rampa” (1912), „Universul literar” (1914), „Scena” (1914), „Revista critică” (1916). Din această înșiruire rezultă de fapt o prodigioasă activitate, ilustrată de creațiile sale poetice, de numeroasele schițe și articole privind aspecte ale vieții sociale, culturale românești sau străine („*Citind pe Ibsen*”; „*Cyrano în românește*”) precum și piesa de teatru „*Săptămâna luminată*” (terminată în 1913, dar nejucată în timpul vieții sale).

Opera poetică se compune din volumul „*Viersuri*”, apărut în 1906 (renegat mai târziu de poet, care-l considera având creații minore) și „*Departee*” (1914) ce dezvăluie o viziune tradiționalistă, dar și simbolistă, în spiritul vremii. Perioada corespunde cu impunerea în cercurile scriitoricești. Creațiile sale poetice dezvăluie o anumită stare de tristețe („*Când plouă*”, „*Stanțe*”, „*Durerea lui Faust*”, „*Ce cer de plumb*”), setea de depărtări („*În*

Pacific, departe...", „*Valurile*", „*În port*", „*Păsări albe...*", „*Carnet de drum*"), întrebărilor încercând să le dea un răspuns. La finalul volumului, în „*Un vers răzleț*" se explică, considerând că „*Duioasa poezie ce-am început odată*", „*a rămas uitată*", concluzionând că actul creator ar fi: „*Atâta este astăzi întreaga poezie, / Un vers, scris poate noaptea, ori ziua - cine știe? / Un vers în care poate am vrut să înțeleg / Mai mult decât ce-ar spune chiar un poem întreg...*". Caracterizându-l Ion Rotaru afirma că: „*M. Săulescu este mai curând un valent, un tumultos și ar fi putut evolua în direcția tradiționalistului.*"¹ Despre evenimentele pe care le trăia și căroră le-a adus suprema jertfă, poezia „*Istoria*" este mai mult decât sugestivă: „*Istoria se scrie cu lacrimi și cu sânge. / Istoria pe care nu mai o citești, / Dar o asculți în noapte cum cântă și plânge / Prin palidele date de-nfrângeri omenеști*". Consideră că aceasta „*...se scrie, tăcut și fără știre, / Cu morții fără nume, cu căpitani lor; / În fiecare luptă e-un gând spre nemurire / Și-n tot prezentul nostru durerea tuturor*". Având asemenea convingeri va milita prin scris pentru intrarea în război, ce ar duce la desăvârșirea unității naționale, în articolul „*O putere viitoare*" publicat în „*Rampa nouă ilustrată*" (1916). Considerând că „*E ceva putred în această Danemarcă a politicianismului român*", „*Înăuntrul nostru*", „*În sufletul nostru*", vede necesară o intervenție „*...de vindecat aici, de tăiat, de curățat și extirpat*". Propune și soluția: „*Am putea începe de pe acum. Dar dacă într-adevăr nici o învățătură nu poate schimba năravurile unui popor, să înceapă lucrul acesta*

urmașii noștri de mâine, din acel mâine victorios în care cred alături de puțini poate, dar nu mai puțin puternic.”

Intrarea țării în război (1916) îi dă prilejul de a solicita plecarea pe front ca voluntar, fiind scutit de armată datorită sănătății. Inițial cererii sale i se dă următorul răspuns „țara n-are încă nevoie de el”. Situația pe front devenind dificilă, reușește să se înroleze, fiind repartizat la Regimentul 46 infanterie al Diviziei a 4 a Armatei a 2-a. La scurt timp moare eroinic, în luptele ce se desfășoară pe șoseaua Timiș-Predeal, răpus de un glonte ce-i crestase fruntea cea plină de gânduri și idealuri. Își află, probabil, somnul de veci alături de camarazii săi, într-o groapă comună.

Ziarul „Adevărul” consemna în 10 noiembrie 1916, dispariția poetului în articolul „*Moartea unui poet: M. Săulescu*”: „A căzut vitejește în luptele dimprejurul Predealului. A fost simplu soldat și, fiindcă era sedentar, a cerut onoarea să meargă pe front. Entuziasmul lui s-a amestecat de bună voie cu energia crâncenă a țăranilor noștri, alcătuind împreună zidurile acelea vii din Valea Prahovei pe care nu le pot clinti nici tunurile grele, nici gazele asfixiante și nici o sforțare dușmană. Glonte le-a izbit în cap. A fost un erou”². Se anunța, de asemenea, înmormântarea pentru mai târziu în România Mare.

Într-adevăr, pe 5 septembrie 1930, la inițiativa Societății Scriitorilor Români al cărui președinte era Liviu Rebreanu, se inaugura un grup statuar la ieșirea din Predeal spre Timiș. Înalt de aproape trei metri, pe el stă o pasăre cu aripile pleoștite, simbol al jertfei supreme, iar în

medalion se află portretul poetului. La inaugurare au participat printre alții: Liviu Rebreanu, Ion Minulescu, Mihail Sadoveanu, Jean Bart, Cincinat Pavelescu, Tudor Arghezi, Perpessicius.

În cuvântul rostit cu acest prilej Liviu Rebreanu reliefând jertfa sa „fără fraze, fără fanfare”, ce „și-a oferit inima gloanțelor dușmane, fără speranță de vreo răsplată ca și soldatul anonim, prietenul și tovarășul lui”, sublinia datoria sacră față de gestul său: „Unui poet care-și sacrifică viața și opera înainte de a fi avut timpul să pătrundă în conștiința publică, colegii lui sunt datori să-i preamărească memoria...”.³

Un alt poet căzut la datorie a fost **Constantin T. Stoika** mort în tranșeele primei conflagrații mondiale, la 23 octombrie 1916 în luptele din Transilvania. Era considerat o tânără speranță a literelor române. D. Murărașu îl caracteriza ca fiind un poet care „a cunoscut plăcerea poeziei tot atât cât și pe aceea a culturii literare și filosofice. A înțeles să fie poet, om cult și cetățean gata să-și sacrifice viața pentru neam”.⁴

Născut pe 23 februarie 1893 în Buzău, se trăgea dintr-o familie cu preocupări intelectuale, bunicul său după mamă, Constantin Canella Ciorogârleanu, fiind cel care a înființat prima școală primară națională (1857), iar apoi ziarul „Independența română” (1870). Urmează liceul la Buzău, apoi la Pitești. Din această perioadă colaborează cu versuri, proză, critică literară la „Tinerimea literară și artistică” (1909), din care au apărut șapte numere, semnând cu pseudonimul Delaziliște. A mai iscălit cu:

Tarmes, Tarter, Sapiens, Micado, Casto, Amor, St. Troedo, Ego.

Aparține spiritului simbolist al revistei „Viața nouă”, apropiindu-se de Alexandru Macedonski sau Ovid Densușianu. De altfel, tatăl său era în 1915 unul dintre colaboratorii lui Macedonski la „Cuvântul meu” (1915), ce se dorea „o foaie politică a intelectualilor”. În 1905 conduce ziarul „Ecoul Oltului” din Slatina.

Tânărul poet va mai colabora la „Curierul liceului din Ploiești” (1900-1911), la revista „Duminecă” (1909); urmează „Epoca”, „Universul literar”, „Viața nouă”, „Noua revistă română”, „Noul românesc literar”, „Ramuri”, „Rampa”, „Flacăra”, „Poezia”. În 1915 se afla, împreună cu Mihai Săulescu, V. Demetrius și I. Chirulanov, la revista „Poezia”, cu apariție efemeră (13 numere). Din 1912 este student al Facultății de Litere din București, pe care o absolvă. În 1914 primește în facultate Premiul „Hillel” pentru traducerea din latină a lui Lucrețiu, premiu pe care îl împarte cu Perpessicius. Va mai traduce din Baudelaire, Verlaine, Henri de Rognier, Sully Prudhomme, precum și din Horațiu sau Lucrețiu.

Intră ca voluntar în armată (1913), luând parte la campania din Bulgaria. Apoi se află pe frontul Primului Război Mondial căzând eroic pe crestele Carpaților. Era convins, după propria-i mărturisire, că „*nimeni nu va apăra munții ca noi. Zăpezile numai pentru noi vor fi calde și vișforele adieri*” (vol. „Însemnări din zilele de luptă”, apărut postum în 1921). Prevestindu-și parcă destinul îi scria mamei sale, în 1916, de pe front: „*Când nu ți-oi mai*

scrie, să știi că nu mai sunt. Atunci numai să mă plângi și să plângi în mine nu numai pe copilul tău, ci munca ce am încordat-o 23 de ani și idealul neîmplinit pe care îl port în suflet. Să-mi strângi atunci cărțile și manuscrisele și să le încredințezi pe acestea din urmă d-lui Densușianu, rugându-l a le tipări. Lângă el m-am învățat a cunoaște frumosul și am iubit în el știința și pe artistul desăvârșit”.

Realizând dorința poetului, Ovid Densușianu va publica volumele „Poezii” (1928) și „Însemnări din zilele de luptă” (1921). Volumul de versuri include și poeziile publicate în *Licăriri* (1910), apărut la Buzău. În ele predominant este sentimentul singurătății și visării adolescente, lucrurile care constituie universul său (florile, cărțile, fântânile), dau tonul, ca în poezia „Când amintirile adorm”: „Când regăsim dormind în racle sfioase, blânde idealuri/ E spre a trăi din nou Trecutul, ce nu-l putem nicicând uita;/ E mult mai trist cortegiul vieții când nu avem ce regreta...”. Simboluri ale istoriei, ruinele îl inspiră: „Ai văzut vreodată-n viață o ruină/ Adormită-n umbra nopții și-n uitare?/ Pe sub arcuri și în turnul de intrare/ Cât de trist se zbate vântul și suspină!” („Unei ruine”).

Vede în Plevna un simbol al jertfei și eroismului care „doarme... sărutată blând de soare/ Dorm pe dealuri și redutele de piatră,” ele fiind asemenea unor „mausoleele clădiri”, poetul concluzionând că „– Plevna-i azi un oraș de amintiri,/ O ruină ce trăiește în trecut!”

Își întreabă, pe același ton adolescentin, „ispita”: „Și-ți-aduci aminte? – visul te-a furat,/ Cuiburi de lumină –

ochii-ți – m-au chemat,/ Și-am trăit o clipă viața noastră toată” („Ți-amintești?”).

În aceleași nuanțe de stil bacovian este și poezia „*Privesc tablourile vechi...*”, pledoarie pentru cei dragi, dispăruți, pentru casa în care „*Ecourile se trezesc prin unghiuri și plutesc prin casă*”, finalul fiind optimist, tonic: „*Privesc tabloul tău săpat în rama grea de amintiri/ Și-aș vrea ca într-un chivot scump să-nchidem visele de-acum –/ Când vom pleca bătrâni și-nvinși pe nesfârșitul nostru drum/ Să nu rămână după noi decât parfum de trandafiri*”.

„*Pe treptele cerului*” poetul nu vede decât „*Cetate de lumină cu ziduri necuprinse/ în spațiu*”, marea ce „*cu talazuri în țărături nu izbește*”, fiind o răsfângere a „*strălucirii de aur infinită*”, ce „*Din ochii tinereții ce nu se mai sfârșește*”, conduce la concluzia că „*patimile strânse din-ntregul univers/ Aici se zbat închise de legi necunoscute...*”. În viziunea sa totul se rezumă la o „mare imensă de lumină”: „*E pace sub bolți și în firide/ Și totul n-are umbra ce ne-ncetat măsoară,/ Nu-i umbră aici, e-o lume fără hotar, virgină –/ Ce-noată într-o mare imensă de lumină*”.

Volumul de proză „*Însemnări din zilele de luptă*”, publicat de Ovid Densușianu postum în 1921, este un jurnal de front, un document al războiului, faptele reale din tranșee fiind filtrate prin sensibilitatea poetului, fascinat de frumusețile Carpaților.

Sintetizând opera poetică, crezurile sale într-o nouă literatură plină de simboluri, D. Murărașu, în studiul pe

care i-l dedică în volumul „*Poezii*”, afirma: „Constantin T. Stoika a fost un simbolist cu aleasă cultură clasică și cu aspirația de-a aduce o înnoire prin sinteze a ceea ce este modern cu ceea ce geniul antic a lăsat patrimoniului literaturii. S-a îndreptat spre literatura nouă, franceză, dar a prețuit îndeosebi pe simboलिști neoclasici, care se află pe linia Baudelaire-Verlaine”.⁵

Prin jertfa lor acești poeți au intrat în galeria creatorilor de frumos care au căzut pentru țara pe care au iubit-o mai presus decât rațiunea lor de a fi.

NOTE:

1. Ion Rotaru, *O istorie a literaturii române*, vol. II. București, Editura Minerva, 1972, p. 176.
2. Cf. *Moartea unui poet: M. Săulescu*. În: *Ziarul Adevărul*, 10 noiembrie 1916.
3. Idem.
4. Cf. D. Murărașu, *Istoria literaturii române*, ediția a III-a, București, Editura Cartea Românească, 1943.
5. Cf. D. Murărașu, *Poezii*, București, Editura Minerva, 1973.

Mihail Sadoveanu despre bătălia Mărășeștilor

Ancorat în realitățile ancestrale, de multe ori tragice ale neamului său, cu o conștiință civică remarcabilă, se înscrie în existența noastră, ca un glas autorizat, inconfundabil. Se naște pe 5 noiembrie 1880, la Pașcani. Urmează școala primară în acest oraș, apoi gimnaziul din Fălticeni (1892) și Liceul Național din Iași. Cursuri de drept la București, întrerupte. Anul 1904 îi aduce afirmarea editorială cu: *Povestiri; Șoimi; Dureri înăbușite; Crâșma lui Moș Precu*. Apoi în romane și povestiri face o frescă a existenței noastre ancestrale. Romane istorice: *Neamul Șoimăreștilor* (1915); *Zodia Cancerului sau vremea Ducăi-Vodă* (1929); *Frații Jderi* (I-II, 1935-1942); *Creanga de aur* (1933); *Nicoară Potcoavă* (1952). Povestirile despre spațiul moldav: *Hanul Ancuței* (1928); *Bordeenii* (1912); *Baltagul* (1930); natura miraculoasă și totodată misterioasă: *Țara de dincolo de negură* (1926); *Împărăția apelor* (1928); *Valea Frumousei* (1940); *Povestirile de la Bradu Strâmb* (1943) stau la edificiu unei opere de excepție. În lunga sa existență (se stinge din viață în 20 mai 1961), trăind evenimente cruciale pentru el și poporul român (cele două războaie

mondiale, instaurarea comunismului), obține o serie de recunoașteri în plan literar și social: membru corespondent (1916), membru activ (1921) al Academiei Române; doctor honoris causa al Universității din Iași (1936); vicepreședinte al Prezidiului Marii Adunări Naționale (1948); președinte de onoare al Uniunii Scriitorilor (1949, reales în 1956). Distins printre altele cu Premiul Internațional „Lenin” pentru întărirea păcii între popoare.

Evenimentele celui de al doilea deceniu a secolului al XIX-lea le trăiește intens, ca participant direct. Astfel, ca sublocotenent ia parte la războiul româno-bulgar, ajungând până în apropierea Sofiei (cu Brigada a 13-a mixtă). În 1915 este încorporat din nou, fiind comandant de companie în cadrul lucrărilor de apărare a zonei Fălticeni și Pașcani.

În plin proces de reorganizare a armatei române din Moldova, pentru a ridica moralul acesteia, Marele Cartier General al Armatei, comandantul ei suprem, generalul Constantin Prezan (1861-1943), va înființa ziarul de front „*România*” (între 2 februarie 1917 și martie 1918, când este suspendat), fiind numit ca director Mihail Sadoveanu, având ca redactori pe Octavian Goga (prim-redactor), Ion Minulescu, N.N. Beldiceanu, Corneliu Moldoveanu, George Ranetti, Petre Locusteanu. Era numit „organ al apărării naționale”. Mai colaborează și la „*Gazeta ostașilor*” împreună cu Nicolae Iorga, Onisifor Ghibu, Ion Agârbiceanu, Ion Minulescu, George Ranetti. Au apărut doar 2 numere în 11 și 18 septembrie 1916. Articolele

scrise vor fi adunate în volumul „*File însângerate. Povestiri și impresii de pe front*” (Iași, 1917).

La câteva zile după eroicele bătălii de la Mărăști și Mărășești, Mihail Sadoveanu vizitează acele locuri rămânând profund marcat de dramatismul a ceea ce vedea, dedicându-le articole și însemnări de pe front. Într-una dintre acestea afirma: „*Ofițeri și soldați căzuți la Mărășești, pace vouă! Pe mormintele noastre glorioase vor crește florile veșnicei aduceri aminte*”.

Aceleași gânduri de pios omagiu în articolul dedicat „*Bătăliei de la Mărășești*”, pe care-l reproducem parțial, pentru frumusețea simțămintelor și limpezimea ideilor exprimate:

Bătălia de la Mărășești

[...] Aici, în decorul acesta uriaș care mi-a încântat odinioară ochii, s-a desfășurat un episod al mării tragedii ce sângerează lumea. Între 23 iulie și 7 august către Cosmești, Mărășești și Panciu s-a dat o bătălie crâncenă, pas cu pas, ceas cu ceas, zi și noapte, fără oprire. A fost una din cele mai teribile bătălii ale războiului neamurilor. [...]

Se pare că în decada a treia a lunii iulie, domnul general feldmareșal von Mackensen s-a hotărât să dea o lovitură disperată la Siret, spre a străpunge frontul nostru la Cosmești, cu obiectiv Adjutul.

Planul era, fără îndoială, frumos. Executarea lui fericită ar fi însemnat izolarea liniei Trotușului și deschiderea drumului spre Basarabia. Scrisori găsite la prizonierii germani dovedesc câtă nădejde, în ceea ce

privește sfârșitul războiului, se punea pe această „nouă lovitură măiastră a feldmareșalului. „Moldova”, „Iașii” erau cuvinte care sunaseră la urechile ofițerilor și soldaților germani. În oboseala acestui război care nu se mai sfârșește erau ca un miraj în pustiuri.. Erau o etapă, o apropiere de țel și de sfârșit.

La 23 și 24 august [de fapt iulie] germanii atacară cu puteri mari liniile rusești de la Pădurea Neagră de lângă Siret, înspre Putna și Șușița. Aliații noștri, hărțuiți de forțe numeroase, dădură îndărăt. în noaptea de 24 spre 25 august [iulie] trupele noastre urmau să schimbe pe cele rusești, obosite. Le schimbară și intrară în luptă cu o hotărîre îndrjită:

– Trebuie să oprim puhoiul ori să murim cu toții !

Bătălia s-a dezvoltat încet, încet pe un front de 16 km, de la Siret pînă la Panciu. Nemții dădeau pretutindeni lovituri de berbece. Din cele dintîi zile însă se desemna o primă intențiune ; străpungere în direcția podului de la Cosmești.

Mase mari de trupe erau concentrate pentru executarea unei asemenea operații – care, fără îndoială, trebuia să fie fulgerătoare. De obicei, repeziciunea asigură succesul. Aceasta am văzut-o și noi, au văzut-o mai ales dușmanii noștri în bătălia de la Mărăști. Douăsprezece divizii au fost aduse pentru această lovitură. O artilerie care și-a făcut probele pe toate câmpurile Europei dezlănțuia vijelii nebune de foc și schije. În rândurile infanteriei noastre căzură proiectilele

chimice și se târâ la fața pământului și prin tranșee norii de gaze asfixiante și lacrimogene.

Cu o furie care creștea din oră în oră, bătălia luă o dezvoltare uriașă.

Germanii trimiteau valuri după valuri, mase mari de asalt. Artileria lor dezlănțuia un tir așa de cumplit încât în unele locuri nu se afla palmă de pământ neîntoarsă și nerăscolită de obuze. Urmau pauze mici, răgazuri în care dușmanul, obosit, căuta să se reculeagă și vîra în foc trupe proaspete. Și bătălia iar se aprindea, nemilostivă și crîncenă.

Ziua și noaptea trupele noastre, cu mult inferioare în număr, au ținut piept acestor rostogoliri repetate de foc, schijă, gaze și oameni, care urlau venind la măcel; ziua și noaptea, zile și nopți, care păreau că nu se mai sfârșesc și care se legau una cu alta într-un fel de atmosferă fumurie, într-o umbră tragică de infern. De pe dealurile de deasupra Siretului se vedea cîmpul de bătălie în fum, ceață și nori negri. Tunurile zguduiau pământul. Mitralierele, puștile, granatele, răcnetele omenești se amestecau într-o huraire fantastică, într-o vedenie de apocalips.

Astfel, zile și nopți nesfârșite au luptat trupele noastre către satul Străjescu, Moara Roșie, Moara Albă, Mărășești. După două zile și două nopți, divizii germane au fost scoase din foc și înlocuite cu altele odihnite. Liniile noastre au simțit aceasta după vigoarea atacurilor nouă. Ofițerii și soldații au încruntat din sprîncene și au adus între ei lăzi nouă de grenade.

În toată această bătălie, artileria noastră, așezată foarte bine pe stânga Siretului, a bătut coloanele inamice în flanc, pricinuindu-le pierderi înspăimântătoare. Batalioane întregi au fost amestecate cu pământul. Altele treceau – și altele neistovite. Mai ales în timpul nopților atacurile se dădeau fără întrerupere. Cerul atuncea se umplea de rachete ca de mii de lampioane venețiene. Cu fulgerări scurte luminau tragedia și frământarea din umbră, în timp ce pretutindeni trăgeau linii de foc exploziile tirurilor de baraj. Pocniturile și clipirile de mitralieră păreau un joc vesel în această monstruoasă simfonie.

Timp de aproape două săptămîni cît a ținut bătălia, soldații noștri au fost neadormiți și neobosiți. Au respins atacuri, au contraatacat și s-au bătut cu o energie înfricoșată. Această energie fără seamăn, poate fără precedent în analele războiului de față, este cel mai mare titlu de glorie al oștirei noastre.

În unele locuri, împinși îndărăt, covârșiți în alte părți, soldații și ofițerii nu și-au pierdut niciodată cumpătul. Pas cu pas retrăgîndu-se, au luptat. S-au oprit, au contraatacat iar. Suflul lor credincios pământului străbun și violența amărăciunii lor au izbutit într-o putere așa de năprasnică, încît inamicul la urmă, cu tot numărul, a trebuit să se oprească sleit.

Se știe că răniții veneau foarte grăbiți la postul de prim ajutor, li se făceau pansamentele și se întorceau îndată la loc, îmbucînd din mers o bucată de pîine. „N-avem vreme de stat, n-avem vreme”. Numai pe cei cu mai multe răni și cu lovituri grave îi puteau opri medicii.

Nici gazurile, nici exploziile înfricoșatului bombardament n-au zguduit moralul acestei oștiri fără pereche. Cădeau mulți; cei rămași, cu buzele strânse și cu ochii crunți, își înzeceau parcă puterile. Granata și baioneta lor loveau fără cruțare.

Unde părți din trupele noastre au fost copleșite de număr, a rămas locul însemnat cu morminte uriașe de cadavre.

Căpitanul Gal din Regimentul 8 de infanterie e vestit că trebuie să se degajeze îndărăt, deoarece e amenințat spatele batalionului pe care-l comanda.

– Consemnul meu e să lupt pe această poziție pînă la ultimul om, răspunde el simplu. Nu mă retrag fără ordin scris! - Și se întoarce cu glas mare către trupă:

– Băieți ! fraților ! murim aici pînă la unul pentru țara noastră!

Înconjurați, băieții căpitanului Gal s-au bătut cumplit. Au căzut unul cîte unul; a căzut și căpitanul; au căzut toți; au pierit și ei și inamicii care-i împresuraseră. În locul acela fioros a rămas în cîmpie un morman de leșuri. Spectacolul a înfricoșat toate liniile dușmane.

Maiorul Ionescu Atanase, care comanda un batalion din Regimentul 32, își aștepta rîndul să intre în foc, într-un loc unde izbirea de valuri neconținute ale dușmanului era mai aprigă.

– Haidem, domnule maior ! îndemnau soldații.

– Stați, băieți; așteptați să vie vremea.

Așteptând să vie vremea, în arșița nemilostivă a soarelui, în pulberea și fumul înecăcios care-i înconjura,

soldații se făcură sprinteni. Lepădară bocanci și haine, zvîrliră coifurile; păstrară pe ei numai armătura și muniția.

– Hai, domnule maior, că nu mai putem răbda.

Și atunci și domnul maior a simțit că nu-și mai poate ținea răbdarea. Și-au pornit: au izbit năprasnic în puhoiul dușman. Trebuiau să-i oprească cu orice preț. Soldați, ofițeri, comandanți, ca-n timpurile eroismului de odinioară, au scris cerc de pământ în jurul lor, rostind o frază sacramentală : „Aici vom muri!“ Și au murit acolo cu toții pînă la unu, fără să dea un pas înapoi.

Acestea sunt pilde puține numai din marea epopee pe care a trăit-o armata românească în cruntele zile și nopți de la Cosmești și Mărășești.

Îndârjirea și energia înfricoșată au cîștigat la sfîrșit marea bătălie.

După două săptămîni, inamicul s-a oprit. Și-a lăsat brațele în jos și bărbia în piept cu descurajare. Gîfîind, s-a retras ca o fiară în cotlon, ca să-și lingă rănile. Mareșalul von Mackensen a privit cu îndoială și cu tristețe harta, a închis ochii gîndindu-se la hecatombe pe care le-a înălțat la Siret. Zece pînă la douăsprezece divizii germane s-au topit în această bătălie. [...]

Textul a fost reprodus după vol. „*File însângerate. Povestiri și impresii de pe front*”, Iași, 1917 (p. 127-132).

Sunt gânduri ale unui combatant, dar și a unui slujitor al condeului, pe care l-a pus în slujba poporului său.

Mărășești – Panteonul neamului românesc

Prima conflagrație mondială a însemnat un șir imens de suferințe pentru popoarele Europei, România fiind direct implicată, cu jertfe deosebite, la capătul cărora s-a înfăptuit visul de veacuri a nației, Unirea cea Mare (1918), recunoscută de puterile Antantei (Franța, Rusia, Anglia și Italia) ca drept la autodeterminare. Izbucnirea ostilităților la 28 iulie 1914 găsește țara într-o situație grea, de nehotărârea de a se alătura Puterilor Centrale sau Antantei, cele două forțe care se înfruntau. De aceea, la 21 iulie/3 august 1914 se pronunță neutralitatea, pentru ca doi ani mai târziu (14/27 august 1916) guvernul Brătianu să semneze tratatul cu Antanta, consfințind intrarea în război, având drept scop eliberarea teritoriilor românești de sub stăpânirea Austro-Ungariei.

În 15 august 1916 armata română trece Carpații. Începe războiul de reîntregire a teritoriilor locuite de români. Deși inferioară ca dotare tehnică, se obțin primele victorii, eliberându-se o parte importantă din ținutul transilvan. În septembrie, inamicul declanșează o puternică contraofensivă în fața căreia începe retragerea.

Înfrângerile de la Turtucaia, pe frontul de sud (sept. 1916) și în trecătorile Carpaților, vor duce la ocuparea țării (Oltenia, Muntenia, inclusiv Bucureștiul, Dobrogea), la sfârșitul anului armata și o parte a populației retrăgându-se în Moldova, singurul teritoriu neocupat. Armata va trece printr-un proces de refacere și dotare, coordonat de generalul Henri Berthelot, șeful misiunii militare franceze. Adresându-se în pragul Anului Nou armatei prin Ordin de zi, regele Ferdinand sublinia importanța covârșitoare a evenimentelor ce vor urma: „Lumea întreagă se uită la voi, iar țara se sprijină pe voi ca pe scutul ei; cu mine ea așteaptă să faceți zid din pepturile voastre – spre apărarea scumpei noastre țări, să duceți drapelele române la izbândă! Aduceți-vă aminte că luptați pentru pământul strămoșesc, pentru copiii și părinții voștri, pentru frații voștri de dincolo de hotare –, că prin biruință le veți pregăti un viitor mai fericit!”¹. Tot la început de an 1917 (Monitorul Oficial, nr. 262 din 9/22 februarie 1917), regele va decora, prin Înalt Ordin de zi (nr. 32), Regimentul 3 Dâmbovița nr. 22, cu Ordinul Militar „Mihai Viteazul”, clasa III, pentru „curajul și devotamentul ce au arătat pe câmpul de luptă”, el „ilustrându-se prin bravura și avântul fără seamăn cu care s-a distins în luptele de la nord-vest de Câmpulung”². În vara anului 1917, armata era gata de luptă. Scriitorul Octavian Goga creiona succint situația: „O oastea nouă, mai vârtoasă ca cea dintâi, încercată de război și cu brațul greu de răzbunare, o oaste care e mândria țării, așteaptă cu sete ordinul de înaintare. Niciodată n-a fost în sufletul românesc mai multă

încredere și mai multă îndârjire”³. La 11 iulie 1917, Armata a II-a dispusă pe aliaimentul Onești-Adjud (valea Trotușului) a pornit la ofensivă, obținând o importantă victorie la Mărăști, sub comanda generalului Alexandru Averescu. Înaintarea este oprită și datorită retragerii unor trupe rusești (Armata a IV-a rusă) de pe front. Va urma marea încheștare de la Mărășești (24 iulie – 6 august), cea mai importantă victorie, colaborată cu bătălia de la Oituz. Se configura astfel triumghiul gloriei române: Mărăști-Mărășești-Oituz din vara anului 1917.

Armata I, coordonată de generalul **Eremia Grigorescu**, după lupte grele se va acoperi de glorie: „Ofițerii și soldații sunt atât de animați de dorința răzbunării că fără să țină seama de insuficiența adăposturilor ce le ocupă și pericolul la care erau expuși, cu un dispreț de moarte au răspuns focului dușman, hotărât să treacă peste noi cu cea mai mare îndârjire posibilă. Dușmanul este oprit la orele 10 definitiv. Cu tot focul năpraznic de infanterie, mitraliere și artilerie dușman, agenți de legătură zboară pretutindeni la batalioane, la brigadă, știrile și rapoartele se succed unele după altele, aduși de acești disprețuitori ai morții, care nu țin seama nici de glonț, nici de obuz și nici de căldura solară care devine sufocantă”. Este descris și „contraatacul la baionetă prin care este respins inamicul”: „Pierderile noastre sunt simțitoare, dar avem mulțumirea sufletească că dușmanul, izbindu-se de voința hotărâtă de a păstra cu orice sacrificiu poziția sau de a muri cu toții pe poziție, se retrage după două lovituri de berbec în poziția inițială, ca ursul în

vizuina lui, pentru a-și linge rănilor sângerânde. Mai presus de toate moralul este ridicat; sanitarilor la datoria lor pansează cu multă febrilitate răniții. Soldații noștri se dezbracă de haine pentru a mânuir mai cu înlesnire «sculele» lor»⁴.

Grelele lupte au un final fericit, în 6 august 1917, cu atacuri și contraatacuri: „Către ora 14 lupta aproape încetase și putem afirma că dacă la flancul drept s-ar mai fi dispus de trupe proaspete, pentru a se continua urmărirea, desigur că s-ar fi desăvârșit succesul”⁵. În ordinul de zi, nr. 90, din 8 august, comandantul Armatei I, generalul Eremia Grigorescu, adresându-se camarazilor săi le aduce un cald omagiu: „Dumnezeul părinților noștri ne-a ajutat, aproape după un an de luptă, să trăim zilele cele mai mari, cele mai războinice. De la 24 iulie până la 7 august ați dat cele mai grele și mai mari lupte. La Panciu, Mărășești și Cosmești s-a dezlănțuit cea mai măreață și groaznică bătălie ce a purtat vreodată țara românească. În lupte crâncene și vijelioase, inamicul întreit în număr în pofta lui nesățioasă de a cuceri și restul din bogatul trup al scumpei noastre României, năpustindu-se furios, s-a izbit 12 zile și 12 nopți de vitejia voastră ca o stâncă neclintită. [...] Eroismul vostru a cutremurat lumea și frumoasele noastre ținuturi, a deschis mormintele eroilor din Transilvania și Dobrogea, de la Jiu, Olt, Neajlov și Călugăreni ca să admire răzbunarea chinului și pângăririi de 9 luni, suferite de căminurile, de părinții, soțiile și copiii voștri”⁶.

Încă de atunci se creiona importanța acelei zile: „Ziua de 6 august a fost scrisă de voi cu litere de aur în cartea vitejiei neamului nostru, afirmând în lumea întreagă drepturile lui nebiruite”. În încheierea Ordinului, generalul afirma: „Dimpreună cu voi depun pe mormintele eroilor ce au căzut în această năprasnică luptă florile recunoștinței unui popor, care acum, mai mult ca întotdeauna, nădăjduiește în întregirea lui. De la general la soldat, strângeți rândurile pline de mândria eroilor admirați de lumea întreagă și fiți gata, ca atunci când ceasul deplinei răzbunări ne sună, să goniți dincolo de hotare pe vrăjmașul cotropitor. Să trăiți ostașii mei viteji, mândria și scutul fără seamăn al patriei și tronului”. Era convins că: „Victoria noastră fu victoria românismului”!, generațiile viitoare „vor aduce veșnic laurii recunoștinței”, iar „Din sângele vostru se va ridica curat și măreț o țară românească a tuturor românilor”.⁷ Vizionar, el prefigura mărețele momente ale Unirii de la 1918.

Pentru glorificarea acestor mărețe fapte, în câmpurile bătăliilor a fost ridicat Mausoleul de la Mărășești, între 1923-1934 și 1936-1938 la inițiativa Societății femeilor din România, operă a sculptorilor Ion Jalea și Constantin Medrea, existent și astăzi, intrat în patrimoniul spiritual al nației române.

Numeroase nume de eroi căzuți la datorie, steaguri de luptă, alte mărturii ale acelor vremi sunt expuse aici sau la Muzeul Militar alăturat. În mijlocul eroilor săi, odihnește generalul Eremia Grigorescu. O perioadă în parcul mausoleului s-a aflat și Mormântul eroului necunoscut.

În „Mesajul de Anul Nou” (1918), regele Ferdinand aducea „adânci mulțumiri” tuturor „de la general la soldat”, îndemnându-i: „Priviți fără șovăire viitorul”, care cu siguranță va fi al nației române. „Voi, vitejii mei luptători de la Mărăști, Mărășești și de la munții Oituzului stați neclintiți ca pază a hotarului făcând strajă credincioasă –, încât să nu se poată pătrunde prin inelul de oțel ce ați făurit prin vitejia voastră. [...] Inima voastră să bată cu aceiași încredere și căldură pentru țară...”.⁸

Pagini de vitejie, de jertfă deseori supremă în slujba patriei. Fie ca ele să călăuzească și azi pe urmașii celor care s-au sacrificat pentru existența și integritatea noastră națională!

NOTE:

1. Cf. *Monitorul Oficial*, din 1/14 ianuarie 1917.
2. Cf. *Monitorul Oficial*, nr. 262 din 9/22 februarie 1917.
3. Cf. *Ziarul România*, an I, 27 iulie 1917.
4. Arhiva Ministerului Apărării Naționale, dosar nr. 6, f. 149-151.
5. Arhiva Ministerului Apărării Naționale, dosar nr. 57, f. 23-24.
6. Idem.
7. Arhiva Ministerului Apărării Naționale, dosar 163, f. 235.
8. Idem.

Octavian Goga. O conștiință a Marii Uniri a românilor

Prin activitatea socială, dar mai ales prin scrisul său, se înscrie în galeria marilor spirite ale noastre din primele decenii ale secolului al XIX-lea. Se naște pe 1 aprilie 1881 la Rășinari, în apropierea Sibiului, în familia unui preot. După liceul de la Sibiu și Brașov, studii filosofice la Budapesta și Berlin. Debut publicistic în „*Tribuna*” (1897), apoi cel editorial cu volumul „*Poezii*” (1905). Este un exponent al năzuințelor și idealurilor naționale ale ardelenilor. Următoarele volume: „*Ne cheamă pământul*” (1909), „*Din umbra zidurilor*” (1913), „*Din larg*” (postum, 1939). Sau cele de publicistică: „*O seamă de cuvinte*” (1908), „*Însemnările unui trecător*” (1911), „*Strigăte în pustiu*” (1915), „*Mustul care fierbe*” (1927) și piesele de teatru: „*Domnul notar*” (1914), „*Meșterul Manole*” (1928). După Unirea cea Mare deține importante demnități: ministru al Instrucțiunii și Cultelor (1919-1921), ministru de Interne (1926-1927), prim-ministru (1937-1938). Membru corespondent al Academiei Române (1914), apoi membru titular (1919) și în Biroul Academiei Române ca vicepreședinte (1929-1931). Discursul de recepție (30 mai 1923) este despre

marele poet ardelean „George Coșbuc”. Despre generația sa afirma că: „Noi suntem o asemenea generație, pe care destinul acestui neam a dăruit-o cu mâinile amândouă, făcând-o să vadă împlinirea gândului urzit în suferințele de o mie de ani [...]. Unitatea națională de astăzi este încoronarea unei opere de străduințe necurmate. Ea a venit ca o rezultată a frământărilor de ieri, ca o consecință logică a unui proces normal de evoluțiune, un ultim acord într-o zbuciumată simfonie...”¹

Primește premiul național de poezie (1924). Se stinge din viață pe 6 mai 1938 la Ciucea, județul Cluj.

Angajat trup și suflet în bătălia românilor de a-și afirma pe întreg spațiul carpato-danubiano-pontic originea ca și continuitatea neîntreruptă, Octavian Goga este considerat, ca și Eminescu, unul din cei mai de seamă gazetari români.

A militat prin scrisul său pentru idealul sfânt al unirii într-un stat național al tuturor provinciilor românești, pentru dezrobirea românilor din Transilvania natală.

Se înscrie voluntar ca soldat în armata română participând la bătăliile din Dobrogea. Conduce apoi la Iași, ziarul „România”, organ al Marelui Cartier General. Glasul său se face auzit soldaților de pe front. Forța excepțională a acestuia este comparată de generalul Constantin Prezan cu cea a două divizii. Impresiile acestor momente cruciale care i-au marcat viața, ca și pe cea a națiunii române, se regăsesc în ciclul de versuri „*Războiu*”.

Încă din 1898 în primul său articol „*Ceasul deșteptării*” arată că misiunea gazetarului trebuie să fie aceea de

iluminare a semenilor, de trezire, de luptă pentru dezrobirea națională. Publicistica acestei perioade va fi strânsă mai târziu în volumul „*Strigăte în pustiu*”.

În timpul primei conflagrații mondiale, împreună „*cu toată suflarea țărânei strămoșești*”, avea ochii ațintiți spre ostașii țării: „*Ca în vremuri vechi de restriște, când paloșul însângerat se purta pe drumul mare, am vrea ca din cuvântul nostru să se desprindă cugetul răzbunării și al biruinței. Nu știu dacă vorbele se vor putea totdeauna înșirui netede pe hârtie; atâta știu însă că toată palpitarea inimii noastre va fi pentru ostașii acestor zile de zbucium grozav*”. („*Spre biruință...*”)

Eroismul lor este subliniat în cuvinte memorabile: „*Soldatul care s-a bătut la Mărășești a arătat și de ce e capabil acest neam de la Dunăre. S-a dovedit că valoarea morală a țăranilor de aici din Orient e cel puțin egală cu conștiința națională care împinge la asalt masele germane. Legenda superiorității sufletești a culturii de la Berlin s-a evaporat în fața sătenilor de la Târgoviște care au pornit la atac în cămăși și cu capetele goale, creind în jurul lor o atmosferă de vitejie clasică, smulsă parcă din cele mai strălucite pagini ale antichității greco-romane*”. („*Ne învață Mărășești...*”)

Alături de ei se află toată suflarea țării, întreaga sa istorie: „*Vin popii și ciobanii din bătrâni care au păstrat la Olt și la Murăș o lege românească, vin cărturarii din criptele de la Blaj și Sibiu, vine Șincai cu cronica lui și Andrei Mureșeanu cu strigările coardelor sfărâmate, Iancu cu legionarii de la Abrud, vin cu toții, – toate*

vibrările sufletului nostru din Ardeal, cântecele de la plug, zvonurile din pădure, – toate tremură în văzduh când se va rosti jurământul vostru sub steagul Țării Românești... Apropierea tainică a acestor umbre o veți simți și ea vă va călăuzi ca să împliniți datoria până la capăt”. („Au venit ardelenii”).

Se adresa românilor ardeleni, cu credința împlinirii „dorinței până la capăt”. Aceasta era, desigur în viziunea sa, unirea cu Țara, care-i va primi „ca o mamă bună”: „Așa cum o veți vedea zilnic, chinuită de lipsuri, luminată de speranțe, cu greșurile trecătoare ale multor oameni trecători, dar cu sufletul neasemnat de bun și cinstit al milioanei anonime, țara aceasta e țara voastră, e țara tuturor făgăduințelor noastre din viitor”.

Cuvinte profetice care-și au valabilitatea și astăzi. Explică faptul că „o realitate sufletească a poporului românesc de pretutindeni” este conștiința unității și a originii comune: „Comunitatea originii romane a românilor de oriunde a fost ideea călăuzitoare a luptelor naționale pe care românii din Transilvania și Ungaria le-au dus împotriva încercărilor de deznaționalizare. Din această conștiință a originii comune a răsărit și principiul unității politice care prindea rădăcini mai adânci...”. („Unirea tuturor românilor”)

După pacea nefavorabilă de la Bufta, când țara trăia momente dramatice, Octavian Goga pleacă la Paris pentru a pleda în favoarea nației sale. Mai târziu, va fi membru al Consiliului Diligent, iar după realizarea mărețului său vis, Unirea, devine deputat, ministru al cultelor, de interne, iar

spre sfârșitul vieții, pentru puțin timp, prim-ministru. I se recunoștea marile sale merite ca tribun și luptător pentru cauza națională.

Se înscria astfel în galeria marilor gazetari transilvăneni, alături de Gheorghe Bariț, Mureșenii, Iosif Vulcan, Ioan Slavici sau George Coșbuc.

NOTĂ:

1. Cf. Doina N. Rusu, *Istoria Academiei Române în date 1866-1996*, București, Editura Academiei Române, București, 1997, p. 215

Ion Agârbiceanu. Voce a neamului românesc

Reprezentant de seamă a literaturii transilvane, alături de Ion Slavici, George Coșbuc, Octavian Goga, Șt. O. Iosif, Ion Agârbiceanu (iar mai târziu Liviu Rebreanu și Lucian Blaga) aduce tot zbuciumul neamului în mijlocul căruia a trăit, dându-ne pagini memorabile de adevărată creație artistică. Ne referim la romanul „*Arhanghelii*” (1914), „*Schițe și povestiri*” (1912), „*Ceasuri de seară*” (1921), „*În pragul vieții*” (1942), „*File din cartea naturii*” (1959), „*Faraonii*” (1961). Nuvela „*Fefelega*” rămâne și astăzi punct de referință a existenței umane.

În cele ce urmează dorim să facem câteva considerații asupra publicisticii sale din timpul primei conflagrații mondiale și până la actul Marii Uniri. Născut pe 12 septembrie 1882, la Cenade, în apropierea Blajului, va colabora în primele două decenii cu poezii, proză, eseuri la principalele reviste ale vremii atât din Transilvania cât și din Regat: „*Tribuna*” (Sibiu); „*Gazeta Transilvaniei*” (Brașov); „*Familia*” (Oradea); „*Drapelul*” (Lugoj), „*Semănătorul*” (București), „*Ramuri*” (Craiova), „*Viața Românească*” (Iași); „*Neamul românesc literar*” (Văleni

de Munte); „*Luceafărul*” (București). Izbucnirea războiului oferă prilejul celor mai mulți scriitori români de a-și exprima opiniile. În 1916 îi apar în revista „*Pagini literare*” din Arad povestiri inspirate din tragediile conflagrației, situațiile dramatice prin care trec ostașii români ai armatei austro-ungare, siliți să lupte împotriva fraților de dincolo de munți, pentru interese străine lor. Un gest de o deosebită frumusețe morală este acela în care scriitorul și patriotul Ion Agârbiceanu salută, în fruntea consătenilor săi din Orlat, intrarea trupelor române. Această poziție cât și situarea sa de partea intelectualilor care se pronunțau pentru Unirea Transilvaniei cu patria mamă, îl determină să ia calea refugiului mai întâi la Râmnicu Vâlcea, apoi în Moldova, la Roman.

Fiind convins că izbânda finală va fi a românilor, că „*dreptul trebuie să învingă forța*”, publică articole dedicate eroismului secular al poporului român, închinat mării idei a Unirii tuturor românilor. Articolele apar în „*România*” (ziarul armatei române), „*Neamul românesc*” și „*Vestea nouă*” (Roman). Ele sunt strânse în volumul „*O lacrimă fierbinte (Cuvinte către oastea țării)*”, apărut în 1918. După înfăptuirea Marii Uniri, visată permanent de scriitor, se întoarce la Orlat, apoi stabilindu-se în Sibiu.

Din volumul amintit în articolul „*Cât de mică pari, și cât de mare ești*”, concluzionează că, deși înconjurat de neamuri puternice, „neamul nostru e cel mă puternic”, deoarece „*Nu în trupul mare, nu în număr mult zace puterea, ci în sufletul viteaz ce s-ascunde în trup*”. Deși vitregiile sorții au făcut de „*s-a cutremurat de spaimă*

sufletul în strămoșii noștri și în noi că te vor strivi uriașii de lângă tine și cât de mic, de neînsemnat, ai părut prin veacuri, și tu, Neamul meu viteaz”.¹

Simțind că sunt „clipele de primenire radicală în viața omenească, fără care viața n-ar mai înainta, ci s-ar descompune, putrezind”, că „sunt vremuri de plată și răsplată în istorie și știu că astfel de vremuri sunt și cele de azi”, este convins, în ciuda situației în care se află națiunea română, că „noblețea luptei tale, a purtării tale, a fost atât de mare, o patria mea, încât tu, deși strivită, ai rămas în picioare pe când scaunele celor puternici se prăbușeau în jurul tău”.²

Aceeași analiză, aceeași încredere în neamul său, în victoria finală în articolele „Chinuită și totuși atât de strălucită”, „Sfâșiată ești și totuși atât de întreagă”, „Țăranii” (pe care-i numește „țăran-ostaș, stâlpul războiului nostru, zidul de oțel...”), „Ardelenii” care „s-au dus să poarte războaiele străinei împărății ca vitele la junghiere...”, pe unii dintre ei, idealul Unirii „i-au adus sub flamurile tale, țara mea, ci și noblețea vitejiei fără pereche a fiilor tăi”. Concluzionează că „oricât ne-ar dușmăni de-acum înainte soarta, voi nu veți mai avea de acum hodină, până când nu vom fi o țară și un popor”.³

Prin victoria obținută cu mari jertfe, este convins că oștirea română a reușit să intre în istorie. De altfel, în articolul „Ți-ai scris istoria” afirmă că „Oastea țării a fost viteazul care, cu grea piatră de moară în spate, cu grei bolovani atârându-i de mâini și de picioare, a biruit pe dușmanul slobod și sigur în toate mișcărilor sale”.

În percepția sa ea este garantul existenței noastre, a idealurilor de independență și unire: „*Prin oastea ta, tu ți-ai scris istoria, neamul meu, oricare vor mai fi încercările sorții. Cu slove de sânge și de foc, cu slove care vor arde-n veșnică lumină pe cerul omenirii, tu, oștirea României, prin neîntrecuta noblete și vitejie jertfei tale supreme, ai hotărât să fim printre cele dintâi popoare ale lumii*”.⁴

Au fost scrise pagini luminoase, prefigurându-se un viitor măreț, scriitorul anticipând momente ale zilelor noastre când afirma că „*de frumusețea sufletului tău e lipsă în grădina omenirii*”, fiind convins că, „*Altar e patria mea în ochii topoarelor și altarele nu le sporc decât animalele necuvântătoare...*”.

Deoarece „*Cununa biruinței nimeni nu ți-o mai poate fura și răsplata biruinței nimic nu mai poate să ți-o oprească. Omenirea s-a închinat măreței tale jertfe, o neamul meu viteaz; de frumusețea sufletului tău e lipsă în grădina omenirii*”.⁵

NOTE:

1. Cf. *Marea Unire a românilor în izvoare narrative*. Ediție, studiu introductiv și note de Stelian Neagoe, București, Editura Eminescu, 1984, p. 77.
2. *Ibidem*, p. 78.
3. *Ibidem*, p. 87.
4. *Ibidem*, p. 89.
5. *Ibidem*, p. 90

Lucian Blaga.

Martor al evenimentelor de la 1918

Poetul, dramaturgul, filosoful culturii, s-a născut la 9 mai 1895, în comuna Lancrăm, județul Alba, în familia unui preot. După studii gimnaziale la Sebeș și liceale în Brașov, urmează Facultatea de teologie de la Sibiu și cursuri de filosofie la Universitatea din Viena (1920) unde își dă doctoratul cu teza „Cultură și cunoaștere”. Colaborează la numeroase publicații și în mod deosebit la „Gândirea”, cu poezii și studii filosofice. Începând cu 1926, intră în diplomatie cu misiuni la Varșovia, Praga, Berna, Viena, Lisabona. Este profesor de filosofie la Universitatea din Cluj, iar mai târziu bibliotecar și cercetător la Cluj-Napoca unde se stinge din viață la 6 mai 1961, fiind înmormântat în satul natal. A fost ales în 1936 membru al Academiei Române.

Printre volume: „*Poemele luminii*” (versuri, 1919); „*Pietre pentru templul meu*” (aforisme, cugetări, 1919); „*Pașii profetului*” (versuri, 1921); „*În marea trecere*” (versuri, 1924); „*Laudă somnului*” (versuri, 1929); „*La cumpăna apelor*” (versuri, 1933); „*La curțile dorului*” (versuri, 1939); „*Nebănuitele trepte*” (versuri, 1943); „*Zamolxe, mister păgân*” (teatru, 1934); „*Meșterul*

Manole” (teatru, 1927); „*Avram Iancu*” (teatru, 1934); „*Arca lui Noe*” (teatru, 1944). Postum apar: „*Anton Pann*” (teatru, 1964) sau volume din publicistică și memorialistică „*Ceasornicul de nisip*” (1973), „*Hranicul și cântecul vârstelor*” (1965) și altele. Importantă este și opera filosofică cu cele patru trilogii: a cunoașterii, a culturii, a valorilor și cea „cosmologică”.

Participant, împreună cu fratele său, Lionel, la înălțătorul eveniment de la 1918, pe care îl descrie în diferitele sale momente în „*Hronicul și cântecul vârstelor*” (București, Editura Tineretului, 1965).

Este consemnată deplasarea spre Cetatea Unirii:

„Pentru marea, istorica Adunare Națională de la Alba Iulia unde s-a hotărât alipirea Transilvaniei la patria-mună n-a fost nevoie de o deosebită pregătire a opiniei publice. Pregătirea se făcuse vreme de sute de ani. În dimineața zilei de 1 decembrie, ca la un semnal, lumea românească a purces spre Alba Iulia (spre Bălgrad, cum îi spuneam noi, cu vechiul nume) pe jos și cu căruțele. A renunțat la călătoria cu trenul, căci până la Alba Iulia nu erau decât 16 km. Era o dimineață rece de iarnă. Respirația se întrupa în invizibile cristale. Pe o parte a șoselei se duceau spre Alba Iulia, scârțâind prin fâgașele zăpezii, căruțele românești, buchete de chiote și bucurie, alcătuind un singur tir, iar pe cealaltă parte se retrăgea în aceeași direcție, armata germană, ce venea din România, tun după tun, ca niște pumni strânși ai tăcerii”.

Deoarece „nu și-a putut face loc în sala Adunării”, „colindă din loc în loc”, intrând direct în contact cu

simplii participanți: „La Alba Iulia nu mi-am putut face loc în sala Adunării. Lionel, care era în delegație, a intrat. Am renunțat cu o strângere de inimă și mă consolam cu speranța că voi afla de la fratele meu cuvânt despre toate. Aveam în schimb avantajul de a putea colinda din loc în loc toată ziua, pe câmpul unde se aduna poporul. Era o roire de necrezut. Pe câmp se înălțau, ici-colo, tribunele de unde oratorii vorbeau nației. Pe vremea aceea nu erau microfoane, încât oratorii, cu glas prea mic pentru atâta lume, treceau, pentru mulțime, de la o tribună la alta. În ziua aceea am cunoscut ce înseamnă entuziasmul național, sincer, spontan, irezistibil, organic, masiv. Era ceva ce te făcea să uiți totul, chiar și stângăcia și totala lipsă de rutină a oratorilor de la tribună”.

Întorcându-se la Sebeș, are credința că „pusesem temeliile unui alt Timp”, aflat sub „puterea destinului”:

„Seara, în timp ce ne întorceam, cu aceeași trăsură de la Sebeș, atât eu cât și fratele meu, ne simțeam purtați de conștiința că «pusesem temeiurile unui alt Timp», cu toate că n-am făcut decât să «participăm», tăcuți și insignifianți, la un act ce se realiza prin puterea destinului. Faptul de la răscrucea zilei, cu tăria și atmosfera sa, ne comunica o conștiință istorică. Când am trecut prin Lancrăm, satul natal, drumul ne ducea pe lângă cimitirul, unde, lângă biserică, tata își dormea somnul sub rădăcinile plopilor. Zgomotul roșilor pătrundea desigur până la el și-i cutremura oasele. «Ah, dacă ar ști tata, ce s-a întâmplat», zic eu fratelui meu, întorcând capul spre crucea din cimitir. Și cât a ținut

drumul prin sat nu am scos un cuvânt, nici eu, nici Lionel. O emoție ne strânsese gâtul ca o mână, care încetul cu încetul se înmuia, după ce vroise aproape să ne sufocă. În sat era întuneric și liniște. Când dăam să ieșim din sat, numai ce auzim dintr-o curte, neașteptat, în noapte, un strigăt de copil: «Trăiască România dodoloanță!» (acest „dodolonț” era în Lancrăm cuvântul curent pentru «rotund»”

Se așteaptă cu înfrigurare intrarea trupelor române, „Sosirea în ținuturile noastre a trupelor regulate românești, de peste munți, a întârziat mai mult decât puteam să bănuim în primele zilei ale revoluției [...]

În cele din urmă, într-o seară de decembrie, trupele mult așteptate și-au făcut intrarea în sufletul cetății. Entuziasmul și bucuria populației s-au manifestat printr-o horă uriașă, ce-și spărgea cercul încolăcindu-se în spirală, după modelul nebuloaselor cerești, ce încearcă o nouă închezare și un nou echilibru”.

O mare conștiință s-a făcut astfel ecoul dorinței de veacuri, de făurire a statului național unitar român.

Politicieni români despre Unirea cea Mare

Ca urmare a Primului Război Mondial, în condițiile destrămării Imperiului Austro-Ungar, se va înfăptui, la Alba-Iulia, visul din totdeauna al românilor – Unirea. Prin voința unanimă a celor care trăiau în Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș, se realiza statul național, unitar România. Stat național deoarece frontierele teritoriale coincideau cu cele ale unei populații relativ omogene din punct de vedere lingvistic, cultural și religios. Stat unitar întrucât cuprindea o singură entitate statală, cu autoritate decizională asupra întregului teritoriu.

Evenimentele din toamna anului 1918 s-au desfășurat cu repeziciune. La ele au participa activ întreaga românie din spațiul fostului Imperiu Austro-Ungar, având în frunte o serie de oameni politici, deveniți ulterior personalități de prim rang al României Mari.

Dintre aceștia este de amintit deputatul **Al. Vaida-Voievod**, care în parlamentul de la Budapesta, în 18 octombrie 1918, afirma că *„Organul național al națiunii române din Ardeal și Ungaria nu recunoaște dreptul acestui parlament și guvernului să se considere ca*

*reprezentante ale națiunii române și nu recunoaște dreptul niciunui factor străin de ea ca la Congresul general de pace să reprezinte interesul națiunii române din Ardeal și Ungaria”.*¹

În opinia sa „După suferințele și luptele de veacuri, națiunea română care trăiește în monarhia Austro-Ungară așteaptă și cere valorificarea drepturilor ei inalienabile și nestrămutate, la deplina viață națională [...]”.

Consfințind istoricul act al Unirii, Manifestul Marelui Sfat al Națiunii Române din Ungaria și Transilvania din 18 noiembrie/ 1 decembrie 1918 sublinia că: „Națiunea română din Ungaria și Transilvania speră și așteaptă că în năzuința ei pentru libertate a va ajuta întreg neamul românesc, cu care vom fi de aici înainte în veci”.

De altfel, în Hotărârea adoptată, încă din primul articol se sublinia că: „Adunarea Națională a tuturor românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, adunate prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba-Iulia în ziua de 18 noiembrie (1 decembrie) 1918, decretează unirea acelor români și a tuturor teritoriilor locuite de dânsii, cu România, Adunarea Națională proclamă îndeosebi dreptul inalienabil al națiunii române la întreg Banatul, cuprins între râurile Mureș, Tisa și Dunăre”.

În discursul rostit în acea memorabilă zi **Vasile Goldiș** afirma că „Libertatea acestei națiuni înseamnă Unirea ei cu Țara Românească” deoarece „Veacuri de-a rândul poporul românesc, adevăratul și legitimul proprietar al pământului ce fusese odată Dacia Romană a fost străin și

sclav pe pământul său strămoșesc”, propunând ca soluție „credința în noi înșine, în neamul nostru românesc care ne poate mântui”. Jurând „credință de aici înainte numai națiunii române”, va fi imperios necesar „să jurăm credință tare, civilizațiunii umane”.⁵

Personalitate de prim rang a vieții politice interbelice, cu un sfârșit tragic **Iuliu Maniu**, în cuvântul său reliefa importanța covârșitoare a evenimentului, privit ca „un ideal sfânt, izvorât din trecutul nostru”, fiind „un drept indiscutabil al nostru, în baza ființei noastre naționale unitare”, întrucât „suntem de aceeași obârșie, de aceeași fire, cu o singură și unitară limbă și cultură și suntem încălziți de aceleași tradiții sfinte și de aceleași aspirații mărețe”.⁶

Vede în acest act istoric al națiunii române „un triumf al libertății omenești. Dorința era nu ca să devenim din oprimați oprimatori, din asupriți asupritori. Noi voim să întronăm pe aceste plaiuri libertatea tuturor neamurilor și a tuturor cetățenilor[...]. Scopul era de „a întemeia pentru vecie România unită și mare și a înstăpâni, pentru totdeauna, o adevărată democrație și deplină dreptate socială”.⁷

Social-democratul, **Iosif Jumanca**, sublinia că: „noi muncitorii ne simțim una cu întreg neamul” deoarece numai „astăzi e vorba de libertatea, de posibilitatea dezvoltării în viitor a culturii românești”, declarând „în fața preacinstitei adunări”, dar și „în fața Internaționalei Socialiste, că vrem Unirea tuturor românilor”, întrucât

„noi nu ne temem că nu vom avea puterea să ne căutăm drepturile la o viață liberă”.⁸

Marele cărturar **Nicolae Iorga**, implicat major în acei ani determinanți pentru istoria noastră, evocă și în versuri sentimentele care erau dominante: „Azi nu mai este nimeni legat de locul lui: / Sântem deopotrivă ai țării noastre toate, / Ai celei care astăzi în mâna noastră nu-i, / Ai celei care mâne să fi-e noastră poate. // Schimbat-am și țărâna din locul nostru-ntreg. / Puindu-i temelie din nou aceleași oase, / Și cei străini odată acum se înțeleg / Sunt florile depuse de-aceleași mâni pioase. // De-o țară și de alta acum nu mai vorbiți, / Ardealul, Bucovina s-adună de la sine / Prin lupte și morminte, prin sânge și ruine, / Sântem pentru vecie nedespărțit uniți” (24 ianuarie 1917).⁹

În cuvântul rostit la prânzul dat în onoarea delegației ardeleni, din 14 decembrie 1918, **Ion I.C. Brătianu**, adresându-se „sfînților părinți, fraților”, evidenția că „Această Unire v-o strigă toți morții noștri și acei din câmpiile Turdei și acei din Munții Apuseni, și acei din Carpați și acei de la Siret”, făcând o trecere în revistă a unor jertfe eroice ale românilor din întreg arcul carpato-danubiano-pontic, așteptarea durând „de o mie de ani, și ați venit ca să nu ne mai despărțim niciodată. Sunt în viața unui neam clipe de fericire atât de mari, încât ele răscumpără veacuri întregi de suferință”.¹⁰

Sunt câteva gânduri ale unor oameni care au făurit unul dintre cele mai memorabile momente ale istoriei

naționale, care a rămas până azi emblematic pentru destinul nostru ca popor.

NOTE:

1. Cf. Ziarul „*Drapelul*”, Lugos, nr. 106, 1918.
2. *Idem*.
3. „*Carmen Saeculare, Valachicum*”, București, Editura Minerva, 1979, p. 347, 349.
4. Cf. „*Marea Unire de la 1 decembrie 1918*”, București, p. 109-111.
5. *Ibidem*, p. 249-250.
6. *Ibidem*, p. 253.
7. Cf. „*Românul*”, Arad, nr. 23, 1918.
8. Cf. „*Drapelul*”, Lugos, nr. 129, 1918.
9. Vol. „*Toate poeziile lui N. Iorga*”, Vălenii de Munte, 1939.
10. Ion I.C. Brătianu, *Cuvântare ținută la prânzul dat în onoarea delegației ardeleni, în ziua de 14 decembrie 1918*. În: *Românul*, Arad, 2-5 februarie 1919.

Academia Română și Unirea cea Mare

Silit să trăiască în provincii diferite deși era unitar prin origine, cultură, tradiție și limbă reprezentând romanitatea orientală, poporul român a avut de-a lungul istoriei sale o mare și înflăcărată dorință: Unirea. De fapt Muntenia, Oltenia, Moldova și Transilvania formau un teritoriu marcat de amintirea glorioasă a Daciei istorice. O afirmație pertinentă face în „Cronica” sa din 1495 Bonifacius care sublinia că sunt uimitoare existența acestor insule de latinitate în această parte a Europei, care „luptă nu atât pentru viața sa, cât mai ales pentru a-și apăra limba”.

Drumul pentru realizarea unirii românilor într-un singur stat puternic politic, economic, religios și cultural a fost lung și greu. Ca etape definitorii am aminti prima unire realizată de Mihai Viteazul în 1600 sau pe cea din 1859 prin unirea Munteniei cu Moldova.

Sfârșitul primului război mondial va duce la destrămarea Imperiului Habsburgic, prin crearea succesivă a Republicii Cehoslovace (28 octombrie 1918), a statului iugoslav independent (29 octombrie 1918), a independenței Poloniei și a Ungariei față de Austria. Este de asemenea proclamată Republica Austria (11 noiembrie

1918) și republica în Germania (12 noiembrie 1918). În acest context extern se înscriu și evenimentele ce se derulează în Basarabia, Bucovina și apoi în Transilvania. Ele încep deci cu hotărârea Basarabiei de a se uni cu patria mamă (27 martie/ 19 aprilie 1918) urmată de Bucovina (15/28 noiembrie 1918) și Transilvania, Banatul, Crișana și Maramureșul (18 noiembrie/1 decembrie 1918), consfințindu-se prin hotărârea Marii Adunări de la Alba-Iulia (locul primei uniri a românilor sub Mihai Viteazul). Evenimentele aceluia an memorabil s-au desfășurat cu repeziciune. La ele au participat activ întreaga românie abia ieșită din război, din aceste provincii istorice, aflate vremelnice sub ocupație străină, având în frunte o serie de oameni politici înflăcărați de patriotism, deveniți ulterior personalități de prim rang al României Mari. În discursul rostit la 1 decembrie ce consfințea istoricul act, **Vasile Goldiș** afirma că: *„Libertatea acestei națiuni înseamnă Unirea ei cu Țara Românească”* deoarece *„Veacuri de-a rândul poporul românesc, adevăratul și legitimul proprietar al pământului ce fusese odată Dacia Romană a fost străin și sclav pe pământul său strămoșesc”*, propunând ca soluție *„credința în noi înșine, în neamul nostru românesc care ne poate mântui”*. Jurând *„credință de aici înainte numai națiunii române”*, va fi imperios necesar *„să jurăm credință tare civilizațiunii umane”*¹.

Participant la istorica adunare a românilor, **Miron Cristea**, primul patriarh al României (1925) sublinia că: *„În fața asupritorilor și a nedreptăților pe care nu le puteam opri, ne-am retras rezignați la vetrele familiilor și*

la altarele bisericuțelor noastre, și acolo am strălucit cu neadormită grijă și am salvat scumpele comori ale sufletului: legea, limba, datinile strămoșești și toată moștenirea ființei noastre etnice de români”. De aceea „Ca să ne folosim și noi românii din Banat, Ungaria și Transilvania de dreptul cuprins în acest evanghelic principiu, am venit la această istorică și măreață Adunare Națională în străvechea Alba Iulia, de care ne leagă amintirea celor mai crude chinuri și suferințe, dară și cea mai sfântă nădejde”. Concluzionează că „Aceasta a trebuit să fie singura noastră tendință firească: doară idealul suprem al fiecărui popor, ce locuiește pe un teritoriu compact, trebuie să fie unitatea sa națională și politică. Am fi niște ignoranți, vrednici de dispreț și râsul lumii dacă în situația de azi am avea o altă dorință”².

Aceste evenimente memorabile au avut un larg ecou în rândurile românilor, dar și pe plan european. Academia Română, ca cel mai înalt for științific și cultural nu putea să nu semnaleze aceste fapte rezonante, să nu participe activ la ele, acestea influențând viața și destinul fiecărui român.

Încă de la înființarea „Societății Academice Române” (1866-1878) prin decretul 582, din 13 aprilie 1866, aceasta a avut drept obiective „de a determina ortografia limbii române, de a elabora gramatica limbii române, de a începe și a realiza lucrarea dicționarului român”, deoarece „Limba ne unește domnilor”³.

Convinși că fără o unitate culturală în primul rând nu era posibilă nici una socială și politică, printre cei dintâi

membri s-au aflat și unii din Transilvania, Maramureș, Banat, Bucovina, Basarabia, Macedonia. Printre ei: Iosif Hodoș, Timotei Cipariu; George Bariț, Vicențiu Babeș, Alexandru Hurmuzaki, Alexandru Hasdeu, Ioan D. Caragiani, Ion G. Sbiera. De altfel, discursul de recepție din 1869, a fost rostit de Alexandru Papiu-Ilarian, reprezentantul Transilvaniei. După intrarea României în război (1916) se afirma încă odată rolul jucat în societatea românească în „unitatea morală și intelectuală a românilor de pretutindeni”. Aceasta a primit „în sânul ei reprezentanți din Ardeal și din Banat, și din Bucovina sub aceeași cupolă”, ceea ce a reprezentat, „de o jumătate de veac imaginea virtuală a României Mari”⁴.

Prin decretul 749 din 29 martie/10 aprilie 1879 semnat de Carol I, Societatea Academică Română „se declară institut național cu denumirea Academia Română”.

Anul 1918 este unul istoric în destinul românilor. Astfel, în ședința din 12/25 aprilie 1918 **Ion Bogdan** anunța hotărârea luată de „*reînviere la viața națională românească*”. În entuziasmul membrilor prezenți el face următorul anunț:

„Între ultima noastră întrunire și cea de astăzi s-a petrecut un eveniment politic de covârșitoare importanță pentru soarta regatului român și a românilor: este Unirea Basarabiei cu România, cerută la 9 aprilie «stil nou» de aproape unanimitatea Sfatului Țării din Chișinău. Votul dat la 9 aprilie de basarabeni ne dovedește că, cu toată stăpânirea rusească de un secol, stăpânire care a devenit din zi în zi tot mai apăsătoare, basarabeni au

rămas români și vor să rămână români de aci înainte. La întâia ocazie când au putut să hotărască de soarta lor, ei au hotărât de bună voie să și-o unească cu a românilor din regat, ca să conlucreze cu aceștia la înălțarea viitoare a româniei întregi. Bucuria noastră e mare, căci după suferințele și decepțiunile ce le-a îndurat România de dincoace de Prut în cei din urmă doi ani, o puternică rază de speranță i se arată din România de dincolo de Prut, pe care mulți dintre noi o uitaseră cu totul. Actul basarabenilor de la 9 aprilie este semnul reînvierii lor la viață națională românească, este nădejdea de mai bine ce se revarsă în inimile celorlalți români, este glasul care ne spune că oricât de mari ar fi dezamăgirile prezentului, încrederea în puterea de viață a poporului nostru nu trebuie să ne părăsească nici un moment. Plini de această încredere să strige, dar cu toții: «Trăiască România unită pentru totdeauna cu Basarabia»”⁵.

În telegrama către **Alexandru Marghiloman**, președintele Consiliului de Miniștri, se sublinia că: „Înștiințarea dată de domnia voastră că Sfatul Țării de la Chișinău, cu aproape unanimitatea voturilor, a hotărât unirea Basarabiei cu România a avut un răsunet puternic în toată țara și nu mai puțin în sânul Academiei Române. Această instituțiune a neamului fiind păzitoarea dezvoltării și unității culturii naționale a neamului românesc, a destinat chiar de la înființarea ei la 1866, trei locuri pentru frații basarabeni și au fost numiți Alexandru Hasdeu, Constantin Stamati și Ioan Străjescu. Stăpânirea asupra noastră însă nu îngăduie niciodată nici unuia

participarea la lucrările ei. Acuma, când după 106 ani de despărțire, Basarabia, prin ajutorul lui Dumnezeu și voința fiilor ei, se întoarce la patria-mamă, Academia, adânc mișcată, vă roagă să transmiteți fraților noștri mult doriți salutările ei și încrederea că, prin virtuțile lor și puterea lor de viață, vor contribui la înaintarea și întărirea patriei și neamului nostru”⁶.

În ședința din 15/28 octombrie 1918 sunt aleși ca membri de onoare: mitropolitul Moldovei Pimen Georgescu și arhiepiscopul Chișinăului și Hotinului, viitor patriarh al României, Nicodim Munteanu, iar Pantelimon (Pan) Halippa, membru corespondent.

Ședința din 10/23 octombrie 1918 a ales printre membri titulari ai Academiei Române și basarabeni Ștefan Ciobanu (1883-1950), istoricul și omul politic Ion Inculeț (1884-1940). Caracterizându-l pe Ștefan Ciobanu ca unul din reprezentanții culturali ai Basarabiei unite cu patria-mamă, **P. Poni** evidențiază meritele Academiei care: „a căutat să realizeze, chiar de la înființarea ei unitatea culturală a tuturor românilor. Ea a chemat din toate țările locuite de români bărbați cari s-au distins prin lucrările lor pe terenul culturii noastre naționale. Domnul Ciobanu care intră astăzi în Academia Română - subliniază P. Poni – este un demn urmaș al lui Alexandru Hajdeu, Constantin Stamati, Ioan Străjescu și B.P. Hasdeu. Domnul Ciobanu este dovada cea mai vie că-n Basarabia s-a întâmplat un lucru extraordinar: cu tot jugul apăsător cum n-a existat vreodată pe lume, cu toată lipsa de orice legătură cu țara noastră, viața românească

de acolo nu s-a stins; vigoarea poporului român de peste Prut a învins toate dificultățile”⁷.

Imediat după actul de la 1 decembrie, Academia Română trimitea o telegramă Consiliului Național Român de la Sibiu, în care se spunea că: „Academia Română, care reprezintă de la întemeiere, unitatea culturală a românilor de pretutindeni, trimite salutul ei frățesc Comitetului Național și Adunării care a proclamat unirea politică a românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească cu regatul realizând, prin actul lor, gândul statornic al neamului nostru”⁸.

În ianuarie 1919, **Ion Nistor** donează Academiei Române o hartă veche a Bucovinei, precum și procesul verbal încheiat de Adunarea Națională a Bucovinei, cu ocazia declarației de unire a Bucovinei cu patria-mamă.⁹

Cu ocazia împlinirii a jumătate de veac de la înființare, are loc pe 14 mai 1919 adunarea solemnă în care iau cuvântul: D. Onciul, N. Iorga, Ion Inculeț (Basarabia), Ion I. Nistor (Bucovina), Andrei Bârseanu (Transilvania). În alocuțiunea sa, regele **Ferdinand** evidențiază că: „În lupta sfântă pentru unirea tuturor românilor, Academia și-a avut partea ei importantă pe terenul cultural: de aceea, izbânda țării este și izbânda ei. Când din imboldul lui N. Kretzulescu și al lui C.A. Rosetti s-au pus bazele Societății Literare, cu scopul de a se ocupa mai ales de limba și literatura română, alegerea întâilor membrii ne arată gândul de înalt patriotism ce a călăuzit generația din 1866 care bine încredințată că numai pe baza unității de limbă și cultură se poate clădi trainic viitorul unei rațiuni, a

reunit în cercul restrâns al viitoareii Academii bărbați luminați din toate ținuturile românești și astfel România Mare de azi își găsea de o jumătate de secol patria comună sub acoperișul tânărului așezământ¹⁰.

Printre cei care au luat cuvântul s-a aflat și basarabeanul **Ion Inculeț** care afirma demnitatea și măreția acestui act istoric: „Noi, basarabenii mulțumim Academiei pentru munca depusă în urmărirea sfântului scop de a uni neamul românesc, despărțit de nemiloasa istorie în mai multe părți. Noi, basarabenii, avem toată încrederea că Academia Română și de aici înainte va duce cu aceiași demnitate steagul unității culturale a neamului românesc. Noi avem toată speranța că Academia Română, dezvoltând știința românească, va pune toată stăruința ca din paharul științei să bea toți fiii neamului românesc”¹¹.

În numele Bucovinei, Ion I. Nistor era convins că „azi, românii din Bucovina, întorși din robia austriacă și reuniți cu frații lor mai mari, în urma hotărârii din 15/28 noiembrie 1918, aduc prin rostul Academiei Române omagii de mulțumire și adâncă recunoștință pentru ajutorul și încurajarea ce ne-a dat în timpurile posomorâte ale robiei noastre”¹².

Același mesaj de încredere în destinul neamului românesc este adus, în numele Transilvaniei, de **Andrei Bârseanu**: „Fericiti ne simțim astăzi noi, membrii din Ardeal, Banat, Crișana și din Maramureș, ai acestei înalte corporațiuni, că de aici înainte ne vom putea întâlni fără piedici cu colegii noștri din celelalte ținuturi ale României

întregite și împreună cu dâșii vom putea lucra fără teamă și fără rezerve, întrucât ne iartă puterile , la dezvoltarea literaturii și științei românești și la înaintarea culturii naționale. În împrejurările nouă ce ne așteaptă de aici înainte în marginile Statului Român întregit, poporul nostru, nu numai că-și va asigura existența sa viitoare, ci totodată, își va aduce, în urma însușirilor cu care e înzestrat cu prisosință, partea sa la progresul general al omenirii, îndeplinindu-și astfel menirea pentru care a fost plantat în aceste părți ale lumii de marele său întemeietor”¹³.

Președintele înaltului for academic, Petru Poni, se făcea mesagerul acestuia: „Dumnezeu a voit, ca după jumătate de veac unirea sufletească întreprinsă prin Academie de patrioții de la 1866 să se întindă și să devie realitate pentru întreaga noastră viață națională. Astăzi, aspirațiunile noastre cele mai scumpe au fost îndeplinite: toți românii sunt uniți nu numai prin cultură. De la Tisa până la Nistru și până la Mare, ei formează o singură țară: patria română”¹⁴.

Prin tot ceea ce a întreprins de-a lungul existenței sale Academia Română nu a fost numai cel mai înalt for științific și cultural (onorat de numeroase nume prestigioase) ci și unul de adâncă simțire națională, ce a lucrat pentru eternitatea ținuturilor locuite de români. Putem deci spune că Unirea cea Mare a fost un act politic, diplomatic, economic, social, dar și un mare act european, expresie a democrației, libertății de opinie și diversității etnice, confesionale, ce trebuie să guverneze existența umană pe treptele ei de dezvoltare.

NOTE:

1. Cf. „*Carmen Saeculare Valachicum*”, București, Editura Minerva, 1979, p. 347, 349.
2. *Marea Unire a românilor în izvoare narrative*, București, Editura Eminescu, 1984, p. 262-263
3. Cf. *Academia Română. Legi, statute, regulamente*, București, 1940, p. 5-8.
4. *Analele Academiei Române*, tom XXXIX, 1919, p. 204.
5. Cf. Doina N. Rusu, *Istoria Academiei Române în date 1866-1996*, București, Editura Academiei Române, București, 1997, p. 190.
6. Ibidem, p. 190-191
7. Ibidem, p. 193
8. Ibidem, p. 193
9. Ibidem, p. 194
10. Ibidem, p. 195
11. Ibidem, p.196.
12. Idem.
13. Idem.
14. Ibidem, p. 198.

Un act istoric european. UNIREA CEA MARE a românilor

A fost o permanentă dorință a poporului român silit să trăiască în provincii diferite, deși era unitar prin origine, cultură, tradiție, limbă, reprezentând romanitatea orientală. De fapt Muntenia, Oltenia, Moldova, Transilvania formau un teritoriu marcat de amintirea glorioasă a Daciei istorice. O afirmație pertinentă face în Cronica sa, din 1495 **Bonifacius** care sublinia că sunt uimitoare existența acestor insule de latinătate în această parte a Europei, care „*luptă nu atât pentru viața sa, cât mai ales pentru a-și apăra limba*”.

Drumul pentru realizarea unirii românilor într-un singur stat puternic politic, economic, religios și cultural a fost lung și greu. Ca etape definitorii am aminti prima unire realizată de Mihai Viteazul în 1600 sau cea realizată în 1859 prin unirea Țării Românești și a Moldovei.

Sfârșitul Primului Război Mondial va duce la destrămarea Imperiului Habsburgic, prin crearea succesivă a Republicii Cehoslovace (28 octombrie 1918), a Statului Iugoslav Independent (29 octombrie 1918), a independenței Poloniei și a Ungariei față de Austria. Este, de asemenea, proclamată Republica Austria (11 noiembrie

1918) și republica în Germania (12 noiembrie 1918). În acest context extern se înscriu și evenimentele ce se derulează în Basarabia, Bucovina și apoi în Transilvania. În textul convocării Adunării de la Alba Iulia semnat de dr. **Ștefan C. Pop**, apărut în publicația arădeană „Românul” în 1918, se marca semnificația istorică a momentului: *„Istoria ne cheamă la fapte. Mersul irezistibil al civilizațiunei omenești a scos și neamul nostru românesc din întunericul robiei la lumina cunoștinței de sine. Ne-am trezit din somnul de moarte și vrem să trăim, alături de celelalte națiuni ale lumii, liberi și independenți, în numele dreptății eterne și a principiului liberei dispozițiuni a națiunilor, principiu consacrat acum prin evoluțiunea istoriei, națiunea română din Ungaria și Transilvania are să-și spună cuvântul său hotărâtor asupra sorții sale, și acest cuvânt va fi respectat de lumea întreagă. El este chiar așteptat pentru ca la gurile Dunării și pe drumul larg unde comunică pulsul vieții economice între Apus și Răsărit să se poată înfăptui ordinea și neamurilor prejmuitoare să li se procure liniștea necesară pentru munca binecuvântată spre desăvârșirea umană”*.¹

Se preciza data Adunării Naționale, 18 noiembrie/ 1 decembrie, locul – Alba Iulia și ora – 10 a.m., cât și cei care vor lua parte și reprezentarea acestora. Din ea făceau parte: 1) episcopii români din Ungaria și Transilvania; 2) toți protopopii în funcțiune ai celor două confesiuni românești; 3) câte un exmis al fiecărui consistoriu și capitol; 4) câte doi exmiși ai societăților culturale (Asociațiune, Fondul de teatru, Asociațiunea arădană etc.);

5) câte doi exmiși din partea fiecărei reuniuni femeiești; 6) de la fiecare școală medie (gimnaziu, școală rurală), apoi de la fiecare institut teologic, pedagogic și școală civilă câte un reprezentant al colegiului profesoral; 7) câte doi delegați de fiecare reuniune învățătoarească; 8) Garda națională va fi reprezentată prin câte un ofițer și un soldat din fiecare reuniune de meseriași; 9) delegații Partidului Social-Democrat Român ca reprezentanți ai muncitorimii organizate; 10) tinerimea universitară prin câte doi exmiși ai săi și, în fine, 11) fiecare circumscripție electorală în care locuiesc români va trimite câte 5 reprezentanți (delegați).²

În spiritul bunei înțelegeri confesionale se preciza că „se vor face rugăciuni în cele două biserici din Alba-Iulia: cea ortodoxă-răsăriteană și cea greco-catolică”.³

În ziarul „Adevărul” se evidenția întreaga semnificație politică, socială, dar mai ales economică a momentului: „Căci nu e vorba acum numai de dezrobirea națională, ci și de ridicarea asupra popor român la o treaptă socială mai înaltă și omenească. Se vor proclama acolo toate legile și reformele mari și însemnate care vor alcătui temelia fericirii poporului român în viitor.

Suntem un neam de oameni săraci. Am fost totdeauna supușii și robii altora. Drepturi n-aveam și moșiile noastre erau în mâinile altora. Voim ca-n viitor toate acestea să se schimbe și să ne ridicăm și noi la înălțimea neamurilor într-adevăr culte și libere. Adunarea națională va avea chemarea să pună la cale înfăptuirea reformei agrare, ca românul plugar să devină stăpân pe pământul părinților

săi. Tot asemenea va trebui să se proclame la Alba Iulia și dreptul de vot universal, precum și alte legi pentru fericirea poporului, căci nu voim ca și-n România de mâine să trăim tot aceeași viață de robi ce am trăit-o în Ungaria feudală de ieri”.⁴

Hotărârea Adunării Naționale „a tuturor românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba Iulia în ziua de 18 noiembrie (1 decembrie) 1918 (care) decretează unirea acelor români și a tuturor teritoriilor locuite de dâșșii cu România”, reprezintă de fapt nu numai un vis secular ci și un act de dreptate.

Actul în sine este în spiritul european al vremii, dar și al zilelor noastre, decretând printre altele: „egală îndreptățire și deplină libertate autonomă, confesională pentru toate confesiunile din stat”⁵ precum și „desăvârșită libertate de presă, asociere și întrunire; libera propagandă a tuturor gândirilor omenești”.⁶ Sunt salutați „frații lor din Bucovina, scăpați din jugul monarhiei austro-ungare și uniți cu țara-mamă, România”⁷ precum și „națiunilor subjugate până aici în monarhia austro-ungară, anume națiunile cehoslovacă, austro-germană, iugoslavă, polonă și ruteană”.⁸

De asemenea, nu sunt uitați nici eroii români ce au căzut pe câmpurile de luptă: „Adunarea Națională dă expresiune mulțumitei și admirațiunei sale tuturor puterilor aliate, cari, prin strălucitele lupte purtate cu cerbicie împotriva unui dușman pregătit de multe decenii pentru război, au scăpat civilizațiunea din ghearele barbariei”.⁹

În cuvântarea ținută la Alba Iulia, **Iuliu Maniu** sublinia măreția momentului la care era martor „Noi, onorată Adunare națională, privim în înfăptuirea unității noastre naționale un triumf al libertății omenești. Noi nu voim să devenim din oprimați oprimatori, din asupriți asupritori. Noi voim să întronăm pe aceste plaiuri libertatea tuturor neamurilor și a tuturor cetățenilor. [...] Noi nu voim să răpim individualitatea etnică, nici ființa națională a acestor neamuri. Noi nu vrem să răpim limba nimănui, ci vrem ca fiecare om să aleagă liber limba și credința în care vrea să trăiască atât în viața lui particulară, cât și în legătură cu viața de stat. Noi nu vrem să verse nimenea lacrimile pe cari le-am vărsat noi atâtea veacuri și nu voim să sugem puterea nimănui, așa cum a fost suptă a noastră veacuri de-a rândul. Noi ne încredem în trăinicia noastră și în vrednicia proprie și nu vrem să istovim forțele altora”.¹⁰ În concepția sa neamul românesc a avut și va avea o mare misiune istorică: „Decretând deci unitatea națională, vom continua a fi ceea ce am fost noi, neamul românesc, totdeauna și ceea ce trebuie să fie pentru vecie: sentinela trează și conștientă a civilizației omenești”.¹¹

În acest act istoric este văzut „triumf al libertății omenești”, a „tuturor neamurilor și a tuturor cetățenilor”.¹²

Convocarea de la Arad a Marelui Sfat al națiunii române din Ungaria și Transilvania se încheie cu îndemnul adresat neamului românesc: „Fii tare, neam românesc, în credința ta, căci iată se apropie ceasul mântuirii tale. Amin li Doamne-ajută!”¹³

Iată de ce putem afirma că Unirea cea Mare a românilor a fost nu numai un mare act politic, diplomatic, economic, social, ci și un mare act european, expresie a democrației, libertății de opinie și diversității etnice, confesionale, ce trebuie să guverneze existența umană pe treptele ei de dezvoltare.

NOTE:

1. „Convocarea Adunării naționale de la Alba-Iulia”, în *Românul*, Arad, noiembrie 1918.
2. *Ibidem*.
3. *Ibidem*.
4. „La Alba-Iulia”, în *Adevărul*. 17 noiembrie/ 1 decembrie 1918.
5. „Hotărârea Marii Adunări Naționale de la Alba-Iulia”, punctul III/2.
6. *Ibidem*, punctul III/4.
7. *Ibidem*, punctul V.
8. *Ibidem*, punctul VI.
9. *Ibidem*, punctul VIII.
10. „Cuvântare ținută la Marea Adunare Națională de la Alba-Iulia 1 decembrie 1918”, în *Românul*, Arad, nr. 23, 1918.
11. *Idem*.
12. *Idem*.
13. *Idem*.

Din galeria foto a neamului românesc

Ctitori de țară

Decebal

Mircea cel Bătrân

Ștefan cel Mare

Vlad Țepeș

Neagoe Basarab

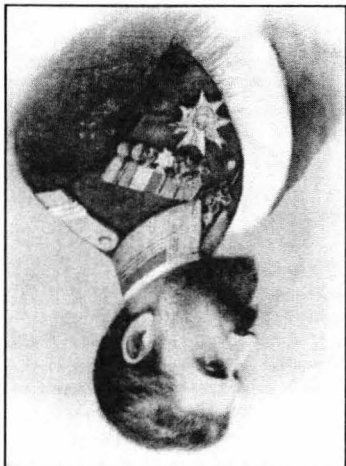
Petru Cercel

Mihai Viteazul

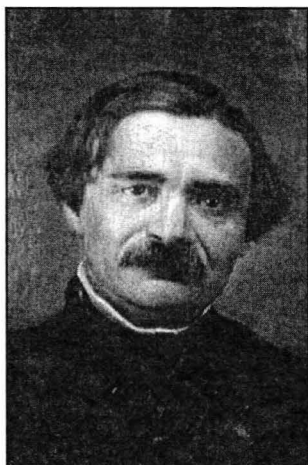
Constantin Brâncoveanu

*Carol I**Ferdinand I**Tudor Vladimirescu**Alexandru Ioan Cuza*

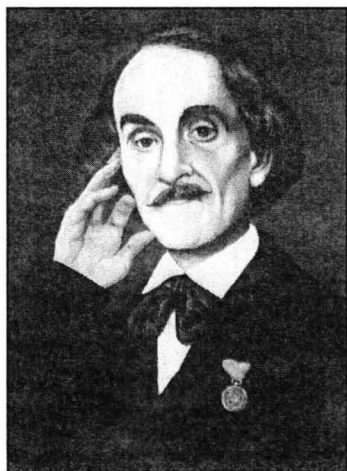
Slujitori ai scrisului

Nicolae Văcărescu

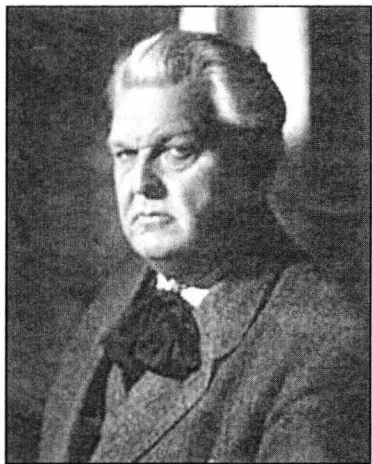
Ion Heliade Rădulescu

Grigore Alexandrescu

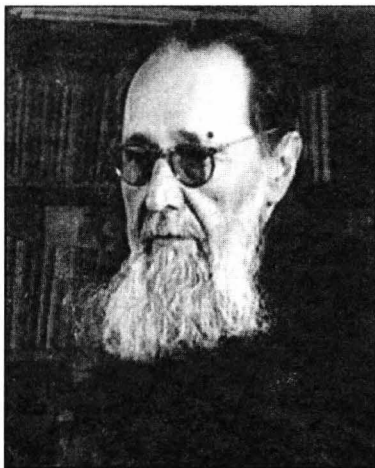
Mihai Eminescu

Mihail Sadoveanu

Octavian Goga

Ion Agârbiceanu

Lucian Blaga

Pictori

Nicolae Grigorescu

Carol Popp de Szatmary

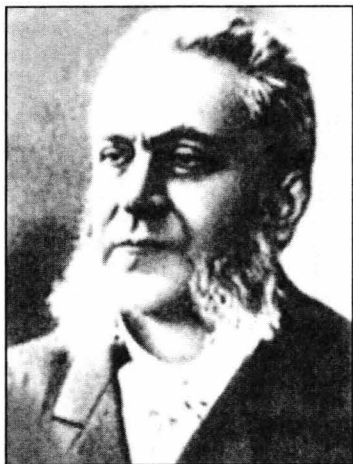

Sava Henția

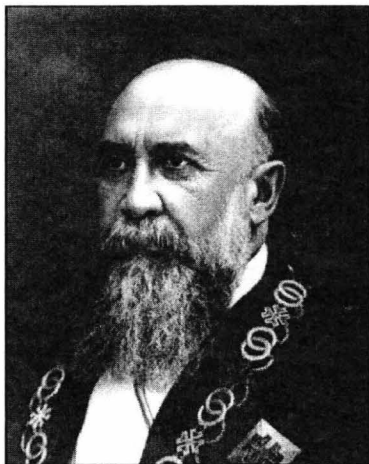

George Demetrescu Mirea

Istorici

A.D. Xenopol

Nicolae Iorga

Ioan Lupaș

P.P. Panaitescu

Politicieni

Ion Inculeț

Iancu Flondor

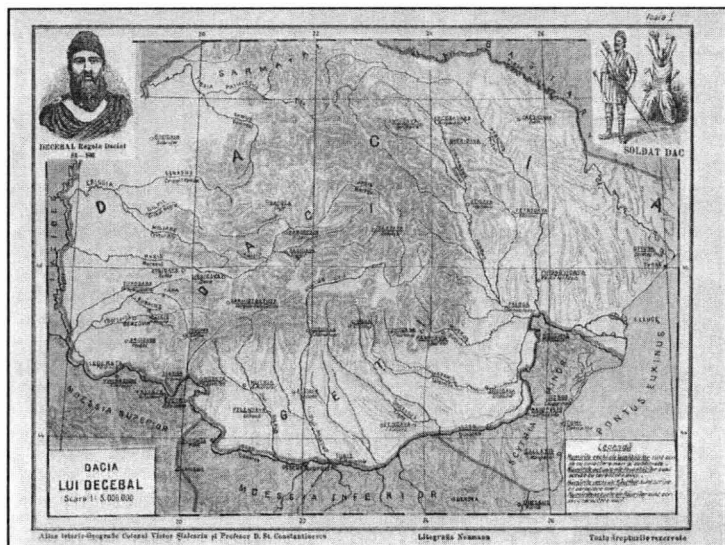

Vasile Goldiș

Ion I.C. Brătianu

Evenimente

Dacia

Bătălia de la Rovine

Bătălia de la Vaslui

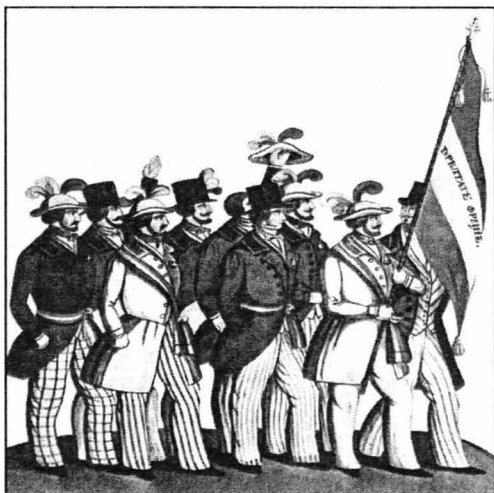
Bătălia de la Târgoviște

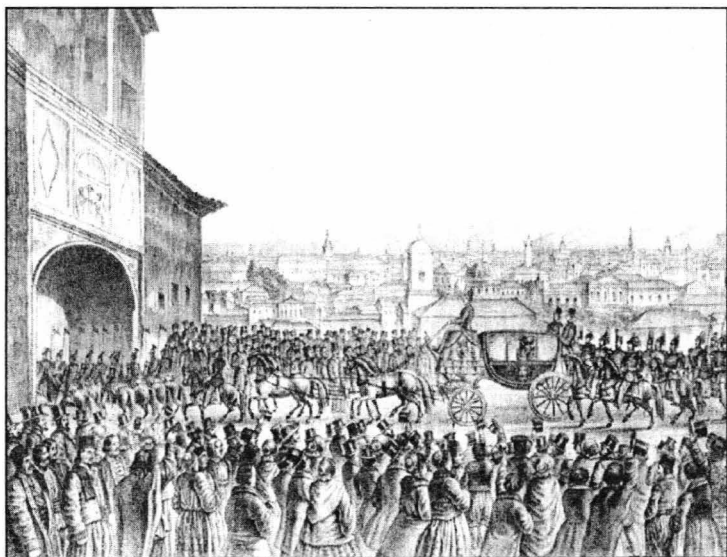
Prima Unire

Oastea lui Tudor Vladimirescu trecând Oltul

Evenimente revoluționare la 1848

Intrarea triumfală a lui Alexandru Ioan Cuza în București

Războiul de Independență

Bătălia de la Mărăști

Bătălia de la Mărășești

Unirea cu Basarabia

Unirea cu Bucovina

Unirea cu Transilvania

- [illegible]

Ld Laurentiu Dama,
Fiderel & Schenarius. Publicus.

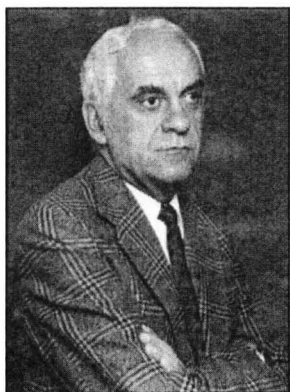
W. H. C. Fox
Vice-President of the American Medical Association

A black and white photograph capturing a formal religious procession in a city square. A group of men, dressed in traditional ecclesiastical or noble attire such as long robes and hats, are walking beneath a large, ornate canopy. The canopy is decorated with tassels and has a banner at the top. The background shows a building with arches and a crowd of people watching the procession.

232

DESPRE AUTOR

VICTOR PETRESCU

Se naște pe 16 august 1941, în comuna Jariștea, județul Vrancea. Istoric și critic literar, istoric al culturii, bibliolog, ziarist. Studii generale și liceale absolvite în Mărășești (1959), urmate de cele pedagogice la Galați (1962). Diplomă al Facultății de Limba și Literatura Română a Universității București (1966). Profesor la Văcărești și Târgoviște. Din 1968 lucrează în domeniul culturii (inspector, șef secție literatură la Muzeul Județean Dâmbovița). Între 1972 și 2008 director al Bibliotecii Județene „Ion Heliade Rădulescu” Dâmbovița. Din 1993 cadru didactic asociat al Universității „Valahia” Târgoviște, în specialitatea biblioteconomie, istoria cărții și a bibliotecilor, comunicare. Doctor în filologie al Universității București (2002), cu teza „Văcăreștii – o dinastie poetică. O reevaluare necesară”. Conferențiar titular al universității târgoviștene (2004-2007). Participă cu comunicări la

sesiuni și congrese naționale și internaționale: (Budapesta – 1972; Cracovia – 1973; Chișinău – 2002, 2016). Obține în 1994 titlul de specialist gradual în biblioteci la cursul organizat de Uniunea Europeană, în Danemarca. Debut publicistic la „Sportul Popular” (1962) cu articole de la diferite competiții sportive. În perioada 1962-1966 corespondent al ziarului pentru regiunea Ploiești. Redactor-șef (până în 2008) al revistei „Curier”, editată semestrial (din 1994), de Biblioteca Județeană „Ion Heliade Rădulescu”. Redactor asociat la revista târgovișteană de cultură „Litere”, unde susține rubricile permanente „Inedit”, „Remember”, „Dicționar”. A publicat articole, studii de istorie literară sau istorie a culturii târgoviștene în: „Manuscriptum”, „Dâmbovița”, „Însemnări pedagogice”, „Jurnal de Dâmbovița”, „Valachica”, „Tribuna”, „Zburătorul” (Onești), „Argeș”, „Curier”, „Litere”, „Zori de zi” (Slatina), „Studia bibliologica Valachica”, „Gazeta Bucureștilor”, „Literatorul”, „Biblioteca”, „Sburătorul”, „Magazin istoric”, „Eroica”, „Armonia”, „Almanah bisericesc”, „Bibliopolis” (Chișinău), „Magazin bibliologic” (Chișinău), „Viața Basarabiei” (Chișinău), „Viața militară”, „Observatorul militar”, „Revista română de biblioteconomie și știința informării”, „Bucureștiul literar și artistic”, „Impact cultural”, „ProArme”. Membru fondator al Societății Române de Bibliofilie (1972), al Societății de Literatură „Ion Heliade Rădulescu” (1972) și al Societății Scriitorilor Târgovișteni (2005). Membru al Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România (1990), distins cu Ordinul Ziariștilor clasa I Aur (2001), al Academiei Internaționale „Mihai Eminescu” (1999), al Uniunii Scriitorilor din România (2004), Uniunii

Scriitorilor din Republica Moldova (2005). Distins cu ordinul „Meritul cultural” în grad de cavaler (2004). Cetățean de onoare al municipiului Târgoviște (2007).

Debut editorial cu „Târgoviștea, vechi centru tipografic românesc” (1972), în colaborare cu Dan Simonescu. Contribuie la editarea unor biobibliografii despre scriitori în seria „Personalități ale culturii dâmbovițene”: „Ion Ghica” (1972), „Ion Heliade Rădulescu” (1973), „Grigore Alexandrescu” (1976), „Ioan Alexandru Brătescu-Voinești” (1980) sau a pictorului „Gheorghe Petrașcu” (1975), urmate de cele dedicate poezilor Văcărești sau personalității lui Mihai Viteazul. „Dicționarul de literatură al județului Dâmbovița” (1999), în colaborare cu Serghie Paraschiva, analizează istoricește fenomenul pe durata a aproape cinci secole (1508-1998), incluzând tipografi, cronicari, creatori de literatură, cenacuri, reviste și ziare de profil, fiind „o sinteză a fenomenului, atât pentru Târgoviște, cât și pentru perimetrul circumscris acestei arii culturale, ținutul Dâmboviței”. În 1998 apar lucrări ce investighează fenomenul lecturii publice târgoviștene (în colaborare cu Florin Dragomir) sau oglindesc istoria a peste trei decenii, a unuia din cele mai prestigioase festivaluri-concurs de literatură – „Moștenirea Văcăreștilor” – ce se desfășoară la Târgoviște (2008). Editează în 2002 lucrarea de doctorat dedicată poezilor Văcărești, „Văcăreștii. O dinastie poetică” (2002), precum și studiul monografic despre „Iancu Văcărescu” (2002), primul de acest gen în literatura română. Preocupările din domeniul bibliologiei se materializează în lucrarea „Galeria bibliologilor români” (cu Gheorghe Buluță, 2003), „Bibliologi români. Dicționar” (cu Gheorghe Buluță și Emil Vasilescu, 2011),

sau în îngrijirea volumului „Centenar Dan Simonescu. Cartea și biblioteca. Contribuții la istoria culturii românești” (cu Gheorghe Buluță, 2002). Totodată, lucrări care teoretizează sau propun soluții practice în domeniul biblioteconomiei românești: „Introducere în managementul de bibliotecă” (cu Octavian Mihail Sachelarie, 2003), „Biblioteca azi. Informare și comunicare” (cu Gheorghe Buluță și Sultana Craia, 2004), „Vademecum legislativ pentru biblioteci” (cu Gheorghe Buluță, 2004). Lucrările, beneficiind de o amplă documentare, elaborate științific, aduc contribuții noi de istorie literară, istoria tiparului, a bibliotecilor, cât și despre cultura spațiului dâmbovițean. Dedică lucrări istoriei culturale și literare a Târgoviștei și a arealului ei de spiritualitate: „Târgoviștea culturală” (colaborare, 2000); „Târgoviște vechi centru tipografic românesc” (colaborare, 2008); „Târgoviște. Călători străini. Cronicari. Secolul XV-XIX” (colaborare, 2009); „Enciclopedia orașului Târgoviște” (colaborare, 2011); „Târgoviștea în literatură” (colaborare, 2012); „Societatea Scriitorilor Târgovișteni. din istoria unei grupări literare” (colaborare, 2013); „Tiparul epocii Brâncovenești” (colaborare, 2014).

Premiul pentru istorie literară („Scriitori și publiciști dâmbovițeni. 1900-2004”) al Societății Scriitorilor Târgovișteni (2005) și Premiul „Dan Simonescu – bibliologie” pentru „Bibliologi români. Dicționar” (2011).

Scrieri

Muzeul tiparului și cărții vechi românești. (Pliant) Târgoviște, Muzeul Județean Dâmbovița, 1971; *Ghidul cititorilor Bibliotecii Județene Dâmbovița.* Târgoviște, Biblioteca Județeană Dâmbovița, 1983; ediția a II-a, 1985;

Iancu Văcărescu. *Monografie*. București, Editura Ager, 2002; *Văcăreștii. O dinastie poetică*. Târgoviște, Editura Bibliotheca, 2002; *Poezii Văcărești. Studiu și bibliografie*. Târgoviște, Editura Bibliotheca, 2002; *Scriitori și publiciști dâmbovițeni. 1900-2004*, Târgoviște, Editura Bibliotheca, 2005; *Pagini de istorie literară*, Târgoviște, Editura Bibliotheca, 2006; *Biblioteconomie. Miscellanea*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2006 (ediția a II-a, revăzută și adăugită, 2010); *Cultură și istorie*, Urziceni, Editura Anca, 2007; *Ipostaze ale literaturii române vechi*, Târgoviște, Editura Bibliotheca, 2007; *Autografe și dedicații*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2007; *Moștenirea Văcăreștilor. Din istoria unui festival de literatură*, Târgoviște, Editura Bibliotheca, 2008; *Daniel Drăgan. 75 de trepte*, Târgoviște, Editura Bibliotheca, 2010; *Văcăreștii. O dinastie poetică*, Colecția Opera Omnia – Publicistică și eseu contemporan, Iași, Editura Tipo Moldova, 2012; *Literatura română veche*, Târgoviște, Editura Bibliotheca, 2012; *Crochiuri literare. Scriitori și publiciști dâmbovițeni (1900-1944)*, Târgoviște, Editura Bibliotheca, 2014; *Istorie. Cultură. Credință la români (De la Ștefan cel Mare la Dimitrie Cantemir*, Iași, Editura Tipo Moldova, 2016; *Portretistică literară. De la Heliade încoace*, Târgoviște, Editura Bibliotheca, 2016.

Colaborări

Târgoviște, vechi centru tipografic românesc (cu Dan Simonescu). Târgoviște, Muzeul Județean Dâmbovița, 1972; *Biobibliografii în seria „Personalități ale culturii dâmbovițene”*: „Ion Ghica” (1972), „Ion Heliade

Rădulescu" (1973), „*Gheorghe Petrașcu*" (1975), „*Grigore Alexandrescu*" (1976), „*Ioan Alexandru Brătescu-Voinești*" (1980); *Catalogul periodicelor dâmbovițene* (cu Serghie Paraschiva). Târgoviște, Biblioteca Județeană Dâmbovița, 1982; *Ghidul bibliotecilor din județul Dâmbovița* (cu Ilie Dragomir). Târgoviște, Biblioteca Județeană Dâmbovița, 1993; *Ghidul cititorilor Bibliotecii Județene Dâmbovița* (1980, 1983, 1985); *Cărți cu autograf și însemnări manuscrise în colecțiile Bibliotecii Județene Dâmbovița* (cu Serghie Paraschiva și Cornel Albuleț). Târgoviște, Biblioteca Județeană Dâmbovița, 1996; *Lectura publică târgovișteană – Tradiții și actualitate* (cu Florin Dragomir). Târgoviște, Editura Domino, 1998; *Moștenirea Văcăreștilor. Memoria unui Festival de Literatură*, Târgoviște, Editura Bibliotheca, 1998; *Dicționar de literatură al județului Dâmbovița (1508-1998)* (cu Serghie Paraschiva). Târgoviște, Editura Bibliotheca, 1999; *Târgoviștea culturală* (cu Mihai Oproiu și Constantin Manolescu). Târgoviște, Editura Bibliotheca, 2000; *Biblioteca și societatea* (cu Doina Banciu, Gheorghe Buluță) București, Editura Ager, 2001; *Mihai Viteazul în memoria urmașilor*. (cu Mihai Stan). Târgoviște, Editura Bibliotheca, 2001; *I. C. Vissarion – între uitare și dăinuire*, Târgoviște, Grupul Editorial Bibliotheca & Pandora-M, 2001; *Introducere în managementul de bibliotecă* (cu Octavian Mihail Sachelarie). Târgoviște, Editura Bibliotheca, 2003; *Galeria bibliologilor români* (cu Gheorghe Buluță). Târgoviște, Editura Bibliotheca, 2003; *Brănești: Documente inedite ale familiei Bălășescu* (cu Mihai Oproiu). Târgoviște, Editura Transversal, 2004; *Biblioteca azi. Informare și comunicare* (cu Gheorghe

Buluță, Sultana Craia). Târgoviște, Editura Bibliotheca, 2004; *Vademecum legislativ pentru biblioteci* (cu Gheorghe Buluță). Târgoviște, Editura Bibliotheca, 2004; *Sociologia comunicării* (cu Octavian Mihail Sachelarie). Pitești, Editura Paralela 45, 2006; *Biblioteca în societatea informației* (cu Gheorghe Buluță și Sultana Craia). București, Editura Dominor, 2007; *Ghidul Bibliotecilor din județul Dâmbovița* (cu Daniela Stoica și Vlăduț Andreescu), Târgoviște, Editura Bibliotheca, 2007; *Învățământ biblioteconomic la Târgoviște* (cu Erich Agnes), Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2007; *Doi. Poezii* (cu Grigore Grigore), Târgoviște, Editura Pildner&Pildner, 2008; *Universul lecturii. De la Gutenberg la Google* (cu Octavian Mihail Sachelarie), București, Editura Dominor, 2008; *Elena Văcărescu și spiritualitatea europeană a românilor* (cu Ștefania Rujan), București, Editura Dominor, 2008; *Bibliologie românească* (cu Gheorghe Buluță), Târgoviște, Editura Bibliotheca, 2008; *Târgoviște – vechi centru tipografic românesc* (cu Dan Simonescu, Gheorghe Buluță), Târgoviște, Editura Bibliotheca, 2008; *Târgoviște. Călători străini. Cronicari. Secolul XV-XIX* (cu Mihai Stan), Târgoviște, Editura Bibliotheca, 2009; *Târgoviște în literatură (1800-1918)* (cu Mihai Stan), Târgoviște, Editura Bibliotheca, 2011; *Bibliologi români. Dicționar* (cu Gheorghe Buluță, Emil Vasilescu), Târgoviște, Editura Bibliotheca, 2011; *Enciclopedia orașului Târgoviște*, Târgoviște, Editura Bibliotheca, 2011; *Biblioteca XXI. Management & Marketing* (cu Gheorghe Buluță, Mihail Octavian Sachelarie), Târgoviște, Editura Bibliotheca, 2012; *Biblioteca Județeană „Ion Heliade Rădulescu” Dâmbovița. Monografie* (cu Agnes Erich), Târgoviște,

Editura Bibliotheca, 2012; *Tiparul epocii Brâncovenesti* (cu Agnes Erich), Târgoviște, Editura Bibliotheca, 2014; *Carte bibliofilă din colecțiile Bibliotecii Județene „Ion Heliade Rădulescu” Dâmbovița* (cu Agnes Erich; Alexandru Ștefănescu), Târgoviște, Editura Bibliotheca, 2015; *Societatea Scriitorilor Târgovișteni. Din istoria unei grupări literare*, ediția a 2-a, revăzută și adăugită (cu Mihai Stan; George Coandă), Târgoviște, Editura Bibliotheca, 2015; *Salonul editorial „Ion Heliade Rădulescu” (Târgoviște 2002-2015)* (cu Agnes Erich), Târgoviște, Editura Bibliotheca, 2016; *Societatea Scriitorilor Târgovișteni. În cultura Cetății. Vol. II* (cu Mihai Stan și George Coandă), Târgoviște, Editura Bibliotheca, 2016; *Târgoviște – ore astrale ale cetății. Analecte.* (cu Mihai Stan), Târgoviște, Editura Bibliotheca, 2017; *Cultură și civilizație în spațiile locuite de români Secolul XVI* (cu Agnes Erich), Târgoviște, Editura Bibliotheca, 2017;

Îngrijitor sau coordonator de volume

Scrisori către I. G. Vasiliu. Ediție îngrijită, prefată, note și indici de Victor Petrescu, Serghie Paraschiva. Târgoviște, Editura Bibliotheca, 2000; *Studia Bibliologica Valahica. Informare. Documentare. Comunicare.* Anuar editat de Facultatea de Științe Umaniste. Catedra de Birotică-Biblioteconomie-Muzeologie, an I, 2000. Apare sub îngrijirea: Doina Banciu, Gheorghe Buluță, Victor Petrescu. Târgoviște, Editura Bibliotheca, 2000; an II-III, 2001-2002. Apare sub îngrijirea: Doina Banciu, Victor Petrescu, Erich Agnes; an IV-V, 2003-2004. Apare sub îngrijirea: Doina Banciu, Victor Petrescu, Erich Agnes; *Centenar Dan Simonescu. Cartea și biblioteca. Contribuții*

la istoria culturii românești. Antologie, prefață, tabel cronologic, bibliografie selectivă și note de Gheorghe Buluță și Victor Petrescu. Târgoviște, Editura Bibliotheca, 2002; *Ion Calboreanu. Târgoviștea în rime*. Antologie, prefață, tabel cronologic, bibliografie selectivă și note de Victor Petrescu și József Pildner. Târgoviște, Pildner&Pildner, 2006; *Ștefania Stâncă. O lebădă bolnavă de tristeți*. Volum prefațat și îngrijit de Victor Petrescu și József Pildner. Târgoviște, Pildner&Pildner, 2007; *Elena Văcărescu și spiritualitatea românească în Europa. Studii și articole* (cu Mihai Stan), Târgoviște, Editura Bibliotheca, 2014; 78. *Carte, tipar și bibliotecă în epoca brâncovenească. Mentalități și programe culturale*. Volum editat de Biblioteca Județeană „Dinicu Golescu” Argeș; Amicala Bibliotecilor și Bibliofililor „Amor Librorum Unit Nos”. (cu Octavian Mihail Sachelarie; Gheorghe Buluță; Agnes Erich), Pitești, Editura Tiparg, 2014; *Biblioteca între tradiția tiparului și cultura digitală*. Volum editat de Biblioteca Județeană „Dinicu Golescu” Argeș; Biblioteca Județeană „Ion Heliade Rădulescu” Dâmbovița; Amicala Bibliotecarilor și Bibliofililor „Amor Librorum Unit Nos” (cu Octavian Mihail Sachelarie; Agnes Erich; Gheorghe Buluță), Pitești, Editura Tiparg, 2015;

CUPRINS

Argument	5
Decebal. Nume rezonant al istoriei românilor	9
Mircea cel Bătrân. Amplitudinea faptelor sale	13
Ștefan cel Mare. Ctitor de istorie și cultură	28
Despre destinul lui Vlad Țepeș	37
Neagoe Basarab și „Învățăturile” sale	45
Neagoe Basarab în memoria urmașilor	51
Petru Cercel. Domn și poet	62
Mihai Viteazul. Memorialist	68
Călători străini despre Bătălia de la Târgoviște	84
Mari istorici despre prima Unire a românilor	92
Constantin Brâncoveanu. Politica sa în context european	106
Călători străini despre sfârșitul tragic al Brâncoveanului	117
Nicolae Văcărescu și evenimentele de la 1821	127
Poeți târgovișteni previzionari ai Revoluției de la 1848	132

Militantism scriitoricesc pentru Unirea	
Principatelor Române	138
Scriitori dâmbovițeni despre Unirea de la 1859	144
Participarea pictorilor români	
la Războiul de Independență	149
Publicistica lui Eminescu despre Bucovina.....	155
Condeierii și jertfa supremă adusă patriei	160
Mihail Sadoveanu despre bătălia Mărășeștilor	169
Mărășești. Panteonul neamului românesc	177
Octavian Goga. O conștiință	
a Marii Uniri a românilor	183
Ion Agârbiceanu. Voce a neamului românesc	188
Lucian Blaga. Martor al evenimentelor	
de la 1918	192
Politicieni români despre Unirea cea Mare	196
Academia Română și Unirea cea Mare	201
Un act istoric european.	
Unirea cea mare a românilor	211
Din galeria foto a neamului românesc	217
Despre autor.....	233

În colecțiile **HISTORIA** și **MONOGRAFIA**
ale Editurii **Bibliotheca** au apărut:

- **Mihai Gabriel Popescu** – *Bărbulețu-Dâmbovița. Documente*
- **Mihai Oproiu** – *Târgoviște. Vol. I (1600-1848)*
- **Ion N. Nastasia** – *Dosarele revoluției. Decembrie '89 în Dâmbovița*
- **Mihai Oproiu, Luminița Oproiu** – *Așezări sătsești de pe Valea Ialomitei*
- **Mihai Oproiu, Pârvan Dobrin** – *Târgoviște. Vol. II (1821-1918)*
- **Victor Negulescu** – *Spionaj și contraspionaj. Din viața și activitatea unui ofițer de informații (1966-1996)*
- **Victor Petrescu, Mihai Stan** – *Mihai Viteazul în memoria urmașilor*
- **Ioan N. Radu** – *Istoria astronauticii românești – de la începuturi până la Primul Război Mondial*
- **George Coandă** – *Spațiul istoric românesc. Imagini geopolitice și de geocivilizație*
- **Gl. (r) Victor Negulescu** – *De la informații la contraspionajul militar*
- **George Coandă** – *Geocivilizație românească. Un răspuns domnului Samuel P. Huntington*
- **Mihai Gabriel Popescu** – *Pagini la o istorie a pădurii dâmbovițene*
- **Victor Negulescu** – *Din durerile României. Greșelile trecutului ne avertizează*
- **George Coandă** – „Valahia”, istoria unei universități
- **Ion Gheorghe Dumitru, Mihai Gabriel Popescu** – *Pagini la istoria contemporană a pădurii*
- **George Coandă** – *Carpații – spațiu de conservare și continuitate a vetrei etnice românești*
- **Ion Gheorghe Dumitru, Mihai Gabriel Popescu** – *Evoluția instituției silvice a județului Dâmbovița*
- **Florentin Popescu** – *Ctitorii brâncovenești*
- **Victor Negulescu** – *Spionaj și contraspionaj. Între ezoteric și diafan*
- **Nicolae Rădulescu** – *Tangou electoral. Cronică electorală – Târgoviște 2004*
- **George Coandă** – *Istoria Târgoviștei. Cronologie enciclopedică*

- **Mihai Gabriel Popescu** – *Pagini la istoria bisericilor din satele Râu Alb și Runcu*
- **Nicolae Tăbârcă, George Coandă** – *Ambasador la Ecuator sau Drumul unei vieți de la marxism la gândirea liberă. Nicolae Tăbârcă în dialog cu George Coandă*
- **George Coandă** – *Destinul românilor pe Golgota istoriei*
- **Ion Gavrilă, Mihai Stan** – *Destin într-un timp dogmatic – Ion Gavrilă în dialog cu Mihai Stan*
- **Ioan N. Radu** – *Istoria astronauticii românești – secolul XX*
- **Ioan N. Radu** – *Istoria astronauticii în România*
- **George Coandă** – *Istoria Târgoviștei. Cronologie enciclopedică*
- **Victor Negulescu** – *România și nerăbdarea istoriei. Sub invazia lăcustelor*
- **Victor Negulescu** – *România și nerăbdarea istoriei. Sub invazia lăcustelor* (ediția a II-a revăzută și adăugită)
- **George Coandă** – *Heliadeana. Ipoteze de geocivilizație românească*
- **Victor Petrescu** – *Moștenirea Văcăreștilor. Din istoria unui festival de literatură*
- **Dan Simonescu, Gheorghe Buluță, Victor Petrescu** – *Târgoviște. Vechi centru tipografic românesc*
- **Victor Petrescu, Mihai Stan** – *Târgoviște, Călători străini. Cronicari. Sec. XV-XIX*
- **Victor Negulescu** – *Prețul fatal al puterii. Puterea te prostește destul* (ediție bilingvă română-engleză)
- **Gheorghe Haralambie, Elena Daniela Safta** – *Învățământul public și particular în orașul Târgoviște până la 1900*
- **Gheorghe Șerban** – *Istoria steagului românesc. Din epoca geto-dacică până la Marea Unire*
- **Gabriela Nițulescu** – *Basarabii de Târgoviște*
- **Ioan N. Radu** – *Rachetomodelismul în România*
- **Primăria Municipiului Târgoviște (coordonatori: Gabriel Boriga, Honorius Moțoc, Mihai Stan)** – *Enciclopedia orașului Târgoviște*
- **Marioara Pavel** – *Calitatea mediului în habitatul rural Ocnița, județul Dâmbovița*
- **Victor Negulescu** – *Jurnal tainic*
- **Ioan Șerban Fălculete** – *Obștea jărănească din Văleni-Dâmbovița*

- **Dan Gîju** – *Istoria presei militare*
- **Iuliana Popescu** – *Istoricul constituirii colecției de icoane a Muzeului Național al Satului „Dimitrie Gusti” București. Metodologia conservării și restaurării icoanelor pe lemn și pe sticlă*
- **George Coandă, Constantin Voicu, Tatiana Costache** – *Școala din inima cetății. Scurtă istorie sentimentală a Școlii Gimnaziale „Vasile Cârlova” de la Târgoviște*
- **Victor Negulescu** – *Diplomat în uniformă în focul războiului din umbră (evocări și evaluări critice)*
- **George Coandă** – *Istoria Târgoviștei. Din preistorie până în primele două decenii ale celui de-al treilea mileniu după Hristos / era noastră. Cronologie enciclopedică*
- **Manole Neagoe** – *Mistificări grosolane ale istoriei României. De la Mihail Roller la Neagu Djuvara și Lucian Boia*
- **Nica Mihăilescu (coord.)** – *Proverbe și ghicitori. Culegere de folclor a elevilor Școlii Coresi*
- **Alexandru Nicolescu** – *Legende populare românești*
- **Dumitru Ulieru, Ion Bratu** – *Monografia comunei Pietroșița*
- **Mihai Gabriel Popescu, Elena Gh. Brezeanu, Cristian M. Popescu** – *Dâmbovița 2000. Micromonografie*
- **Emil V. Dumitrescu, Gheorghe Stroie, Ancuța Titus, Marian Curculescu** – *Găești. Cinci secole de istorie (1498-1998)*
- **Daniela Olguța Iordache** – *Urma de sânge*
- **Mihai Gabriel Popescu** – *Dâmbovița 2002. Micromonografie*
- **Doina Petrescu** – *Troițe din județul Dâmbovița*
- **Nicolae Manolescu, Ion Bratu** – *Plai Domnesc (culegere de folclor)*
- **Gabriel N. Popescu, Mihai Gabriel Popescu** – *Runcu-Dâmbovița. Pagini la o monografie*
- **Ion Bratu** – *Înțelepciunea dâmbovițeană*
- **Grigore H. Mircescu, Mihai Gabriel Popescu** – *Râu Alb - Dâmbovița. Pagini la o monografie*
- **Nicolae Manolescu** – *Legende populare din Dâmbovița*
- **I.A. Candrea** – *Dicționar de proverbe și zicători. Ed. a II-a, îngrijitor Ion Bratu*
- **Niculae Ionel** – *Balada la lăutarii din Fântânele. O istorie a comunei Cojasca, culegere de balade și studiu*

- **Florica Petrișor** – *Nume de familie din satul Perșinari*
- **George Coandă** – *Istoria Târgoviștei. Cronologie enciclopedică*
- **George Toma Veseliu** – *Monografia comunei Răzvad. Răzvad – Vatră Voievodală*
- **Marin Falcă** – *Didești. Schiță monografică*
- **George Toma Veseliu** – *Monografia comunei Ocnîța. Ocnîța – Scaun Domnesc*
- **Emilian Stan, Felix Dan Stan** – *Lucieni. 556 ani de atestare documentară – oameni, locuri, obiceiuri. Monografie*
- **Victor Negulescu** – *Runcu în eternitate. Mituri, legende și realități*
- **Florentin Popescu** – *N. Porsenna – o viață, un destin, o operă*
- **Ion Băncilă** – *Monografia comunei Bucșani. 555 de ani de la atestarea documentară*
- **Victor Negulescu** – *Runcu în eternitate. Mituri, legende și realități (ediția a II-a)*
- **Dragoș Mircea I. Dumitru, Mihai Gabriel Popescu** – *Dâmbovița. 1810-2010. Micromonografii. Documente*
- **George Coandă** – *Istoria Nucetului (Dâmbovița). Cronologie enciclopedică*
- **Mihai Gabriel Popescu, Dragoș Mircea I. Dumitru** – *Tătărăni-Dâmbovița (1634-2010). Pagini de monografie*
- **George Coandă, Gabriela Nițulescu, Constantin Voicu** – *Istoria Aninoasei (Dâmbovița). Cronologie enciclopedică*
- ******* – *Enciclopedia orașului Târgoviște (ediția a II-a revăzută și adăugită)*
- **Victor Negulescu** – *Singur cu destinul – însemnări și reflecții – „Țară minoră. Țară de secături” (ediția a II-a revăzută și adăugită)*
- **Dan Gîju** – *Istoria presei militare de la Cezar la Ceaușescu*
- **Daniela Iamandi** – *Monografia comunei Conservarea și restaurarea materialelor dure de origine animală din unele așezări paleolitice și neoeolitice din România*
- **Mircea Vasile** – *Mărcești șapte veacuri de istorie (Sec. XIV-XX). Vol. 1 - Controverse, polemici, documente istorice*
- **Victor Davidoiu** – *Monografia comunei Bezdead*
- **Valentina Vasile, Nicolae Catrina** – *Arc peste timp – file din monografia comunei Potlogi*

- **Marilena Moroșanu-Dascălu** – *Numele de familie din municipiul Târgoviște*
- **Em. V. Dumitrescu, Gh. Stroie, Titus Ancuța, M. Curculescu** (Coord. **Daniela-Olguța Iordache**) – *Găești 517. Pagini monografice, (ediția a III-a revăzută și adăugită)*
- **Neculae Alexandru Boriga, Gabriel Florin Boriga** – *Istoria fotbalului târgoviștean*
- **Ioan N. Radu, Ilinca I. Radu, Ileana I. Răileanu, George I. Radu** – *Oameni de ieri și de azi din spațiul târgovișteano-dâmbovițean*
- **Ilie I. Popescu, Aurelian P. Stoicescu** – *Istoria învățământului din satele comunei Malu cu Flori. 1838-2008*
- **Ion Șerban Fălculete, Ioan Fălculete** – *Pe Dâmbovița în sus pe urmele lui Negru-Vodă și ale urmașilor săi. Vălenii din plaiul Dâmboviței. Pagini de viață și istorie*
- **Colonel (r) Ioan Burdulea** – *În slujba adevărului. Din amintirile unui ofițer de informații*
- **Mihai Constantin Tarbă** – *O istorie locală a comunei Finta*
- **Petre Gheorghe Bârlea (coord.)** – „Valahia” 25
- **Gabriel Degeratu** – *Fotbal sub turnul chindiei. Vol. 1 – Drumul spre elită*
- **Gabriel Degeratu** – *Fotbal sub turnul chindiei. Vol. 2 – Cei mai frumoși ani*
- **Gabriel Degeratu** – *Fotbal sub turnul chindiei. Vol. 3 – Micul Ajax*
- **Manole Neagoe** – *Adevărata istorie a epocii medievale românești*

Puteți comanda aceste titluri la adresa Editurii Bibliotheca, str. Nicolae Radian, KB 2/3, Târgoviște, cod 130062 sau prin **e-mail: biblioth@gmail.com** Pentru informații suplimentare, inclusiv prețul, puteți accesa site-ul **www.bibliotheca.ro** sau ne puteți contacta la 0245 212241. Plata se face ramburs la primirea coletului.

EDITURA *Bibliotheca* Târgoviște

N. Radian, KB 2/3, Târgoviște, 130062

tel/fax: 0245 212 241; mobil 0761 136 921

e-mail: biblioth@gmail.com • www.bibliotheca.ro

- Acreditată CNCS în anul 2012, pe domeniile CNATDCU:
Filologie, Teologie, Istorie și studii culturale,
- Prezentă în lista B – edituri clasificate de CNCS pe domeniile:
Istoria economiei, istoria științei și a tehnologiei.
Istorie socială, economică și politică. Istorie militară.
Limba și literatura română. Mituri, ritualuri, reprezentări
simbolice, teologie și studii religioase. Etnografie
cod depunere PN-II-ACRED-ED-2011-0095;
PN-II-ACRED-ED-2011-0096; PN-II-ACRED-ED-2011-0097.
- Atestată de Ministerul Culturii și Cultelor cu avizul
nr. 4363/27.05.1997
- Membru al Societății Editorilor din România – SER
(Romanian Publishers Society – RPS)

Tiparul BIBLIOPRINT Târgoviște
Tel. 0765 464 304 • fax 0245 212 241
e-mail: biblioprint@yahoo.com

Bucățirea trupului românesc a fost act de barbarie. Distrusă barbaria, unirea tuturor românilor între singur stat, este cea mai firească pretențiune a civilizațiunei. Teritoriile locuite de români de la descălecarea lui Traian și până astăzi au fost teritorii românești.

[...] Unirea tuturor românilor într-un singur stat, numai atunci va fi statornică și garantată prin istoria mai departe a lumii, dacă va răspunde tuturor îndatoririlor impuse prin noua concepție a civilizațiunii. Ea ne va inspira datoria să nu pedepsim progenitura pentru părinți și, ca urmare, va trebui să asigurăm tuturor neamurilor și tuturor indivizilor conlocuitori pe pământul românesc aceleași drepturi și aceleași datorinți. Civilizațiunea, care ne-a eliberat, pretinde de la noi respectul pentru dânsa și ne obligă să prăbușim în noul nostru Stat orice privilegiu și să statorim ca fundament al acestui Stat munca și răsplata ei integrală.

Vasile Goldiș

ISBN 978-606-772-298-7

9 786067 722187

www.bibliothecca.ro

Colecția
HISTORIA